

Neorealizam vanjske politike Rusije s primjerima

Matković, Dominik

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Libertas International University / Libertas međunarodno sveučilište**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:223:433087>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Digital repository of the Libertas International University](#)

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

DOMINIK MATKOVIĆ

DIPLOMSKI RAD

**NEOREALIZAM VANJSKE POLITIKE RUSIJE S
PRIMJERIMA**

Zagreb, listopad 2023.

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

**DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
MEĐUNARODNIH ODNOSA I DIPLOMACIJE**

**NEOREALIZAM VANJSKE POLITIKE RUSIJE S PRIMJERIMA
NEOREALISM OF RUSSIA'S FOREIGN POLICY WITH EXAMPLES**

Kandidat: Dominik Matković

Mentor: doc. dr. sc. Vladimir Filipović

Zagreb, listopad 2023.

SAŽETAK

Međunarodni odnosi su kompleksno i interdisciplinarno polje koje pokušava dati odgovore i okvir koji će omogućiti tumačenje i predviđanje ciljeva, razloga, motivacija, potreba, ponašanja između država i drugih aktera na međunarodnoj sceni. Države i drugi akteri uključeni su u svojevrsan ciklus koji obuhvaća razdoblja sukoba i suradnje, e ucije i konstantnih promjena, pri čemu se pojedini elementi ponavljaju i ostaju isti. Analitičari, akademska zajednica, stručnjaci i razni promatrači pokušali su odgovoriti formiranjem različitih teorija i perspektiva. Jedna od tih teorija je neorealizam. Neorealizam je suvremena izvedenica realizma i pokušaj stvaranja znanstvene metodologije proučavanja fenomena unutar međunarodnih odnosa. Dok se realizam usmjerava na nesavršenost, iskonsku pokvarenost i nepromjenjivost aktera te njihovu sebičnost, neorealizam smatra da je struktura međunarodnog sustava kriva za postojeće obrasce interakcije između aktera. Struktura je obilježena anarhijom, sustavom samopomoći bez središnje vlasti koji traži od uključenih da se brinu za sebe. Postavkama neorealističke perspektive međunarodnih odnosa, autor obrađuje rusku vanjsku politiku smatrajući da perspektiva nudi adekvatan okvir za tumačenje ruskih poteza, interesa i motivacije u odabranim slučajevima kao što su Gruzija, Krim i Sirija. Obradom odabranih slučajeva kroz leće neorealizma, ispituje se povezanost teorije i ruskog ponašanja te se pokušava proniknuti u srž percepcije i procesa odlučivanja unutar Rusije, kao i u odnos koji ima prema regionalnim i globalnim pitanjima. Navedeni odgovori poslužit će za daljnja razmatranja ruskog nastupanja i proširiti prostor za nove rasprave i zaključke.

Ključne riječi: neorealizam, Rusija, Krim, Sirija, Gruzija, SAD

SUMMARY

International relations is a complex and interdisciplinary field that tries to provide answers and a framework that will enable the interpretation and prediction of goals, reasons, motivations, needs, behaviors between states. Analysts, academia, experts and various observers have tried to provide answers by forming different theories and perspectives. One of these theories is neorealism. Neorealism is a contemporary derivative of realism and represents an attempt to create a scientific methodology for studying phenomena within international relations. While realism focuses on imperfection, primordial depravity and the immutability of actors, and their selfishness, neorealism believes that the structure of the international system is to blame for existing patterns of interaction between actors. The structure is marked by anarchy, a self-help system without central government that asks those involved to take care of themselves. Using the framework of the neorealist perspective of international relations, the author addresses Russian foreign policy, believing that the perspective offers an adequate framework for interpreting Russian moves, interests and motivations in selected cases such as Georgia, Crimea and Syria. By processing selected cases through the lenses of neorealism, the connection between theory and Russian behavior will be examined. This will penetrate the core of perception and decision-making process within Russia, and the relationship it has to regional and global issues. These answers will serve to further consider the Russian conduct and will expand the space for new discussions and conclusions.

Keywords: neorealism, Russia, Crimea, Syria, Georgia, US

SAŽETAK

ABSTRACT

1. UVOD.....	1
1.1. Obrazloženje teme.....	1
1.2. Predmet i cilj rada.....	2
1.3. Istraživačka pitanja i hipoteze.....	2
1.4. Metode istraživanja.....	3
1.5. Doprinosa rada.....	3
2. NEOREALIZAM.....	5
2.1. Što je neorealizam.....	5
3. GRUZIJA.....	13
3.1. Širenje NATO-a i Sigurnosna konferencija u Münchenu.....	13
3.2. Postsovjetska Gruzija.....	21
3.3. Euroatlantski put Gruzije i američka strategija.....	28
3.4. Ruski napad.....	35
3.5. Strateške posljedice.....	43
4. KRIM.....	45
4.1. Povijest poluotoka Krima.....	45
4.2. Strateški značaj.....	48
4.3. Odnosi moći, Ukrajina između Zapada i Rusije.....	50
4.4. Ruska strateška perspektiva.....	55
4.5. Intervencija i aneksija Krima.....	58
4.6. Ishod i posljedice aneksije Krima.....	64
5. INTERVENCIJA U SIRIJI.....	67
5.1. Rusija i Bliski istok.....	67
5.2. Rusija na Bliskom istoku od 1992. do 2015.....	71
5.3. Odnosi Rusije i Sirije od hladnog rata do arapskog proljeća.....	76
5.4. Ruska intervencija.....	81
5.5. Rezultati ruske intervencije.....	95
6. ZAKLJUČAK.....	98
LITERATURA.....	101

1. UVOD

1.1. Obrazloženje teme

Tema diplomskog rada usmjerena je na analizu vanjske politike Rusije u okviru teorije međunarodnih odnosa neorealizma. Rusija je kroz povijest bila država specifičnih karakteristika i osobina koja je odigrala značajnu ulogu u regionalnim i globalnim kretanjima. Populacija i resursi omogućili su joj niz opcija za širenje teritorija, projekciju političke i vojne moći. Širila se i razvijala u okolini nesigurnosti i natjecanja za zemlju i resurse. Na svijet je gledala iz svoje perspektive smatrajući da nije dio Europe, a ni Azije, već da ima izdvojen identitet i svrhu u odnosu na ostale. Carstvo je odigralo ključnu ulogu u protunapoleonskoj koaliciji, u europskom konceptu i uravnoteženju odnosa europskih sila u 19. stoljeću. U međuvremenu se širila prema srednjoj Aziji i vodila strateško natjecanje s britanskim imperijem i prema Dalekom istoku sukobivši se s Japanom. Nakon poraza u Prvom svjetskom ratu suočila se sa surovim građanskim ratom. Industrijalizirala se i pobjedom u Drugom svjetskom ratu postala globalna sila i konkurent SAD-u. Nakon hladnog rata slabi, gubi samopouzdanje i traži smjer između različitih sukobljenih ideja i unutarnjih kontradiktornosti. Privremeno se povlači, gubi utjecaj i reputaciju. Nakon dolaska Putina na vlast, postupno gradi novi narativ koji služi kao podloga i legitimacija. Obnavlja se ruska ekonomija i vojna moć, s tim i njezine mogućnosti, ali i asertivnost. Nakon razdoblja suradnje i kompromisa sa zapadnim zemljama, Rusija se počinje čvršće fokusirati na svoje interese. Naglašava da je globalna sila jedinstvenog položaja i uloge bez koje se ne može krojiti međunarodni poredak. Svoje susjedstvo smatra svojim „dvorištem“, interesnom sferom nad kojom ima ekskluzivno pravo i autoritet za djelovanjem. Ne gleda blagonaklono na širenje EU-a, dok NATO vidi kao strateškog konkurenta i prijetnju. Svoje ciljeve odlučuje postići asertivno raznim instrumentima. Nakon erozije odnosa s Gruzijom i zaoštavanja provodi oružanu intervenciju. Koristi ekonomsku moć, posebice energente kao polugu utjecaja na ovisne zemlje i ekonomske partnere. Uslijed pada Janukovičeva režima i nestabilnosti u Ukrajini provodi 2014. aneksiju Krima. Iduće jeseni intervenira u Siriji, spašava Assadov režim i strateški položaj na Levantu, preusmjerava tok zbivanja u vlastitu korist. Autor polazi od pretpostavke da pojedini čimbenici značajno utječu na oblikovanje i provedbu ruske politike, na percepciju i očekivanja, ambicije i strahove, ponašanje i djelovanje u međunarodnim odnosima. Pritom najveću pažnju posvećuje teoriji neorealizma kao ključnom determinantom. Istraživačkim

pitanjima i hipotezama ispituje se povezanost neorealizma i ruskog ponašanja. Prvo se govori o razdoblju Carstva, SSSR-a i 1990-e kao ključne točke konstrukcije i dekonstrukcije pojedinih trendova ruske vanjske politike. Ti su trendovi ostavili nasljeđe koje seže do danas. Nakon toga se obrađuju odabrani primjeri Krim, Gruzija i Sirija te se valoriziraju stečene činjenice i detalje. Rusija je kroz povijest budila interes analitičara, promatrača i političara koji su pokušali proniknuti u njezin identitet, motive, ciljeve i instrumente. Izazivala je fascinaciju i strahopoštovanje. Uloga Rusije, što je potiče i motivira, te na temelju čega djeluje čini relevantnu temu međunarodnih odnosa koja traži redovito ažuriranje, preispitivanje i nadopunjavanje aktivnim doprinosom.

1.2. Predmet i cilj rada

Predmet istraživanja je uloga neorealizma u vanjskoj politici Rusije u odabranim slučajevima (Gruzija 2008., Krim 2014., Sirija 2015).. U radu se definiraju i obrađuju čimbenici neorealizma kao jedne od paradigme međunarodnih odnosa. Nakon toga donosi se opis odabranih slučajeva, traže se elementi neorealizma i uspostave odnosa između neorealizma i ruske vanjske politike.

Cilj ovoga diplomskog rada je izabranom metodologijom definirati, opisati i raščlaniti ulogu neorealizma u vanjskoj politici Ruske Federacije. Obradom odabranih slučajeva stječu se i iznose zaključci. Ruska vanjska politika obilježena je čimbenicima koji utječu na njezino formiranje i provedbu. Rusija svojim djelovanjem može utjecati na regionalna i globalna kretanja što daje aktualnost odabranoj temi.

1.3. Istraživačka pitanja i hipoteze

IP1: Koje su odrednice neorealizma?

IP2: Koje su odrednice ruske vanjske politike?

IP3: Koje se odrednice ruske vanjske politike primjećuju u odabranim slučajevima (Gruzija, Krim, Sirija)?

IP4: Kakav je odnos neorealizma i ruske vanjske politike?

H1: Neorealizam je ključna odrednica ruske vanjske politike.

H2: Elementi neorealizma postoje u slučaju intervencije u Gruziji.

H3: Odrednice neorealizma primjećuju su u slučaju aneksije poluotoka Krim.

H4: Elementi neorealizma prisutni su u ruskoj intervenciji u Siriji.

1.4. Metode istraživanja

U istraživanju, formiranju, ispitivanju i prezentiranju rezultata autor primjenjuje znanstveno-istraživačke metode. Klasifikacijom i deskripcijom definiran su temeljni pojmovi, analizom se raščlanjuju elementi i povezuju u smislenu cjelinu. Deduktivnom i induktivnom metodom te usporedbom spomenutih slučajeva otkrivaju se činjenice i spoznaje koje autor tumači. Primarni izvori podataka temeljiti će se na rezultatima istraživanja odabranih slučajeva. Sekundarni izvori podataka su domaća i strana literatura koju čine knjige, stručni članci, osvrti, akademske publikacije i baze podataka vezane uz odabranu temu.

1.5. Doprinos rada

Proširivanjem trenutačnih spoznaja i recentne literature o povezanosti i ulozi neorealizma u vanjskoj politici Ruske Federacije u odabranim slučajevima nude se ažurirani podaci i interpretacija izvora o jednoj od gorućih tema međunarodnih odnosa što ujedno znači i dodatnu, svježju perspektivu promatranja razvoja događaja na euroazijskom prostoru. Primjenom znanstvene metodologije o odnosu neorealizma i ruske vanjske politike uspostavlja se odnos među navedenim pojmovima i elementima što će omogućiti daljnje analize i tumačenja. Dodatnim uvidom u regionalna i globalna kretanja i obradom odabranih primjera potaknut će se rasprava kao i interes čitatelja prema prirodi ruske politike, instrumentima kojima se služi uključujući i zemlje i regije koje su dio rada. Pitanje Rusije i njezina odnosa s drugim akterima u susjedstvu i na globalnoj razini je aktualna tema međunarodnih odnosa koja konstantno traži nove informacije, preispitivanja i zaključke što je temeljna svrha i doprinos ovoga rada.

2. NEORELIZAM

2.1. Što je neorealizam

Proučavanje međunarodnih odnosa predstavlja kontinuiran i dinamičan proces koji se vremenski proteže od antike preko srednjovjekovnih i novovjekovnih klasičara, osnivanja prve katedre do danas. Iako je disciplina nastala tek u 20. stoljeću kao odgovor na gotovo kataklizmička stradavanja u Prvom svjetskom ratu, mnogi su pokušali odgonetnuti srž međunarodnih odnosa.

Autori su pokušavali pronaći odgovore na niz pitanja poput: zašto se države sukobljavaju, zašto dolazi do ratova, zašto surađuju, jesu li akteri prirodno skloni sukobu ili suradnji, može li se reći da je njihovo ponašanje rezultat ne njihove prirode, već strukture, međunarodne okoline, spleta okolnosti koji ih primorava da djeluju na određeni način. Pitali su se što su zapravo akteri. Jesu li to države, pojedinci, međunarodne organizacije, društvene skupine koje mogu imati regionalni i globalni utjecaj? Kako mogu utjecati na tijek zbivanja, oblikovanje percepcije i ponašanja?

Stasale su razne perspektive, teorije, stavovi, uvjerenja, nije postignut konsenzus, ali je svima zajednički pokušaj davanja konkretnih odgovora te sistematizacija varijabli, faktora i obrazaca čime bi se omogućilo objašnjenje i predviđanje događaja, procesa i ponašanja aktera u međunarodnim odnosima.

„Ljudsko ponašanje temelji se na pojedinim uvjerenjima“ (Steans i sur., 2010). Prema tome, ponašanje je uvjetovano perspektivom, načinom razmišljanja. Perspektiva nastaje iskustvom i interakcijom s okolinom čime se dojmovi pretvaraju u konkretne ideje i stajališta.

Prema Steans i suradnicima (2010), za Gramscija su svi ljudi „teoretičari“. Upravo zato što kroz svoje djelovanje i razmišljanje ispunjavaju prazno platno svojim stavovima i zamislama. Stajališta mogu biti općenita, apstraktna, kompleksna te je potrebna sistematizacija. Upravo željom za sistematizacijom dolazi se do Gramscijeva teoretiziranja.

Teorija ima značajnu ulogu, prema Keohaneu (1986), „praktičar međunarodnih odnosa teorijom usvajaj maksime i prijedloge koji mogu biti korisni u pojedinim situacijama“. Teorija

postaje okvir za razmišljanje o pojedinim temama, kompas koji usmjerava razmišljanje, proučavanje da bi se moglo doći do konkretnih zaključaka i ideja. Upravo zato što teorije mogu sistematizirati, imaju objašnjavateljsku ulogu. One mogu poslužiti kao sredstvo pronalaska „istina“ koje oni što proučavaju traže.

Keohane (1986) navodi primjer realističke teorije ravnoteže moći koja je mogla pomoći američkim stratezima da predvide razdor između SSSR-a i Kine čime bi mogli zatoplitu odnose s jednim na štrb drugih što se za vrijeme Kissingera i Nixona dogodilo. Primjer govori koliko teorija može biti korisna. Pojedine pretpostavke, varijable, principi uobličeni i pojednostavljeni u sklopu teorije mogu poslužiti kao podloga za predviđanje, procjenu i djelovanje.

Međutim, autor upozorava da se teorije ne smiju slijepo slijediti jer postoje maksime koje vrijede jedino u pojedinim uvjetima. Jedna zamka vidljiva je u razmatranju tri slučaja: popuštanju Velike Britanije i Francuske prema Hitleru u Sudetskoj krizi, ponašanju Britanije i Francuske prema Naseru u Sueskoj krizi i američkoj politici prema Indokini, posebice u Vijetnamu. Jedna od maksima zapadnjačke perspektive vanjske politike s realističnim naglaskom je da popuštanje agresoru samo jača njegovu odlučnost i apetite. Zbog toga je popuštanje Hitleru samo ojačalo nacističku Njemačku i potaknulo slijed događaja koji je doveo do Drugoga svjetskog rata. Međutim u slučaju Sueske krize i Vijetnama, manjak popuštanja i jnosti za kompromisima doveo je do sukoba koji su se mogli spriječiti (Keohane, 1986). Navedeni primjeri govore o koristi, ali i ograničenjima teorija. One mogu vrijediti za pojedine slučajeve, no ne mogu za svaki. Prednost u jednoj situaciji može biti opasnost i pogreška u drugoj. Zato je potrebno promatrati svaki slučaj zasebno i obratiti pažnju na kontekst čime se može izvući najveća korist iz teorije, a da se pritom izbjegnu zamke koje mogu dovesti do krivih procjena. Promatrač se vodi teorijom, ali mora biti sposoban uzdići se iz njezinih okvira tijekom analize i stvaranja konkretnih predodžbi.

Spomenuta tenzija između teorije i prakse dovodi pojedine analitičare i stručnjake do diskursa prema kojem odbijaju prepoznati teorije i rasprave o njihovoj ulozi i značaju. Iako, činjenica je da svako naše mišljenje, reakcija, odluka dolazi kao posljedica seta osobina i uvjerenja koji nas dovode do formiranja zaključaka.

Disciplina međunarodnih odnosa je kompleksno i opsežno područje koje se teško može pojmiti bez uzimanja u obzir teorije koja sužava velika područja i olakšava razmišljanje o

kompleksnim temama. Kategoriziranje i veza između uzroka i posljedica je nužno da bi izbjegli predrasude i gole pretpostavke bez pokrića (Keohane, 1986).

Keohane (1986) povlači analogiju s fizikom i inženjerstvom. Inženjer može svladati glavne pretpostavke, pravila, načela da bi izgradio most, fizičar se drži Newtonovih zamisli pri proučavanju crne rupe. No, međunarodni odnosi nisu egzaktna znanost, to je sasvim drukčije polje gdje se znanstvena točnost ne može uzeti kao konstanta koja će vrijediti u svakom slučaju. Ova disciplina se stalno razvija, e uira, mijenja, teorije i postavke koje vrijede danas ne moraju nužno vrijediti i sutra.

Postoje razne teorije poput realizma, liberalizma, strukturalizma, konstruktivizma (Steans i sur., 2010). Ovaj rad usmjeren je na neorealističku perspektivu. Da bi se njome mogli adekvatno poslužiti, nužno je uspostaviti razliku između realizma i neorealizma te proniknuti u srž novije teorije.

Realizam predstavlja jednu od temeljnih teorija međunarodnih odnosa. Teorija je toliko zastupljena u MO krugovima da se često uzima kao stvar „zdravog razuma“ (Steans i sur., 2010). Izrazita zastupljenost dovodi mnoge studente da uzmu teoriju kao „svevremensku“, teoriju čije postavke vrijede od početka civiliziranog života do danas, te da može objasniti ljudsku prirodu, prirodu svih aktera, ponašanje država i predvidjeti kako bi se mogli ponašati.

Realizam ima dugu povijest i opsežno nasljeđe. Bartelsen primjerice smatra da realizam nije pozicija, perspektiva, već poticaj rasprave o temama unutar MO-a (Steans i sur., 2010). Razna shvaćanja realizma u biti govore koliko je zastupljen kao način razmišljanja, kao ukorijenjena tradicija.

Realizam se često smatra preciznijim i praktičnijim u odnosu na idealizam i druge teorije. Realisti su pesimistični posebice o ljudskoj prirodi, ali ne isključuju mogućnost promjene unatoč tome što smatraju da su pojedini obrasci ponašanja trajni (Steans i sur., 2010).

Vide pojedina načela kao trajna. Ljude će uvijek voditi osobni interes, vlastita priroda, agresivnost, svoje će poteze vući na štetu ostalih bez obzira na moralna razmatranja (Steans i sur., 2010). Evidentno je da stavljaju osobine, selektivnu nepromjenjivost i ljudsku prirodu, a time i prirodu država u središte.

Prema Keohane (1986), još od Tukidida tri su temeljna obilježja realizma: države kao glavni akteri traže moć, a moć je svrha i oruđe ovisno o okolnostima, po ponašanju su akteri racionalni. Ove pretpostavke su konstrukti koji su općenite tvrdnje, nemaju značajniju znanstvenu osnovu, ali imaju praktičnu vrijednost.

Navedene pretpostavke ne uspostavljaju direktnu vezu između uzroka i posljedica, nemaju egzaktnu funkciju koja bi vrijedila poput jednadžbe. Njihova vrijednost je u tumačenju. One služe kao podloga za raspravu i objašnjenje kojom se služe promatrači.

U Tukididovu Peloponeskom ratu primjećuju se svi spomenuti elementi, Atena i Sparta su se zaratile upravo zbog njih. Jačanje Atene izazvalo je osjećaj prijetnje kod Sparte čime je rat izgledao kao optimalna opcija, Sparta neutralizira prijetnju, a da se Atena obrani od potencijalnog konkurenta njezinoj moći. Može se vidjeti da su oba aktera bila vođena svojim nacionalnim interesima, moć im je cilj i sredstvo, racionalno su kalkulirali svoje opcije i kapacitete.

U navedenom se krije i središnja točka realizma, a to je anarhija (Keohane, 1986). Anarhija u međunarodnim odnosima znači da nema središnje vlasti kojoj bi države morale polagati račune. Polazeći od pretpostavke da postoji set moralnih načela, normi, institucija kojih bi se države trebale pridržavati, potreban je sustav koji bi osigurao provođenje načela i sankcioniranje onih koji ih krše.

Posrijedi je konflikt unutarnjeg i vanjskog ustroja, unutar države postoji jasna hijerarhija, postoji sigurnosni aparat i sustav prisile koji je legitiman i ima pravo uporabe sile. U vanjskim poslovima, međunarodnim odnosima, on ne postoji.

Prema realistima, neće postojati središnja vlada, jer države neće biti spremne pokoriti se nadnacionalnom autoritetu (Steans i sur., 2010). Državama je suverenitet na prvom mjestu. One će uvijek težiti maksimiziranju svojih kapaciteta i sposobnosti za obranu od drugih i potencijalnih prijetnji. Moral i institucije postoje u međunarodnim odnosima, no sve se vrti oko borbe za moć, vlastitu sigurnost.

Realisti u okviru takvog sustava gdje je svatko „sam za sebe“ proširuju teoriju, smatraju da lideri država imaju sužen manevarski prostor djelovanja, da se veliki problemi ne mogu

rješavati, a velike ideje su preopširne da bi bile na globalnoj razini primjenjive. Istraživači bi se trebali usmjeriti na čimbenike koji uvjetuju odnose između država (Steans i sur., 2010). Ti su čimbenici vezani uz moć, sigurnost, nesavršenost ljudske naravi, anarhiju.

Osim Tukidida, istaknuti mislioci kroz povijest bili su Machiavelli i Hobbes. Machiavelli je govorio da države i pojedinci moraju biti što više moćni da bi se obranili. Moral postoji, ali ondje gdje se ne može vjerovati drugima da će biti moralni, mudro je ignorirati moralna razmatranja. Obećanja se također mogu kršiti, cinizam i manipulacija su sredstva obrane (Steans i sur., 2010).

Hobbesove riječi su metafora za anarhiju. U sustavu gdje ljudi imaju slobodu, jednake mogućnosti i jednako pravo na resurse javlja se borba svih protiv svih jer svima su nužni resursi i svi se mogu boriti za njih. Da bi ih stekli, moraju se koristiti svim sredstvima na raspolaganju što obuhvaća silu i nasilje čime se ugrožava dobrobit drugih. Unutar države to se rješava društvenim ugovorom, tj. nastankom države i pravnog poretka. U međunarodnoj okolini to nije moguće jer nema središnjeg autoriteta (Steans i sur., 2010).

Nakon anarhije, ključna točka je suverenitet države i njezino pravo korištenja moći u vlastite svrhe. Država je središnja jedinica, ima vladu, definirani teritorij, suverenitet i pravo nad svim građanima na svojem teritoriju. Faktor kod pojedinih aktera je i priznanje države od drugih (Steans i sur., 2010). Pitanje priznanja može biti kontroverzno u pojedinim okolnostima (slučaj Kosovo).

Suverenitet države ide prema unutra i prema van. Prema unutra država ima autoritet nad svojim teritorijem, prema van ima pravo provoditi neovisnu vanjsku politiku po svojoj ji. Prema realistima, međunarodne organizacije su samo produžena ruka države (Steans i sur., 2010).

Moć igra važnu ulogu u realizmu. Realizam se usmjerava na oblike moći, odnose moći, kako utječu na odnose između država, ponašanje, percepciju, kalkulacije (Steans i sur., 2010).

Realisti vide moć kao mogućnost promjene ponašanja ili vladanje nad drugima i to se ponajviše postiže kroz vojnu i fizičku moć (Steans i sur., 2010). Vojna moć obuhvaća oružane snage i kapacitete kojima država može izgraditi vojnu silu za ratovanje i nametanje je drugima. Fizička moć obuhvaća faktore poput veličine, broja stanovnika, industrijski kapacitet. Ti faktori mogu preočiti moć u mogućnost utjecanja na druge države. Realisti ne

tvrde da uzimaju u obzir sve oblike moći, moć je kao oruđe i kao cilj konstanta, ali moć je dinamična, ona je relativna kada se komparativno ocjenjuju mogućnosti aktera.

Moć je presudan faktor u međunarodnim sporovima, odmjeravanjima između država, jer „tko je jači, taj tlači“. U kontekstu odnosa moći iz realističke perspektive, ključnu ulogu igra pojam – ravnoteža moći.

Za realiste je ravnoteža moći mehanizam, fenomen i strategija. Kada se gleda kao mehanizam, to je proces koji sprječava dominaciju jedne države u odnosu na ostale jer će druge težiti uravnoteženju moći. Države se mogu poslužiti ravnotežom moći kao strategijom da poboljšaju svoj položaj i da se zaštite od moćnijih država. Kao fenomen se javlja redovito u raznim epizodama u povijesti (Steans i sur., 2010; Walt, 1967; 1985; 2000).

Ravnoteža moći je također bio pokušaj realista da izgrade svoj koncept međunarodnog mira (Steans i sur., 2010). Nedostatak je što se mir ne gradi pripremom za rat, strateškim kalkulacijama i savezima, oni mogu promijeniti odnose moći, ali ne stvaraju temelje za trajan mir. Primjer je 19. stoljeće u Europi. Velike imperijalne sile su ravnotežom moći pokušale održati mir, no tenzije i razlike su na kraju dovele do sveobuhvatnog obračuna u Prvom svjetskom ratu.

Ključne točke realizma su:

- Države su ključni akteri u međunarodnim odnosima.
- Suverenitet je ključna odrednica, države motivira želja za moći, sigurnost, nacionalni interesi.
- Države su sebične poput ljudi.
- Anarhija je središnji problem.
- Agresivne namjere država znači da je sukob u biti neminovan, savezima se može osigurati mir i smanjenje prijetnje moćnijih država.
- Međunarodne institucije igraju ulogu, no učinkovite su samo kad se primjena jamči silom.
- Moć je ključna za razumijevanje ponašanja, ona je vojna i fizička.
- Ljudska priroda je sebična, ona se ne mijenja zbog čega će se stanje nesigurnosti i konflikta nastaviti (Steans i sur., 2010).

Neorealizam je izvedenica realizma. Mearsheimer i Waltz su glavni predstavnici. Waltz je započeo razvijati neorealizam, poznat još kao i strukturalni realizam, u svojem djelu *A Theory of International Politics* navodi da je velika pogreška klasičnog realizma oslanjanje na dionike (države) kao središnje faktore (Steans i sur., 2010).

Države trebaju imati ulogu koju su imale do sada, ali se ne smiju izostaviti sistemski faktori, struktura (Steans i sur., 2010). Dok se realizam usmjerava na ljudsku prirodu, okvire moći i interesa unutar kojih se krije priroda svih sukoba i razloga za ponašanje država, neorealizam smatra da je potrebno pronaći ravnotežu između dionika i sustava.

Neorealizam se zbog toga naziva sistemskom teorijom. On uvažava postavke realizma, ali se pritom ponajviše usmjerava na sistem. Međunarodni poredak obilježen je anarhijom, to je sustav samopomoći koji ima svoje mehanizme, načela, određene funkcije i raspodjelu moći (Steans i sur., 2010).

Temeljna značajka neorealizma je da pokušava dati znanstvenu metodologiju teoriji. Realizam ima svoje zakonitosti, načela, no, kako je navedeno, one su općenite. Neorealizam svojim postavkama pokušava uspostaviti metodologiju za proučavanje i predviđanje ponašanja aktera.

Preteče Mearsheimera i Waltza su Kaplan, Hoffmann i Rosecrance. Napustili su razmatranja da ljudi čine izvor sukoba ili suradnje u međunarodnim odnosima. Strukturu vide kao glavnog krivca. A struktura je obilježena spomenutom anarhijom (Keohane, 1986).

Oni više nisu htjeli uspostaviti i tumačiti opće principe već varijacije. Usmjerali su se na izmjene rata i mira, stabilnosti i nestabilnosti (Keohane, 1986). To je značilo da više neće ulagati napor da od općenitih postavki dođu do srži ljudske prirode i prirode aktera, već će u sistemskim procesima i osobinama koje oni sadrže tražiti obrasce.

Waltz svoje stajalište objašnjava navodima da ponašanje država ovisi o organizaciji sustava (Keohane, 1986). Zanimljivo je koketiranje s konstruktivizmom u izjavama da uspostavljeni obrasci ponašanja stvaraju identitet. U ovom slučaju to je identitet određenih oblika djelovanja koji su uvjetovani strukturom. Kako se struktura mijenja, tako se može mijenjati percepcija, funkcije, mogućnosti, prilike i kapaciteti koje akteri imaju.

Waltz je zamjerao drugim promatračima što su se fokusirali jedino na objašnjenje i površne opise. Tvrdi da su opisivali sustav, ali ne i strukture. „Da bi se sistemski pristup preobrazio u teoriju, potrebno je pomaknuti se od neodređenih identifikacija sistemskih sila i njezinih učinaka prema preciznijem određenju, da se kaže koje jedinice čine sustav, naznačiti komparativne težine sistemskih i podsistemskih uzroka, i pokazati kako se sile i učinci mijenjaju od sustava do sustava“ (Keohane, 1986). Promatrač mora biti oprezan da ne upadne u klopku interpretacije na razini aktera umjesto sistemskoj (Keohane, 1986).

Za Waltza strukturalni realizam mora biti precizniji i jasniji od klasičnog. Klasičan je općenit, sa svojim tvrdnjama, u svojoj općenitosti krije ograničenja zbog kojih ne može e uirati u znanstvenu metodologiju. Neorealizam s fokusom na strukture, sustavna objašnjenja, jasno određenje jedinica, uzroka, komparativnom analizom postaje teorija koja može dati jasan doprinos razjašnjenju ponašanja i predviđanju trendova unutar sustava i u različitim sustavima.

Waltz smatra da sistemska teorija može objasniti ponašanje država. Strukture definiraju poredak i uređenje sustava. One imaju tri dimenzije: načelni principi poretka, specifične funkcije i relativne mogućnosti samih jedinica (država) (Keohane, 1986). Takvim pristupom daju se jasne odrednice što čini strukturu i koja je uloga svakog elementa unutar nje.

Waltz time želi reći da je sustav obilježen s tri temeljne postavke koje ga određuju. Svaki sustav polazi od anarhije koja čini temelje svakog sustava. Jedinice (države) imaju specifične funkcije. Njihove su funkcije podjednake, usmjerene na želju države za opstankom, poboljšanje svojeg položaja i mogućnosti. Države se razlikuju jedino u zadnjoj postavci, a to je distribucija moći. Distribucija moći između država je relativna, procjena moći i mogućnosti proizlazi iz međusobne usporedbe država i njezinih mogućnosti. Ne gleda se koliko država primjerice ima stanovnika, tenkova, zrakoplova, tvornica, već se uspoređuje s drugom ili više njih. Relativni kapaciteti postaju presudni u ocjeni mogućnosti, i posljedično nastupanju.

Waltz je također podupiratelj koncepta ravnoteže moći. Ravnotežu ne smatra fenomenom, već procesom kojem sustav teži. Sustav teži prema određenom obliku ravnoteže (Keohane, 1986; Waltz, 1967; 2000) bilo da je to jačanje pozicija jednog ili više aktera jer svi akteri teže jačanju svojih kapaciteta i da se pobrinu za vlastitu sigurnost.

Neorealizam se u većini principa podudara s neorealizmom, no neorealizam stavlja naglasak na strukture, sustav kao determinantu, odrednicu ponašanja država. Svim državama je zajedničko da imaju određene funkcije, da ih vode nacionalni interesi, da teže očuvanju i jačanju svoje moći da bi si mogle zajamčiti sigurnost. Države djeluju u sustavu samopomoći, anarhije zbog koje su osuđene same na sebe. One su primorane stoga djelovati neovisno, sukobljavati se ili surađivati u skladu s okolnostima.

Sustav anarhije obilježen je izostankom naddržavne vlasti koja bi mogla djelovati kao regulator ponašanja. No, unutar anarhije nastaje hijerarhija u kontekstu distribucije moći. Države imaju različit stupanj moći, različite sposobnosti, to znači da nisu jednake i da nemaju isti položaj u međunarodnoj areni.

Velike države su po tom principu trendseteri, oni koji mogu uzrokovati ili usmjeriti slijed zbivanja. Manje države su one koje se ponajviše moraju prilagođavati ili prikloniti jačima da bi postigle svoje interese. Pritom postoji fenomen odabira saveza s slabijima da bi se kroz asimetričan odnos postigla ravnoteža.

Neorealizam svojom metodologijom i interpretacijama nudi okvir kojim se može objasniti ponašanje država unutar različitih sustava prema njihovim funkcijama, distribuciji moći, samoj prirodi sustava. Pritom sustav je fleksibilan, dinamičan, distribucija se mijenja, kako se sustav mijenja tako se mijenjaju percepcije, očekivanja i ponašanja aktera.

Države svoje strategije i djelovanje planiraju upravo prema takvim postavkama čime neorealizam svojom znanstvenom metodologijom pokušava proniknuti ne u srž ljudske prirode ili prirode države, već u obrasce ponašanja i djelovanja.

3. GRUZIJA

3.1. Širenje NATO-a i Sigurnosna konferencija u Münchenu

„Što ste radili kao KGB-ov časnik u Dresdenu?“ „Bili smo zainteresirani za bilo kakve informacije o 'glavnom protivniku' kako smo ih zvali, a glavni protivnik bio je NATO“ (Stent, 2019). Navedene riječi je Vladimir Putin izjavio tijekom intervjua 2000. godine. U tim danima je tek konsolidirao svoju vlast, Rusija je još uvijek bila na koljenima, div na papiru suočen s nizom izazova i bolnom tranzicijom. U vanjskoj politici još je uvijek bila zainteresirana za suradnju sa Zapadom. Nakon napada na „Blizance“, Putin je među prvima izrazio podršku SAD-u, obnovilo se srdačno prijateljstvo s Njemačkom, gradili su se odnosi s Europskom unijom.

Doimalo se da postoji šansa ruske integracije u euroatlantsku zajednicu i izgradnju nove sigurnosne arhitekture u Europi. Sve nade su se rasplinule radikalnim Putinovim govorom na tradicionalnoj sigurnosnoj konferenciji u Münchenu 2007. kada je direktno upozorio Zapad, posebice SAD da Rusija neće tolerirati širenje NATO-a na istok. Demokracija i NATO smatrani su u najmanju ruku konkurentom, u najgorem slučaju prijateljom za Rusiju i stabilnost ruskog režima.

Nameće se pitanje kako je došlo do tako dramatičnog zaokreta nakon optimističnog kraja tisućljeća i početka novog.

NATO je nastao 1949. kao odgovor na sovjetsko širenje prema Zapadu (Stent, 2019; Haass, 2017). Dok su prvi „pucnjevi“ hladnog rata izazivali strah da sudar dva poslijeratna bloka postaje zastrašujuća mogućnost, postavilo se pitanje kako odvratiti potencijalnu agresiju, kako neutralizirati širenje sovjetskog utjecaja, a da se pritom ne eskalira u spiralu sveobuhvatnog sukoba koji se ne bi mogao kontrolirati. Odgovor je bio NATO.

SSSR je širio svoj utjecaj, podupirao je komunističke stranke u zapadnoeuropskim zemljama, grčke komuniste, nije se htio odreći svojeg udjela u Iranu, odigrao je značajnu ulogu u događajima koji su doveli do Korejskog rata, podupirao je zemlje diljem svijeta

koje nisu bile sklone SAD-u i Zapadu, bilo da su odabrale sovjetski blok ili htjele tražiti svoj put.

Poznate su riječi Lorda Hastingsa Ismaya da je svrha NATO-a: „držati Amerikance unutra, Ruse vani, Nijemce dolje“ (Stent, 2019). Osnivanje organizacije bio je definitivni američki raskid s izolacionizmom i naglašavao je trajni angažman i prisutnost na globalnoj razini.

Državni tajnik Dean Acheson je američku nužnost za angažmanom objasnio sljedećim riječima: „Bili smo poštenu ljudi, mogli smo držati naša obećanja, i naša obećanja su bila zapisana jasno i glasno. Ona su značila da napad na naše saveznike smatramo napadom na nas same i da pomognemo žrtvi sami i s drugima, silom ako je potrebno, da održimo mir i sigurnost. Dvaput u dvadeset pet godina, bili su oružani napadi u području u sklopu ovoga sporazuma i bilo je posve jasno koje mjere su nužne da se obnovi mir i sigurnost“ (Stent, 2019). To je značilo da se SAD vidi kao sila koja ima odgovornost održavanja mira strateškim odvracanjem koje obuhvaća vojni i politički angažman u koordinaciji sa saveznicima i strateškim partnerima.

Sovjeti su odgovorili osnivanjem Varšavskog ugovora kojim su disciplinirali zemlje Istočnog bloka i sprječavali širenje zapadnog utjecaja. Poput NATO-a, Varšavski ugovor nije vojno djelovao protiv drugog bloka. No, za razliku od NATO-a imao je intervencije protiv vlastitih članica u sklopu discipliniranja onih koje su pokazivale znakove odmaka od moskovske je (Haass, 2017; Stent, 2019). SAD je preko NATO-a pružio jasna jamstva saveznicima da će biti branjeni u slučaju agresije. Za Sovjete je organizacija bila utjelovljenje američkih ambicija i odlučnosti Zapada da se suprotstavi SSSR-u i činili su sve u svojoj moći da ga diskreditiraju i oslabe. Međutim, NATO je postao najuspješniji savez u povijesti. Savez koji je odvracanjem nadmudrio protivnika, spriječio izbijanje sukoba, konsolidirao unutarsavezničke odnose i dočekao uspravno kraj hladnog rata.

No, kraj hladnog rata nije donio samo rješenja, već niz novih problema i izazova. Potaknuo je i pitanje svrhe NATO-a. NATO-ov strateški koncept obuhvaćao je odvracanje i obranu protiv Sovjeta, no što kada SSSR-a više ne bude? (Haass, 2017; Stent, 2019). Budućnost NATO-a je bila upitna, a sovjetska, a poslije i ruska percepcija je ostala konstantna – NATO je neprijatelj.

Gorbačov je čvrsto odlučio reformirati SSSR. Kada je postalo jasno da to neće biti moguće, naumio je odigrati svoju ulogu u razmontiranju Istočnog bloka tako da ne završi Trećim svjetskim ratom.

Mirno rastakanje trebalo se utvrditi jamstvima da se NATO neće koristiti protiv Rusije, niti će se širiti na istok. Jamstva se temelje na nekoliko svjedočanstava i zapisa pojedinaca uključenih u pregovore, ali bez nedvojbenih dogovora na papiru (Stent, 2019).

Padom Berlinskog zida, ujedinjenje Njemačke dolazi u prvi plan. Kako je Zapadna Njemačka bila u NATO-u, bilo je upitno što će se dogoditi kada se Istočna Njemačka ujedini sa Zapadnom (Stent, 2019). Rusima je bila zastrašujuća pomisao da će u srednjoj Europi imati ujedinjenu Njemačku s jakom ekonomijom unutar NATO-a. Iz ruske perspektive, takva sila mogla bi biti direktna ugroza samoj Rusiji, posebice u kontekstu nasljeđa Drugoga svjetskog rata. Vraćajući se u prošlost, tijekom Napoleonskih ratova i oba svjetska rata, ratni pohodi na rusko tlo počinjali su u srednjoj Europi što je dizalo uzbunu u ruskim krugovima. Ukratko, Rusija je htjela izravno sudjelovati u izgradnji nove sigurnosne arhitekture koja će uvažavati njezinu veličinu, njezine interese i njezine strahove.

Zapadnonjemački ministar vanjskih poslova Hans-Dietrich Genscher 1990. izjavljuje da će ujedinjena Njemačka biti članica NATO-a, ali „neće biti širenja NATO-a na teritorij istočnije“ (Stent, 2019). Gorbačov se 9. veljače sastaje s američkim državnim tajnikom Jamesom Bakerom koji ga uvjerava da će se SAD sa saveznicima pobrinuti da „ne bude proširenja NATO-ovih ovlasti za snage NATO-a prema istoku“ (Stent, 2019). To je trebalo značiti da neće biti širenja prema istoku, dok će na teritoriju Njemačke, NATO-ove snage biti isključivo njemačke i obrambenoga karaktera.

U idućim mjesecima tijekom Gorbačovljevih razgovora s kancelarom Kohlom, raspravljalo se o specijalnom statusu Njemačke u NATO-u, ali ne i o širenju NATO-a na istok. Gorbačov u svojim memoarima navodi da je dobio jamstva o neširenju, bivši američki ambasador u SSSR-u Jack Matlock potvrdio je njegove navode (Stent, 2019). Izgledalo je da je postignut dogovor između aktera, no ništa nije konkretno stavljeno na papir, a u tim trenucima raspada bipolarnog poretka, potencijalno širenje NATO-a još nije bilo na umu uključenima, već su bili zaokupljeni nizom drugih hitnih pitanja.

George Kennan, mag iza američke politike *containment*a sovjetskog utjecaja opisao je proširenje NATO-a kao „najsudbonosniju pogrešku američke politike posthladnoratovskoj eri“ (Stent, 2019). Kennan je bio zastupnik jasnog obuzdavanja sovjetskog utjecaja branjenjem ključnih točaka strateških značaja i djelovanjem u regijama u kojima je potrebno u skladu s okolnostima bipolarnog nadmetanja. Vjerovao je da će SSSR neminovno stagnirati zbog unutarnjih proturječnosti i nemogućnosti širenja. SAD mora proaktivno odvrćati i pustiti da vrijeme učini svoje.

Kennanov pristup urodio je plodom i omogućio da SAD izađe kao pobjednik, dok se SSSR raspao bez ispaljenog metka.

No, to je dovelo do sigurnosnog vakuuma u Europi i pitanja što učiniti s nizom novonastalih postkomunističkih država i režima koji tek prolaze kroz tranziciju te kako pristupiti Rusiji, posrnulom divu (Haass, 2017; Stent, 2019).

SAD je prvotno pokušao pojedina rješenja da se odgovori na izazov stvaranja nove sigurnosne arhitekture poput osnivanja Sjevernoatlantskog vijeća za suradnju, to je bio inkluzivan forum za bivše komunističke zemlje (Stent, 2019). Mana foruma je bila što je pokušao zaliječiti pojedine simptome, no nije imao rješenja za širu sliku.

Nove zemlje morale su se nositi s nizom unutarnjih i vanjskih problema, bile su zabrinute za svoju sigurnost. Rusija je bila manja nego u vrijeme careva ili SSSR-a. Ostala je bez svojih satelita i tampon zone (Stent, 2019). Za Rusiju je to bio težak udarac na njezin ponos, na njezine ambicije, a izazivao je i veliki strah. Rusiji je bila jako važna strateška dubina, gubitkom satelita i tampon zone u srednjoj i istočnoj Europi osjećala se izloženo i ranjivo. Smatrala je da je ostala bez svojeg ključnog štita protiv NATO-a. Također, Rusija je ipak bila imperij i za vrijeme SSSR-a nije se odrekla geopolitičkog i imperijalnog nasljeđa nastalog u carističkim vremenima. Osjećaj veličine i ponosa, te sudbine Rusije kao arbitra u Europi što izlazi na toplu mora izgledalo je kao nedostižna ambicija. Zato je Putin nazvao raspad SSSR-a geopolitičkom katastrofom.

U međuvremenu na Zapadu dužnosnici u euforiji i optimizmu unipolarnog trenutka još nisu posve pojmlili sve posljedice velikih promjena koje su se upravo događale.

SAD se usmjerio na pružanje podrške novim zemljama koje su nakon pola stoljeća sovjetske vlasti bile prozapadno orijentirane. Rusi su bili skeptični i neodređeni. Bili su sumnjičavi prema mogućnosti suradnje s organizacijom koja im je bila suparnik (Stent, 2019). Na Zapadu se gledalo na Rusiju i nove zemlje kao na cjelinu, fokusirali su se na konstrukciju novog aranžmana, no pritom se ponajviše obraćala pažnja na nove zemlje, dok se ruske zabrinutosti nisu adresirale.

Prvi znaci upozorenja došli su od ruske inozemne obavještajne službe i njezina čelnika Jevgenija Primakova koji je bio veteran sovjetske diplomacije. Izjavio je da „ovo proširenje dovest će najveću vojnu grupaciju u svijetu s ogromnim ofenzivnim potencijalom direktno do granica Rusije... Ako se to dogodi, stvorit će se potreba za temeljitu ponovnu procjenu svih obrambenih koncepata na našoj strani, premještaj oružanih snaga i promjenu operativnih planova“. Primakov je nadalje izjavio da Rusija „ima pravo da se njezino mišljenje uzima u obzir“ (Stent, 2019). Navedena izjava govori o prvotnom neshvaćanju šire slike većine promatrača i dužnosnika na Zapadu i pritajene ruske srdžbe i ambicija koje su bile zatomljene, ali ne i poražene.

Clintonova administracija težila je rekonstrukciji europskog sigurnosnog poretka tako da uključuje Rusiju. Mnogi u Rusiji i pojedinci na Zapadu zalagali su se za novim paneuropskim sigurnosnim aranžmanom koji bi zamijenio NATO. NATO je odlučio kreirati Partnerstvo za mir kao kompromis. Bilateralna suradnja u obrani, oružanim snagama, demokratizaciji, to je bio prvi korak do članstva u NATO-u. Ali blaži aranžman koji bi adresirao rusku zabrinutost. Jeljcin je je opisao inicijativu kao „briljantnu ideju“ (Stent, 2019). Rusi su se priključili 1994. No 22. lipnja tražili su poseban status koji nisu dobili (Stent, 2019). Mnogo se debatiralo, puno je bilo obećano, no malo je bilo ostvareno u najosjetljivijim pitanjima između Zapada i Rusije.

Amerikanci su se brinuli da bilo kakav labavi aranžman otvara prostor za nove autoritativne režime, izbijanje etničkog nasilja, izboje nacionalizma i teritorijalne sporove koji mogu eskalirati u lokalne i regionalne ratove (Stent, 2019). Na nestabilnost su odgovorili rigidnim strukturama i normama potrebnim da bi se države približile Europskoj uniji i NATO-u, tako je tranzicija jamčila rezultate.

NATO-ovo proširenje na Poljsku, Češku, Mađarsku kompenzirano je ponudom da se Rusija pridruži G-7 zemljama i da sklopi vlastiti dogovor s NATO-om čime je osnovano

Trajno zajedničko vijeće (Permanent Joint Council). Tri tjedna nakon pridruženja spomenutih zemalja počelo je NATO-ovo bombardiranje Srbije. Jeljcin je izjavio „danas Jugoslavija, sutra Rusija!“ (Stent, 2019). Rusija je osjećala da se njezini strahovi i interesi ne uzimaju u obzir, da je to uvod u dodatna širenja NATO-a čime će Rusija biti ranjivija i izložena.

Putin je nakon preuzimanja vlasti i početkom 2000-ih ostavljao dojam iskrene želje da se Rusija uključi u euroatlantske integracije. Razgovarao je s Billom Clintonom i tadašnjim tajnikom NATO-a Georgeom Robertsonom. Dužnosnici iz mnogih NATO članica predlagali da Rusija bude primljena. Busheva administracija bila je skeptična, iako su ljudi poput bivšeg državnog tajnika Jamesa Bakera upozoravali da je bolje da Rusija bude unutra nego vani. NATO je ipak „koalicija bivših neprijatelja“ (Stent, 2019). Predlagalo se da se u najmanju ruku Rusiji da poseban status čime će se uvažiti kao ravnopravan sugovornik.

Putin je u intervjuu s BBC-jevim novinarom Davidom Frostom na pitanje „Može li se Rusija priključiti NATO-?“ izjavio „Ne vidim zašto ne. Ne bih isključio tu mogućnost – ako i kad ruski pogledi budu uzeti u obzir kao ravnopravnog partnera“ (Stent, 2019). Očito je da je Putin iskazivao ju za suradnjom sa zapadom, s druge strane upitno je može li se ustvrditi da bi Rusija bila spremna na principijelnu suradnju kad se uzme u obzir da bi ipak morala igrati po pravilima koja su napisana na Zapadu. Ruska ja da se uzme kao ravnopravni partner značila bi da bi imala autonomiju i pravo odlučivati o svim važnim pitanjima za NATO što bi zahtijevalo opsežne i osjetljive pregovore. Stoga je Putinov potez mogao biti iskaz dobre je ili blef čiji je cilj bio stvoriti dojam dosljednosti i dobronamjernosti sugovornika.

Kap koja je prelila čašu za Putina i Ruse bilo je novo proširenje NATO-a na Baltik. NATO je odmah uveo zračne patrole nad spomenutim zemljama uz rotacijske kontingente kopnenih snaga. Rusija je odgovorila nizom agresivnih vojnih vježbi, političkim pritiskom, cyber napadima (Stent, 2019). Za Ruse je postojala bojazan da će Kaljinjingrad biti izložen, kao i Bjelorusija, uz mogućnost zatvaranja Finskog zaljeva. Paranoja je obuhvaćala i blizinu NATO-ova teritorija smolenškim vratima –brisanom prostoru između zapadne Dvine i Dugave čime su Rusi smatrali da im je teritorij izravno ugrožen potencijalnoj invaziji izvana.

Navedeni osvrt ključan je za razumijevanje Putinove retorike i odabira riječi u Münchenu. Sve je povezano s promjenama u međunarodnoj okolini koje su se desile od početka tisućljeća do 2007.

Tijekom konferencije, Putin je održao do tada najoštrij govora u kojem je miješao argumente i emocije govoreći o globalnim promjenama i posebnoj ruskoj ulozi na međunarodnoj sceni.

Pozvao se na riječi američkog predsjednika Roosevelta da je „sigurnost za jednog sigurnost za sve“, „kada je mir negdje slomljen, mir svih zemalja je u opasnosti“ (russialist.org, 2014). Mir i sigurnost opisao je kao univerzalnu vrijednost i naglasio povezanost suvremenog svijeta u kojemu se krize i sukobi mogu prelijevati čime lokalno može izazvati globalni utjecaj. Navedeno je potrebno promatrati iz ruskoga konteksta čime Putin naglašava da će ono što ugrožava sigurnost Rusije izazvati globalne posljedice.

Oštro se osvrnuo na američku politiku i vrijednosti koje zastupa. „Unipolarni svijet koji je predložen nakon hladnog rata nije nastao“ (russialist.org, 2014). „To je svijet gdje je jedan gospodar, jedan suveren. Na kraju dana to je opasno za sve unutar sustava, ali i suverena jer ga uništava iznutra“ (russialist.org, 2014). Iskriticizirao je američku politiku i trenutak unipolarizma kao promašaj. Osvrnuo se na međunarodni poredak upravo iz neorealističke perspektive. Naglasio je strukturu koja je anarhična čime svaki pomak može imati utjecaj na relativne kapacitete, mogućnosti, očekivanja i ponašanje ostalih. Naveo je da bi bilo kakav oblik neosporne hegemonске vlasti neminovno doveo do urušavanja i međunarodnog poretka i samog hegemona zbog proturječnosti unutar sustava.

Te proturječnosti vidio je u onome što je naveo kao jaz između američke politike i vrijednosti koje zastupa. Izjavio je da unipolarnost „nema veze s demokracijom“ (russialist.org, 2014). Demokraciju je opisao kao „moć većine s obzirom na interese i mišljenja manjine“ (russialist.org, 2014). Time je naglasio da politiku vidi isključivo kroz leće odnosa moći, dok su vrijednosti oruđe, instrumenti kojima se moć stječe i koristi da se postignu ciljevi.

Opisao je unipolarni model „neprihvatljivim“ (russialist.org, 2014) zato što „vojni, politički, ekonomski resursi nisu do jni“ (russialist.org, 2014). Smatra da ni jedna sila nije u poziciji da nametne globalnu dominaciju u međunarodnom sustavu jer nema kapacitete kojima bi mogla sve držati pod kontrolom.

Nastavio je govor oštrim riječima da je unilateralizam izazvao „nove ljudske tragedije i centre napetosti“ (russialist.org, 2014). „Danas svjedočimo nekontroliranom korištenju vojne sile“ (russialist.org, 2014), optužio je SAD za izazivanje trajnih kriznih žarišta svojim intervencijama koje izazivaju golemu ljudsku i gospodarsku štetu. Vojna sila, prema njegovu mišljenju, više nije samo oruđe, već je postala i sama sebi svrhom.

Vidi SAD kao silu koja „prekoračuje nacionalne granice“ (russialist.org, 2014). Upozorio je SAD na novu spiralu sigurnosne dileme „Dominacija sile neminovno potiče pojedine zemlje da nabave oružje za masovno uništenje“ (russialist.org, 2014). Ovim riječima je upozorio da će se zemlje početi dodatno naoružavati radi prevlasti sile. To je i svojevrsna prijetnja jer zemlje poput Irana, Sjeverne Koreje mogu dobiti visoko-tehnološko i opasnije oružje jedino uz financijsku, intelektualnu i materijalnu podršku izvana. Rusija je još u 90-ima značajno pridonijela iranskom i sjevernokorejskom nuklearnom programu uz profitabilnu trgovinu oružjem.

Naglasio je da zemlje BRICS-a – Brazil, Rusija, Kina, Indija „nadmašuju kumulativni BDP EU“ (russialist.org, 2014). Time je poručio kako nastaju novi centri moći, dok su stari na silaznoj putanji. To je bila najava multipolarnog poretka.

Izrazito oštro se osvrnuo na širenje NATO-a prema istoku i izgradnju vojne infrastrukture. „U isto vrijeme tzv. fleksibilne isturene američke baze nastaju s po pet tisuća ljudi svaka. Ispada da NATO stavlja svoje pr inijske snage na naše granice, dok se mi držimo dogovorenih sporazuma i uopće ne reagiramo“ (russialist.org, 2014). Nastavio je riječima „Mislim da je očito da NATO-ovo širenje nema veze s modernizacijom saveza ili jamčenjem sigurnosti u Europi. Naprotiv, to je ozbiljna provokacija koja smanjuje razinu obostranog povjerenja. I mi imamo pravo pitati: Protiv koga je to širenje usmjereno?“ (russialist.org, 2014). Navedene riječi predstavljaju ključan element Putinove misli i faktor za daljnju obradu teme u kontekstu odabranih slučajeva. Implicira da je širenje NATO-a narušavanje stabilne sigurnosne arhitekture u Europi i promjena postojećeg

sustava. NATO se ne širi radi vrijednosti, principa, već da se vojna moć dovede do ruskih granica što vidi kao suvremenu inačicu obuzdavanja Rusije kao velike sile. Riječima da će to ugroziti povjerenje i komunikaciju govori da će se Rusija prema NATO-u odnositi ne samo kao prema konkurentu, već, ako se bude širio, kao prema neprijatelju te da će u pojedinim slučajevima intervenirati da spriječi daljnje širenje Saveza. Pritom je nužno primijetiti da se u govoru osvrnuo na dvije specifične zemlje – Gruziju i Ukrajinu – čime je naglasio da ih smatra crvenom linijom za ruske interese. Navedene Putinove riječi su potvrda neorealističke retorike i perspektive prema procesima koji su se odvijali na globalnoj razini i u Europi. Širenje NATO-a vidio je kao produženu ruku američkih interesa koji žele izravno ugroziti ruski utjecaj u susjedstvu čime je to neposredna prijetnja za Moskvu. Nije gledao na Savez kao organizaciju koja širi vrijednosti, već na oružje, tenkove i projekte koji bi mogli biti postavljeni tik pored ruske granice. Izbjegavanje naglašavanja međunarodnih normi značilo je da sve promatra kroz odnose moći, a spominjanje Ukrajine i Gruzije značilo je da smatra da Rusija ima ekskluzivno pravo na utjecaj u pojedinim regijama te da će zbog tih interesa Rusija biti spremna na radikalnije poteze, bez obzira na to kakve bi posljedice mogle biti izazvane. Funkciju ruskog režima i smisao vidi u obrani ruskih interesa jačanjem moći i sigurnosti koja se mora postići vojnim, političkim i ekonomskim sredstvima, promjena međunarodnog sustava promijenit će i ponašanje uključenih aktera. Putinova stajališta manifestirat će se već iduće godine ratom u Gruziji.

3.2. Postsovjetska Gruzija

Za razumijevanje događaja koji su doveli do izbijanja kratkog, ali intenzivnog rata između Gruzije i Rusije u kolovozu 2008., potrebno je sagledati širi kontekst zbivanja na Kavkazu – procese, aktere, sustav.

Prema Cheterianu (2012), okidač sukoba na Kavkazu bila je mobilizacija javnosti protiv sovjetskog poretka i legitimiteta sustava. Ono što je počelo kao opozicija sovjetskom modelu upravljanja i traženja pojedinih reformi uz lokalnu autonomiju etničkih zajednica eskaliralo je u nacionalni naboj sa separatističkim tendencijama i osnivanja novih država.

Nacionalistički naboj eskalirao je od demonstracija do nasilnih sukoba sa sovjetskim vlastima (Klimenko, 2018). Taj je naboj bio zajednički svim državama u sklopu SSSR-a, a

neprijatelj im je bio centralizacija (Spetschinsky, Bolgova, 2014). Započela je politička borba i okršaji za teritorij, resurse, sovjetsko nasljeđe, legitimitet.

Važno je također primijetiti da iz prostorne perspektive, cjelokupan teritorij Kavkaza čini prostor bivšeg carističkog i sovjetskog imperija (German, 2012). Zbog toga Rusi taj smatraju prostor svojom ekskluzivnom zonom utjecaja i strateški ključnim za stabilnost i sigurnost Ruske Federacije.

Strateški koncept Ruske Federacije iz 2008. (FPC, 2008) opisuje Kavkaz kao ključnu regiju od strateškog značaja za sigurnost Ruske Federacije. Navodi da će se Rusija služiti kombinacijom raznih sredstava od političke, ekonomske do institucionalne uloge preko saveza nezavisnih država da izgradi bliske i partnerske odnose. Dokument spominje i ulogu vojne moći kao upozorenje da će se koristiti ako dođe do narušavanja postojećeg poretka u regiji. Pritom su izjave povezane s izravnim osudom NATO-ove komunikacije s Ukrajinom i Gruzijom čime je Rusija rekla da spomenute dvije zemlje uključujući regije u kojima se nalaze spadaju pod ruski interes koji će braniti svim sredstvima.

Uspoređujući tranzicijske procese, izboj nacionalizma i promjene režima, mogu se primijetiti razlike u događajima na Kavkazu, Balkanu i Srednjoj Aziji. Na Balkanu su vladajuće strukture preuzele na sebe nacionalni narativ, u Srednjoj Aziji je sovjetska struktura zadržala vlast, a na Kavkazu su nacionalni pokreti svrgnuli sovjetske vlasti, no nove režime su uspostavljale elite iz sovjetskog vremena. Primjerice, prvi gruzijski predsjednik Zviad Gamsakhurdia došao je iz sovjetskih krugova (Cheterian, 2012). Nacionalni pokreti ponajviše su bili plod antisistemskih i reformskih težnji potaknutih nezadovoljstvom i centrifugalnim silama koje su načele sovjetski sustav.

Zanimljivo je da nisu svi nacionalni pokreti na Kavkazu bili antisistemski, nacionalni pokreti u Južnoj Osetiji i Abhaziji bili su protugruzijski, a nositelji su od Moskve tražili zaštitu (Cheterian, 2012; Stent, 2019). Nositelji ovoga oblika pokreta ponajviše su se zalagali za emancipaciju te su se nadali da će Rusija biti u prilici uspostaviti novi poredak nakon tranzicije. Svi su bili dio carističkog i sovjetskog imperija što čini nasljeđe koje ne može nestati preko noći.

Navedeno se potvrđuje činjenicom da povoji nacionalnih pokreta nisu bili separatističke i protusovjetske prirode, već su se fokusirale na pojedine promjene unutar sustava. Vodili

su ih aktivisti za ljudska prava i disidenti od 60-ih godina 20. stoljeća. No, spomenuti su ih nacionalni pokreti uklonili s javne scene (Cheterian, 2012).

Centrifugalne sile bile su dio širih socio-političkih gibanja koja su na kraju uvela u borbu protiv centralizma sovjetskog režima, korupcije, lokalnih vlastodržaca, a s druge strane počeli su oblikovati novi politički identitet. Taj je identitet došao u sukob s drugim etnonacionalnim narativima unutar republika i novih država (Cheterian, 2012). Priznavali su legitimitet Moskve kao arbitra te su očekivali da će biti nositelj pozitivnih reformi. Kada se to nije ostvarilo, reakcionarna gibanja postala su neminovna. Gibanja su potaknula procese tranzicije koji su obuhvatili cijelu regiju.

Kada su Armenci formulirali zahtjeve o pitanjima autonomije u odnosu na Azerbajdžan, obratili su se Moskvi, a ne Bakuu (Cheterian, 2012). Rusija im je bila izvor autoriteta od kojeg su očekivali pravedne i inkluzivne reforme.

Prema Cheterianu (2012), neuspjeh tih težnji uzrokovao je nastanak triangularnih (trokutastih) sukoba. Ti su sukobi obuhvaćali sovjetsku vlast s jedne strane, protiv nacionalnih pokreta unutar republika s druge, koji su sami ušli u sukob s drugim nacionalnim pokretom/pokretima unutar samih republika, a koji su predstavljali etničke manjine koje su tražile autonomiju i koje su se osjećale ugroženo.

U Gruziji je Gruzijски nacionalni pokret 1988. postao nositelj i predstavnik s konkretnim mogućnostima. Sovjetske vlasti su pod pritiskom provele vatrogasne mjere poput zakona o jeziku iste godine (Cheterian, 2012; Klimenko, 2018). Međutim, ono što je u Gruziji izgledalo kao borba protiv rusifikacije i centralizma uzbunilo je nacionalne i etničke manjine.

Parlament Južne Osetije zahtijevao je republikanski status, kao i Čečeni (Cheterian, 2012). Zanemarivanje manjina od Gruzijškoga nacionalnog pokreta izazvalo je antagonizam i napetosti koji se postupno pretvorio u odvojen nacionalni pokret koji je tražio autonomiju i zaštitu. Iz njihove perspektive izgledalo je da će stara centralizacija biti zamijenjena novom.

Ulje na vatru dolila je gruzijska javnost koja je kroz medije i javni diskurs obilježila manjine kao proizvod sovjetskog režima s ciljem razvodnjavanja gruzijske homogenosti.

Sto tisuća ljudi je u studenom 1988. izašlo na ulice sa sloganom da se zaustavi „diskriminacija Gruzijaca od Abhaza, Azerbajdžanaca, Ajara i Osetijaca“ (Cheterian, 2012). Nasilno gušenje prosvjeda od sovjetske vlasti ugasilo je legitimitet režima koji je postojao te je izazvao značajan razdor nacionalnog pokreta unutar republike i nacionalnih manjina.

U proljeće 1989. izbili su prvi nasilni okršaji u Južnoj Osetiji izazvavši sukob u Gruziji (Cheterian, 2012). Bilo je jasno da je slabljenje i raspad SSSR-a stvorio vakuum koji su nastojale popuniti razne nacionalne struje koje su se sukobljavale, ali su se i međusobno jačale. Prema navedenim primjerima i očekivanjima medijacije od Moskve, može se primijetiti prvotna ja da se Moskvi prepusti rješavanje ključnih problema i reforme dok je postojao autoritet.

Cheterian (2012) navodi da je mana sovjetskog režima bila u tome što nije uspostavio horizontalne institucionalne mehanizme. Dodatni mehanizmi na nižim razinama imali bi kapacitet za razvodnjavanje nacionalnih i re ucionarnih gibanja kroz sustav. Sovjetski režim koji se fokusirao na centralizaciju i satelitske odnose nije obraćao pažnju na oblike vlasti koji bi jamčili stabilnost u slučaju slabljenja središnjeg autoriteta.

Navedeni su procesi otvorili Pandorinu kutiju i spiralu nasilja koja je od internih poprimila međunarodne razmjere. Sve novonastale države i entiteti na Kavkazu našli su se u međusobnim zavadama i sukobima. Sjeverni Kavkaz našao se pod ruskom kontrolom, a čečenski sukob bio je na obzoru. Armenija i Azerbajdžan su se zaratili zbog Karabakha, Gruzijci s Osetijcima. Svi su se još nadali da će Moskva kada prođe kroz krizu uspostaviti novi poredak i iznjedruti rješenje sukoba (Cheterian, 2012). Moskva u tim trenucima nije imala političku ju, ni jasnu strategiju kojom bi se uključila i postigla trajno razrješenje uzavrelih sukoba čime su nove države i njihove manjine bile osuđene na međusobna razračunavanja utjelovivši Hobbsovu anarhiju.

Sukobljene narative iskoristile su sve uključene strane da bi opravdale svoje neuspjehe i mane. Rusija je svoju nemoć i nepostojanje konkretne strategije na Kavkazu pravdala destabilizacijom u režiji zapadnih zemalja. Nacionalni pokreti su govorili da iza opozicije i unutarnjih nemira stoji Moskva koja ih želi podčiniti (Cheterian, 2012). Moskva je imala ulogu, no ona je bila marginalna i nekoordinirana. Nacionalni pokreti bili su opterećeni

velikim ambicijama i skromnim kapacitetima koji su doveli u pitanje izvedivost njihovih ciljeva.

Navedene interpretacije poslužile su svrsi, posebice nacionalnim pokretima. Oni su izgubili ratove protiv etničkih manjina i skupina koje su htjele autonomiju. Nasljeđe i uloga Moskva posebno im je koristila kao sredstvo opravdanja.

Oružane snage novih država, u odabranom slučaju Gruzije, izgubile su oružane borbe protiv abhazijskih snaga. Gruzija nije posjedovala uhodane institucije, ni dobro organizirane i uvježbane oružane snage koje bi mogle dobiti ratove. Bile su suočene s fleksibilnim i visokomotiviranim snagama mobiliziranih građana etničkih manjina koje su se branile na po jnom terenu (Cheterian, 2012; Stent, 2019). Središnje vlasti novih država nisu mogle neutralizirati autonomna gibanja i stvorila se pat pozicija na terenu zbog koje ni manjine nisu mogle u punini ostvariti željena prava, niti je središnja vlast mogla uvesti državnu kontrolu nad kompletnim teritorijem oružanom silom. Potrebno je naglasiti da su bile u pitanju i različite pobude. Središnje vlasti htjele su dodatno ojačati svoju vlast uspješnim vojnim kampanjama što bi stvorilo percepciju o njihovoj snazi i stabilnosti, za manjine je to bila borba na život i smrt.

U tim borbama nitko nije bio svetac i središnje vlasti i manjine su na područjima kojima su ovladali bile sklone nasilnom iseljenju stanovništva koje nije bilo njihovo i raznim terorističkim metodama koje su otežavale svakodnevni život (Cheterian, 2012; Spetschinsky, Bolgova, 2014; Klimenko, 2018).

Kako ni jedna strana nije pretrpjela odlučujući poraz, otvorio se put za mirovne pregovore koji su doveli do novih razdora i natjecateljstva. Tranzicijska pitanja zamjenjuju borbu za etničku homogenost, nacionalizam izlazi iz središta zbivanja, no ostaje kao relevantan faktor koji može postati okidač novih sukoba (Cheterian, 2012). Nastala je napeta ravnoteža moći između država na Kavkazu međusobno, središnje vlasti i manjina unutar država. Ni jedna strana drugoj nije mogla zadati koban udarac, ali je bilo moguće iskoristiti stare probleme kao okidač za nove političke avanture.

Cheterian (2012) povezuje izbijanje ratova na Kavkazu s borbom između elita u post-sovjetskim državama. Rat u Abhaziji doveo je do smjene na izborima izabranog predsjednika Zviada Gamsakhurdije od opozicije i milicija koji su omogućili dolazak na

vlast Eduarda Shevardnadzea. Shevardnadze je bio istaknuti vođa, bivši čelnik Gruzije u sovjetskim vremenima i pripadnik sovjetskih elita.

To je neminovno postalo uteg gruzijskim snagama čija borbena učinkovitost usred političkih borbi i međusobnih zavada nije bila na adekvatnoj razini. Osim neuspjeha na bojnopolju, to je dovelo i do borbi između raznih frakcija unutar političkih krugova i oružanih snaga. Zviadove snage su oružanim putem pokušale vratiti vlast, no snage gruzijskih vlasti spriječile su ih u njihovu naumu (Cheterian, 2012).

U Južnoj Osetiji 27. srpnja 1992. potpisan je Dagomski sporazum i mirovne snage koje se sastoje od ruskih, gruzijskih, sjeverno i južnoosetijskih vojnika preuzimaju regulaciju poslijeratnog oporavka (Cheterian, 2012). Središnje vlasti nisu uspjele homogenizirati društvo mobilizacijom javnosti i vojnim putem.

Rusija je svojim oružanim snagama pomogla Abhazima da zauzmu sav teritorij do rijeke Inguri 1993., a iduće godine su središnje vlasti i Abhazi potpisali mirovni sporazum. Ruske mirovne snage pod okriljem Zajednice nezavisnih država odvojile su sukobljene strane (Cheterian, 2012). Rusima je takav odnos snaga išao u korist. To je značilo da zemlje nesređenih etničkih, teritorijalnih pitanja, političke nestabilne i ekonomski slabo razvijene ovise o Moskvi koja može djelovati kao posrednik. Rusija nije iznjedrila konkretnu strategiju kojom bi razriješila postojeće sukobe, niti je tražila adekvatna rješenja, već se usmjerila na održavanje statusa quo koji je jamčio Moskvi utjecaj i nestabilnost koja je pasivizirala nove države. One nisu mogle vući konkretnije i značajnije poteze, već su bile suočene s nizom problema koji su sputavali njihov razvojni put i mogućnosti koje su im bile na raspolaganju.

Taj je trenutak bio prijelomna točka na Kavkazu. Rusija nije iskoristila svoj položaj da osmisli razvojni put koji bi omogućio da se pod moskovskom kontrolom zemlje na Kavkazu razvijaju. Rusija nije imala do jno sredstava, tehnološku bazu da oblikuje smjer ekonomskih gibanja čime bi trajno osigurala svoj utjecaj (Cheterian, 2012). Ruska pasivnost koja je bila kombinacija nedostatka strateškog koncepta i pasivnosti stvorila je vakuum koji su počeli popunjavati drugi igrači. Zapadne naftne i energetske kompanije, EU i SAD počeli su pokazivati veći interes za sjeverni i južni Kavkaz.

U međuvremenu su pokrenute inicijative čiji je cilj bio iznjedriti diplomatsko rješenje. Gruzijske vlasti nisu se usmjerile toliko na Južnu Osetiju, koliko na Abhaziju. Kratak rat 1998. dovodi Abhaziju da političko razrješenje sukoba ne traži s gruzijskim vlastima, već s Moskvom. Jeljcin je onemogućio Abhazima između šesnaest i šezdeset godina prelazak granice, no to se mijenja dolaskom Putina na vlast. Putin je dao podijeliti velik broj ruskih putovnica i bio je otvoren prostor za prijedloge UN-a (Cheterian, 2012). Svježi ruski pristup bio je plod djelovanja nove ruske garniture, no još uvijek je bio sklon održavanju ravnoteže radi utjecaja na igrače u strukturi u kojoj su akteri imali ograničen manevarski prostor.

Struktura odnosa na Kavkazu naizgled se mijenjala postupno, no prekretnica je počela već polovicom 90-ih godina. U rujnu 1994. potpisan je tzv. „Dogovor stoljeća“ između azerbajdžanskih vlasti i naftnih kompanija pod vodstvom British Petroleuma. Dogovorena je i izgradnja naftovoda od Bakua do turske luke Ceyhana (Cheterian, 2012). To je značilo da Kavkaz dobiva i širi strateški značaj, to više nije bio samo bivši dio ruskog carskog i sovjetskog imperija. Energetski značaj povećao je interes vlada na Zapadu za značajniji angažman. Lobisti energetskih kompanija tražili su da vlade započnu politički angažman koji će voditi do razrješenja sukoba i integracijskih procesa kojima bi se stvorila stabilna ekonomska i politička klima. To je neminovno značilo da će zapadni naponi doći u sukob s ruskim ciljevima.

Uskoro su se među lobistima pojavili i osobe koje su bili članovi američkih vladajućih krugova i pojedinci povezani s njima. Oni su imali u vidu širu stratešku perspektivu (Cheterian, 2012). To je značilo da će uskoro doći do značajnijih promjena u regiji, odnosa između aktera i internih procesa koji su se zbivali.

Širenje zapadnog utjecaja i promjene u međunarodnoj strukturi, količini, funkcijama, djelokrugu aktera počelo je stvarati pritisak na režime. Vlada Shevardnadzea u Gruziji suočila se s dvojakim pritiskom – jednim iz smjera zapadnog utjecaja, drugog koji je činio borbu protiv terorizma (Cheterian, 2012). Ratovi u Afganistanu i Iraku uz širenje džihadističkih gibanja značilo je i veći američki angažman.

Navedeni događaji doveli su do pada vlada i „Re ucije ruža“ u Gruziji 2003. čime je vlast preuzeo Mikhail Saakashvili. On je bio predvodnik nove političke garniture koja je od

Gruzije htjela učiniti snažnu i stabilnu zemlju (Cheterian, 2012). Preduvjeti su bili: osiguravanje gospodarskog napretka i razvoja, jačanje oružanih snaga i sigurnosnih struktura, konačno rješenje za etničke manjine i problematične regije.

Nova vlast počela je provoditi reforme, porezne rekonstrukcija i ulaganja su dovela do povećanja prihoda, dok je potrošnja za oružje porasla od 50 milijuna do 1 milijarde 2008. (Cheterian, 2012). Gruzija se pripremala za politički pritisak i vojno rješenje, u međuvremenu se otvorilo pitanje euroatlantskih integracija.

2.3. Euroatlantski put Gruzije i američka strategija

Gruzijski odnosi s NATO-om obilježeni su e ucijskim razvojem od uspostave komunikacije i skromne suradnje do želje za ulaskom u Savez (Bajor, 2017).

Gruzija je sudjelovala u radu Sjevernoatlantskog Vijeća za Partnerstvo (North-Atlantic Partnership Council) i u programu Partnerstvo za mir (Partnership for Peace). Shevardnadze je najavio da Gruzija namjerava ući u Savez (Bajor, 2017). No za vrijeme njegova režima sve je ostalo na riječima. Deklarativnim izjavama nastojao je stvoriti dojam ravnoteže između Zapada i Rusije iako je bilo jasno da simpatizira Moskvu i da nije sklon ulasku u NATO.

Prekretnica dolazi nakon re ucije 2003. kada vlast preuzima Saakashvili. On je usmjerio gruzijsku politiku Zapadu. Podnio je zahtjeve za članstvo Gruzije u NATO-u i Europskoj uniji (Bajor, 2017).

Na summitu u Bukureštu NATO je izjavio da će u budućnosti nove članice biti Ukrajina i Gruzija, iako Gruzija nije dobila Akcijski plan za članstvo (Membership Action Plan) (Bajor, 2017). Vodstvo NATO-a bilo je oprezno razmatrajući činjenice i mogućnosti. Otvoren je bio prostor za nove članice, no uzimalo se u obzir da će za postupak biti potrebno određeno razdoblje i provođenje nužnih reformi u pojedinim područjima.

Na NATO-ovu summitu u Varšavi šef gruzijske diplomacije prenio je želju Gruzije da postane nova članica (Bajor, 2017). Razina komunikacije i suradnje digla se na praktičniju razinu što je signaliziralo ozbiljnost želje, više nije bila stvar deklarativnih političkih izjava, već jasan naum.

NATO je također izjavio da će podržati ključne reforme i rekonstrukciju oružanih snaga i sigurnosnog aparata Gruzije. Promjene su operacionalizirane konkretnim planovima i inicijativama poput Godišnjega nacionalnog programa (Annual National Program), NATO-Gruzija paket dogovoren je na summitu u Walesu 2014. (Bajor, 2017).

Važne sastavnice suradnje bile su nove inicijative poput The Defence and Related Security Capacity Building D.CB) Initiative, Partnership Interoperability Initiative, The Joint Training and Evaluation Centre (Bajor, 2017). Za ove inicijative ključno je da su bile izravno u Gruziji te su se fokusirale na reformu i integraciju gruzijskih oružanih snaga prema NATO-ovu standardu.

Štoviše, Gruzija je aktivno sudjelovala u ratu u Afganistanu u misijama za obuku i protuterorističkim akcijama čime je blisko surađivala s vojskom SAD-a (Bajor, 2017). Gruzija se sve više približavala Zapadu i euroatlantskim integracijama što je značilo trajno odvajanje od moskovske orbite. Neminovno su zazvonila zvona za uzbunu u Rusiji.

Rumer, Sokolsky i Stronski (2017) tvrde da SAD ima strateški interes na Kavkazu, no on nije od presudne važnosti u globalnom kontekstu. Međutim, američki naponi prema Armeniji, Azerbajdžanu i posebice Gruziji obilježeni su skromnim instrumentima, ali ambicioznim ciljevima. Od raspada SSSR-a do danas američka vanjska politika na Kavkazu bilježi i uspjehe i neuspjehe. Ostvarila je korisne poveznice s nizom zemalja, no nije ih uspjela integrirati u euroatlantsku zajednicu. Ruski utjecaj nije suzbijen ni stavljen u pat poziciju te igra značajnu ulogu u razvoju događaja i regionalnoj arhitekturi.

Vrativši se na početak, raspad SSSR-a nije zatekao samo Rusiju u kaosu, već i zapad, posebice američke vanjskopolitičke krugove. Postojale su naznake da sovjetski imperij ide prema svojem zalasku, no nisu definirani jasni ciljevi i strategije kako pristupiti Rusiji i novonastalim zemljama. U početku nije uložena značajna napon za razumijevanje kompleksnih etnonacionalnih odnosa unutar novih država, niti njihove međusobne interakcije koja je ranije u tekstu opisana.

Za Amerikance je raspad SSSR-a značio stvaranje vakuuma koji otvara prostor za širenje integracija i demokracije u niz bivših sovjetskih područja i kretanje od periferije prema

srcu Euroazije. No, nisu se od početka usmjerili na dublje razumijevanje prirode nastanka novih država, njihove probleme, identitet i tranzicijske izazove koji su bili pred njima.

Prvi korak američke strategije bio je zaustaviti sukobe na Kavkazu (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). Pri tome je važno naglasiti da utjecaj SAD-a, iako je postojao, nije odigrao presudnu ulogu tijekom i u razrješenju sukoba.

Idući koraci bili su ponajviše vezani za ograničenu institucionalnu suradnju i proboj energetskih kompanija i srodnih korporacija shvaćajući geoekonomsku i tranzitnu vrijednost Kavkaza.

Specifičan korak koji je poduzeo SAD povezan je s reucijom u Gruziji 2003. Sve do 2008. postojala je šansa da će pozitivne reforme i integrativni procesi u Gruziji postati okosnica, gravitacijska točka oko koje će se ostali igrači u regiji skupiti (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017).

Potrebno je spomenuti tursku i iransku ulogu u regionalnim procesima. Obje zemlje su u promatranom razdoblju, posebice u 90-ima imale skroman utjecaj i manjkavu ju da bi utjecali na zbivanja i odnos snaga. Iran se oporavljao od rata s Irakom i nosio se s posljedicama raspada SSSR-a. Tražio je prilike za razvoj energetskog sektora i infrastrukture (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017).

Nastanak Azerbajdžana za Iran je bio izazov s obzirom na azersku nacionalnu manjinu unutar Irana. Američki pritisak, moguće ruske imperijalne ambicije i regionalna nestabilnost navode Iran na vođenje oprezne i skromne vanjske politike u susjedstvu (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). Na iransko ponašanje utjecao je složaj internih faktora, uz strukturalne na međunarodnoj sceni. Mogućnost utjecaja velikih igrača i regionalni trendovi bili su dvosjekli mač koji je mogao pomoći i odmoći.

Turska je bila obilježena ekonomskom stvarnosti koja ju je sputavala i željom za članstvo u Europskoj uniji. Usmjeravanje energije na pregovore s Unijom i ekonomija koja nije imala zaleđe značilo je da Turska more oprezno usmjeriti svoje mogućnosti i da nije u prilici za velike geopolitičke projekte (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017).

Turske mogućnosti bile su ograničene i zbog odnosa s novonastalim državama. Odnos s Armenijom bio je opterećen povijesnim nasljeđem zločina i podupiranjem Azerbajdžana u slučaju Nagorno-Karabaha. S Gruzijom je dijelila zabrinutost zbog Rusije, ali je poduprla Abhaze i Ajare čime se nisu mogli postići srdačni i otvoreni odnosi (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). Turska također nije igrala značajniju ulogu čime je u kontekstu regionalnih geopolitičkih zbivanja i odnosa moći bila uglavnom pasivni promatrač fokusiran na ekonomiju i osnovnu komunikaciju u skladu s razvojem događaja.

Među zapadnim akterima glavni su bili SAD i Europska unija. Europska unija tek je bila u povojima, vanjska i sigurnosna politika nije imala jasne obrise, pogotovo o regiji poput Kavkaza. SAD je bio usmjeren na ratove na jugoistoku Europe, raspad SSSR-a, sprječavanje proliferacije oružja za masovno uništenje, uspon Kine (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). SAD je smatrao lokalna i regionalna zbivanja u tom trenutku sporednim ciljem. Ako se veliki izazovi uspješno riješe, uspjeh će se prenijeti na niže razine i države postsovjetskog prostora. Zbog toga SAD u prvom razdoblju nije uložio adekvatnu pažnju da uroni u srž dinamike odnosa unutar i između novonastalih država na Kavkazu.

Američki dužnosnici ponašali su se prema zemljama na Kavkazu kao prema ostalim postsovjetskim zemljama. Zalagali su se za suverenitet i neovisnost, ekonomsku i društvenu tranziciju (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). To je trebao biti uvod u postupnu demokratizaciju i integraciju prema zapadnom krugu.

U početku je trebalo zaustaviti sukobe, u Gruziji su igrali na kartu odnosa s Eduardom Shevardnadzeom (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). On je pokazao otvorenost, ali ne i želju za bližim odnosima sa SAD-om shvaćajući kako bi Moskva reagirala.

S obzirom na rusku ulogu u Gruziji i opasnost od regionalnih intervencija koje bi mogle prerasti u sukob koji bi SAD i Rusiju doveo na ratnu nogu, SAD se usmjerio na UN i Organizaciju za europsku sigurnost i suradnju (OESS). Mreža raznih aktera usmjerila je napore prema pronalasku rješenja za sporne regije, a da se pritom ne potakne asertivnost Rusije (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). Američki angažman bio je skroman i oprezan, polazeći od pretpostavke da aranžman u drugim regijama i odnosi s Rusijom prednjače, dok su odnosi na Kavkazu, iako relevantni, trenutačno sporedno pitanje.

SAD je bacio karte na Armeniju u sukobu za Nagorno-Karabah regiju. Amerikanci su igrali vodeću ulogu u Minskom procesu i pregovorima. Blokirao je značajna sredstva koja su trebala biti dostupna Bakuu za ekonomski razvoj i javno su osudili azerbajdžansku politiku. Primirje je potpisano u svibnju 1994. (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). Završetak sukoba, makar privremeni, omogućio je SAD-u da se posveti suradnji, pomaganju u tranziciji i demokratizaciji na Kavkazu.

U kaspiskoj nafti SAD je vidio iznimnu priliku da se pozicionira u regiji, ograniči ruski utjecaj, osigura dotok energenata i širenje integracija od periferije prema unutrašnjosti Euroazije.

Raspad SSSR-a i tranzicija, kao i ratovi koji su se vodili ostavili su značajne izazove i teške posljedice za zemlje na Kavkazu. Bile su suočene sa zamrznutim sukobima za koje nisu postojala jednostavna rješenja, dok je prostor za pregovore i kompromise bio uzak. Unatoč raspadu SSSR-a, kavkaske zemlje su još uvijek dobrim dijelom ovisile o ruskom utjecaju i dostupnosti ruskog tržišta za opstanak domaće ekonomije. Upravo unutar tih okvira SAD je našao mogućnost da postavi protutežu ruskom utjecaju, a to su bili energenti, preciznije – nafta.

Azerbajdžan je imao enormne naftne zalihe koje su mogle postati pokretač razvoja čitave regije. Nafta i plin omogućili bi značajne prihode Azerbajdžanu koji bi se gospodarski osovio na noge. Novootkrivene zalihe nafte i plina iz Kazahstana i Turkmenistana prenosile bi se novim plinovodima preko Kaspijskog jezera do Azerbajdžana, od Azerbajdžana preko Gruzije do Turske i dalje prema potrošačima na Zapadu (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017).

Novi plinski koridor pretvorio bi Tursku u tranzitnu zemlju, poveznicu između zapada i istoka. Njezin strateški značaj uvelike bi porastao. Ekonomska dobit mogla bi potaknuti Armeniju i Azerbajdžan da traže diplomatsko rješenje u svrhu profitiranja od novih koridora. Turska i Armenija bi se pomirile, Gruzija bi ekonomski ojačala i stabilizirala centrifugalna gibanja čime bi utjecaj i mogućnosti Moskve bile značajno oslabljene (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). SAD bi ubio dvije muhe jednim udarcem, poboljšao bi energetske sigurnost i oslabio ruski utjecaj mekom moći. Načelno ne bi bila potrebna veća vojna prisutnost oružanih snaga zapadnih zemalja jer bi potencijalne koristi od

suradnje bile veće od strahova, interesa i lokalnih ambicija koje bi lideri zemalja na Kavkazu mogli imati. Tu se uviđa i slaba točka američkog pristupa koji u ekonomiji vidi polugu koja će pokrenuti val pozitivnih promjena sama po sebi. Iz navedenoga se uviđa nedo jno poznavanje dubinskih problema unutar i između aktera u regiji čime ekonomija može biti jedno od rješenja, dio pristupa, ali ne i okosnica koja će jamčiti sveobuhvatno rješenje.

Navedeno se može primijetiti u američkim inicijativama i ishodima koje su one postigle. State Department – američko Ministarstvo vanjskih poslova – formiralo je zaseban odjel za Kaspijski bazen koji je uključivao i položaj ambasadora za energetska diplomaciju. Važnost funkcije naglašena je time što je osoba na čelu bila savjetnik ministru i predsjedniku SAD-a (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017).

Promovirani su novi transportni pravci, ulaganja, ekonomsko povezivanje i suradnja na raznim konferencijama i događajima visoke razine. Vlade i privatni investitori osigurali su značajna financijska sredstva za nove projekte. No, umiješala se surova stvarnost na terenu (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017).

Gruzija koja je trebala postati okosnica tranzitnog koridora, ključna točka na trasi između Azerbajdžana i Turske, suočila se unutarnjim nemirima, rivalstvima elita, korupcijom, ruskim utjecajem i separatističkim regijama (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). Ekonomija nije mogla postati rješenje jer nije mogla razriješiti etničke napetosti između raznih etnoskupina, nije mogla odgovoriti na nacionalne narative, obračunati se s korupcijom i izmiriti sukobljene političke elite. SAD-ovi dužnosnici uskoro su shvatili svu kompleksnost procesa koji se zbivaju na Kavkazu.

Dvjetisućite su donijele nove izazove američkoj politici na Kavkazu. Naftovodi i demokratizacija više nisu bili jedini prioriteti. Intervencija u Afganistanu tražila je uspostavu široke međunarodne koalicije i izgradnje logističkih čvorišta i pravaca koji će podupirati protuterorističke napore (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). Nakratko su prva dva cilja pala u drugi plan.

Kampanja protiv terorizma iznjedrila je i neočekivanu priliku. Gruzija je pružila značajnu podršku protuterorističkim naporima i postala je logističko čvorište, štoviše to je značilo da će se uključiti u NATO-ove inicijative, obuku i stjecanje iskustva potrebnog za

izgradnju modernih i kvalitetnih oružanih snaga (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). Američki prioriteti mijenjaju se nakon re ucije u Gruziji.

Dolazak Saakashvilija na vlast koji je bio karizmatik, obrazovan u SAD-u, značio je da imaju novog saveznika (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). U američkim očima, Gruzija je mogla postati čvorište napora prema demokratizaciji, razvoju i integraciji Zapada na Kavkazu.

Nova gruzijska vlada provela je reforme u svim porama društva s miješanim uspjehom, ali energično čime je stekla pozornost većeg dijela međunarodne zajednice. Postala je asertivna u unutarnjoj i vanjskoj politici, čvrsta u neriješenim sporovima. Nova vlada silom je preuzela Adjaru čiji je čelnik pobjegao u Moskvu. To je bilo jasno upozorenje da Južnoj Osetiji i Abhaziji ne gine ista sudbina (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017). Navedeno je išlo u prilog činjenici da je nova gruzijska vlada bila izrazito ambiciozna na unutarnjem i vanjskom planu. Vojnom silom bila je spremna homogenizirati naciju i riješiti otvorena pitanja s etničkim manjinama i spornim regijama unatoč tome što su one bile pod zaštitom Moskve te je bilo jasno da postoji mogućnost ruske intervencije ako izbije otvoreni sukob između gruzijske vojske i snaga u Južnoj Osetiji i Abhaziji, jer su tamo bili kontingenti ruskih vojnih snaga uz mirovnjake. Gruzijska vlast ocijenila je međunarodne okolnosti po jnima za svoje planove. Izgledalo je da angažman Zapada predstavlja značajniju ulogu SAD-u u regiji koja može biti zaštitnička po Gruziju ako se nađe u potencijalnom sukobu s Moskvom, nadalje na Rusiju su gledali kao na silu oslabljenu raspadom SSSR-a, tranzicijom i rezultatima čečenskih ratova u kojima je uz velike žrtve izvojevan po Rusiju pozitivan ishod. Poteškoće koje su Rusi prošli u tim sukobima za gruzijsku vlast bile su mogućnost da ostvare svoje ambicije pred Moskvom koja se ne doima spremnom da im se adekvatno suprotstavi.

2.4. Ruski napad

Slijed događaja koji je doveo do intervencije ne može se objasniti bez kratkog opisa Abhazije i Južne Osetije. Abhazija predstavlja zapadnu regiju unutar Gruzije podijeljenu između pravoslavnih kršćana i muslimana. Osetijci su kršćani s muslimanskom manjinom. U Južnoj Osetiji živi 65 tisuća Osetijaca naspram 450 tisuća koji žive u Sjevernoj Osetiji koja je sastavni dio Ruske Federacije (Stent, 2019). Važna je činjenica da u Južnoj Osetiji

postoji poveći broj etnički pomiješanih pograničnih naselja, pogotovo sela, što povećava mogućnost etničkih napetosti, posebice u kontekstu etničkih čišćenja koja su se provodila u 90-ima (Stent, 2019; Cohen, Hamilton, 2011; Cheterian, 2012).

Uloga ruskih mirovnjaka načelno je bila vezana da spriječi širu destabilizaciju regije, iako je ustvari bila proširena ruka ruskog utjecaja i pritiska prema gruzijskim vlastima. Do sredine 2000-ih, osim povremenih lokaliziranih sukoba i incidenata, nije došlo do otvorenog rata gruzijskih vlasti s Abhazijom i Južnom Osetijom, no gruzijske vlasti su se spremale na taj scenarij.

Saakashvili je dao sastaviti dokumente i smjernice prema novoj vanjskopolitičkoj i sigurnosnoj strategiji Gruzije. Ti su dokumenti obuhvaćali Koncept nacionalne sigurnosti, Dokument procjene prijetnji, Nacionalnu vojnu strategiju, Procjenu strateške obrane i Viziju ministra obrane (Barabanov i sur., 2010).

Ti su dokumenti saželi prioritete za strategiju Gruzije i moguće izazove. Prioriteti su navedeni idućim redoslijedom:

- teritorijalni integritet
- stabilnost na Kavkazu i Crnom moru
- osiguravanje gruzijske uloge kao tranzitnog koridora (Barabanov i sur., 2010).

Iz dokumenta se može iščitati da je Gruzija težila homogenizaciji nacije i regionalnim ambicijama čiji je cilj bio da Gruzija postane jedan od ključnih regionalnih igrača na južnom Kavkazu, ne samo po položaju, već i mogućnostima.

Kao ključni izazovi navedeni su:

- kršenje teritorijalnog integriteta (Abhazija i Južna Osetija)
- širenje oružanih sukoba od susjednih zemalja, uglavnom iz ruskog Sjevernog Kavkaza
- vojna agresija drugih zemalja ili nedržavnih aktera
- teroristički napadi na infrastrukturu, strana poslanstva i misije
- organizirani kriminal
- ruske vojne baze na gruzijskom teritoriju (Barabanov i sur., 2010).

Naveden govori da je Gruzija očekivala mogućnost direktnog ili indirektnog sukoba čiji bi okidač mogla biti situacija s Abhazijom i Južnom Osetijom. Rusija se ne naglašava kao

potencijalni agresor i napadač, iako se implicira da najveća sigurnosna prijetnja dolazi upravo od Rusije.

Eucija gruzijskih strateških koncepata i promišljanja govore o tome da je u gruzijskim očima rasla vjerojatnost o mogućnosti otvorenog sukoba i potencijalnih prijetnji.

Strateška procjena iz 2007. prioritizira:

- agresiju visokog stupnja (malo vjerojatno)
- obnova neprijateljstva u odvojenim regijama
- širenje sukoba iz Sjevernog Kavkaza
- širenje sukoba iz zemalja Južnog Kavkaza
- međunarodni terorizam (Barbanov i sur., 2010).

Procjene govore da je s vremenom sve više raslo mišljenje da će doći do potencijalnog sukoba s Rusijom ponajviše u kontekstu odvojenih regija. Spominjanje regionalnih kriza i njihova širenja ide u prilog činjenici da je Gruzija računala s mogućnošću ruske agresije. Iako je u dokumentu napisano da je malo vjerojatan otvoreni rat, stavke koje često naglašavaju regionalne krize i njihovo širenje te obnovu neprijateljstva u regijama unutar kojih se nalaze ruski mirovnjaci i vojne baze idu u prilog činjenici da je postojala svijest o stvarnoj prijetnji izbijanja rata s kojom su gruzijske vlasti računale.

Očekivanje izbijanja rata s Rusijom vidljivo je u smjeru vojnih reformi koje su provodile gruzijske vlasti, a išle su u dva smjera: tranzicija gruzijskih oružanih snaga na NATO-ov standard i priprema za sveobuhvatnu obranu (Barabanov i sur., 2010).

Gruzijske oružane snage težile su formiranju male, fleksibilne, tehnološki sofisticirane vojske, visoko trenirane i disciplinirane, a da u isto vrijeme ima bazen šire javnosti i rezervista obučeni za mobilizaciju i intenzivna borbena djelovanja. Umirovljeni su stari kadrovi obučeni za vrijeme SSSR-a. Obuka vojnika prešla je na princip kratkih specijaliziranih obuka koji se miješaju s aktivnom službom u kriznim žarištima. Rezervisti i ročnici prolazili su novu obuku radi očuvanja borbene spremnosti (Barabanov i sur., 2010). Gruzija je time pokušavala jačati u oba smjera i pritom je proturječila vlastitom strateškom konceptu. Manja, profesionalna vojska traži značajna financijska sredstva, posebice ako se u isto vrijeme teži stvaranju širega kvalitetno obučenog ne samo profesionalnog, već i rezervističkog kadra. Time se u biti spajalo nasljeđe sovjetskog

modela s NATO-ovim standardom. Gruzija je polazila od toga da profesionalna vojska ne može dugo izdržati u otvorenom sukobu bez opće mobilizacije, a ona ne može biti učinkovita ako mobilizirane snage ne budu imale barem temeljnu obuku za suvremeno ratovanje. To dodatno ide u prilog činjenici da su postojale naznake da se rat sprema prije ili kasnije.

Napetosti s Rusijom uzele su maha 2006. kada je Saakašvili naglo izbacio ruske špijune iz zemlje. Rusija je odgovorila zabranom uvoza gruzijskog vina i mineralne vode (Stent, 2019). U međuvremenu Putin je dao stanovnicima odvojenih regija rusko državljanstvo čime je instrumentalizirao ne samo regije, već i populaciju kao oruđe u ruskim rukama (Cohen, Hamilton, 2011). Rusko državljanstvo značilo je da u slučaju bilo kakvog nasilja Rusija ima pravo priskočiti u obranu svojih građana kojima prijeti opasnost po život.

Gruzija u međuvremenu ima značajan porast ulaganja u oružane snage što je do 2008. poraslo na 8 % BDP-a. Godinu prije, parlament je odobrio proširenje oružanih snaga od 28 tisuća do 32 tisuće ljudi. Broj je 2008. povećan na 37 tisuća. Gruzija je nabavila noviju vojnu opremu uključujući T-72 tenkove, BMP-2 oklopna vozila, fiksnu i mobilnu artiljeriju, BUK i Osa protuzračne sustave. Sovjetsko pješačko naoružanje zamjenjivalo se isključivo američkim. Dobivene T-72 varijante SIM-1 usavršila je izraelska kompanija Elbit Systems. Izraelci su tenkove opremili GPS-om, infracrvenim i noćnim kamerama, suvremenim komunikacijskim sustavima i kontaktnim oklopom (Barabanov i sur., 2010).

Usporedivši gruzijske tenkove s ruskim snagama Kavkaskog vojnog ogranka, Gruzijci su imali na raspolaganju tehnički sofisticiraniju i kvalitetniju opremu u odnosu na ruske snage u regiji, a posebice prema Abhaziji i Južnoj Osetiji. Abhazija je imala solidnu obranu radi geografije i borbene spremnosti, no snage u Južnoj Osetiji nisu imale teškog naoružanja već oskudno naoružane milicije koje su mogle računati jedino na podršku ruskih mirovnih snaga i intervenciju ruske vojske (Barabanov i sur., 2010).

Gruzijske snage od Izraela su nabavljali bespilotne letjelice i poboljšale su obavještajne i izviđačke mogućnosti. Teren potencijalnog bojišta bio je precizno i digitalno mapiran omogućujući jasan geografski pregled i pripremu planova za vojna djelovanja. Gruzija je u blizini granice izgradila nove vojarne i manje vojne baze, dok su pješačke brigade postavljene bliže Abhaziji i Južnoj Osetiji (Barabanov i sur., 2010).

Rusija također nije mirovala. Iako pojedini autori, posebice iz Rusije, govore da nije bilo posebne pripreme za vojnu intervenciju (Barabanov i sur., 2010), bilo bi pogrešno zaključiti da Rusija nije razmatrala mogućnost sukob i da je intervencija spontano pokrenuta kao posljedica eskalacije.

Vojni okrug Sjeverni Kavkaz bio je sastavljen od pojedinih najsposobnijih snaga koje je ruska vojska imala na raspolaganju. To su bile tzv. motostreljačke brigade i 42. motorizirana streljačka divizija. Vojne formacije koje su stekle iskustvo u čečenskim ratovima prošle su proces strukturnih reformi na brigadni sastav. U Dagestanu i Karačevo-Čerkeziji osnovane su dodatne dvije motorizirane brigade da budu dostupne za brzo djelovanje. Većinu ostalih ruskih snaga činili su ročnici, profesionalni vojnici bili su u spomenutim brigadama. Uz njih su stajali zračno-desantne snage, 4. zrakoplovna armija i Zračnoobrambena armija (Barabanov i sur., 2010). Na papiru su to bile impresivne formacije, spoj brojnosti i iskustva.

U praksi, većina ruskih divizija bila je sačinjena od ročnika i rezervista pomiješanih s časnicima koji su činili 20 % ljudstva (Barabanov i sur., 2010). Divizije su bile „šuplje“ da bi se u slučaju izbijanja rata mobilizacijom mogle popuniti ljudstvom za sveobuhvatni sukob. To je bila njihova Ahilova peta jer u biti nisu bile spremne za visokointenzivna djelovanja, oslanjale su se na vatrenu moć i zamah koji bi izazvale iznenadnim i brzim nastupom na bojnopolju.

Poteškoća za oslanjanje na teško naoružanje krila se u činjenici da snage najiskusnijeg vojnog okruga nisu imale adekvatnu vojnu opremu, već zastarjelu i nedovoljno održavanu. Najbolje od opreme što su imali na raspolaganju bilo je nekoliko novijih verzija T-72 tenkova, no nije bio ni jedan noviji T-80 ili T-90. Motorizirane snage oslanjale su se na starije transportere (Barabanov i sur., 2010). Starija oprema bila je učinkovita u borbi, no bila je izrazito ranjiva i na najobičnije pješačko protutenkovsko naoružanje što je vozila i posade činilo također ranjivima.

Snage ruskog okruga računale su na podršku iz susjednih okruga i na zračnodesantne snage (Barabanov i sur., 2010). Moskva je računala na njihovu fleksibilnost i brzinu u slučaju da trebaju brzo podržati južnoosetijske i abhazijske snage.

Znakovi da se Rusi spremaju za rat vide se u odlukama i potezima koje su vukle oružane snage. Godine 2006. počele su se provoditi najveće do tada vojne vježbe i manevri ruskih snaga na Kavkazu. To su bile vojne vježbe „Kavkaška granica 2006“, „Kavkaška granica 2007“, „Kavkaz 2008“, manevre su izvodile snage Vojnog okruga Sjeverni Kavkaz, zračnodesantne snage i mornarica (Barabanov i sur., 2010). Ruske snage uvježbavale su zajedničko i sinkronizirano nastupanje raznih rodova vojske u intenzivnim i dinamičnim uvjetima koji karakteriziraju ofenzivne operacije. Koliko je to bilo usmjereno prema odvratanju Gruzije, toliko je bilo usmjereno prema pripremanju snaga u regiji za intervenciju.

Opseg vojnih vježbi povećavao se svake godine, u zadnjoj prije rata sudjelovalo je više od 10 tisuća vojnika. Vježbe su se održavale ljeti. U međuvremenu je Rusija digla brojnost mirovnih snaga u Abhaziji na 3000. Vojna inženjerija je u mjesecima prije rata popravila željezničke tračnice između Suhumija i Očamire. Dvije nove motorizirane brigade dovedene su na Sjeverni Kavkaz, a dvije jedinice Spetsznaza, ruskih specijalnih snaga, dovedene su kao podrška mirovnim snagama u Južnoj Osetiji. Zanimljivo je i da su zadnje vojne vježbe 2008. imale dodatnu stavku, uvježbavanje pomorskog desanta i iskrcavanje snaga u Abhaziji uz podršku ruske Crnomorske flote. Na taktičkoj razini, manje vojne jedinice uvježbavale su brzi tranzit na bojno polje na granicama Južne Osetije (Barabanov i sur., 2010). Činjenice i detalji idu u prilog pretpostavci da se Rusija pripremala za vojnu intervenciju u Gruziji. Nasljeđe iz sovjetske vojne doktrine je da vojnim intervencijama prethode vojne vježbe čiji je cilj sinkronizacija snaga koje će sudjelovati u ratnim naporima. Ruska vojska pripremala je i redovito uvježbavala upravo one snage na kojima će biti težište ratnih operacija. Popravljanje željeznice značilo je da se priprema logistička infrastruktura, a dovođenje novih jedinica da se dovode pričuve spremne za uvođenje u Gruziju.

Napetosti rastu 2008. kada Saakashvili intenzivira retoriku, u posjetu je bila Condolezza Rice pružajući podršku gruzijskoj vladi, a pružio ju je i Dick Cheney. Bush je, međutim, pozivao na oprez kao i lideri zemalja EU-a (Stent, 2019). To je značilo da dolaze proturječni signali sa Zapada, no gruzijska vlada ih je protumačila kao zeleno svjetlo.

Gruzijske pješačke brigade su se u ljeto 2008. postupno pomicala prema dodirnim točkama s abhazijskim i južnoosetijskim milicijama, dolazi do oružanih okršaja, rušenja

izviđačkih dronova ruskih zračnih snaga (Barabanov i sur., 2010). Dolazak Condolezze Rice nije ostao bez upečatljivog dojma kad su ruski zrakoplovi uletjeli u gruzijski zračni prostor radi provokacije. Ruske oružane snage su demonstracijama moći i podrškom davale vjetar u leđa milicijama koje su također bile sklone okršajima s gruzijskim snagama što je značilo da na obje strane rastu napetosti i izboji nasilja (Cohen, Hamilton, 2011).

Prema gruzijskim vojnim planovima, pješачke brigade su uz značajnu artiljerijsku i tenkovsku podršku trebale prodrijeti u dubinu Južne Osetije, zauzeti glavni grad Chinvali i blokirati Transkavkašku autocestu. Visoko mobilne lagane i planinarske pješачke jedinice zauzele bi tunel Roki, jedini pravac kroz koji su mogle ući značajne ruske snage. Tada bi 40 tisuća mobiliziranih rezervista uz regularnu vojsku očistilo ostatak otpora i vlada bi postavila Dmitrija Sanakoeva na čelo Južne Osetije te proglasila pripajanje Gruziji. Napad bi bio proglašen protuterorističkom operacijom. Po pitanju ruskih mirovnjaka, plan je obuhvaćao diplomaciju te je značio dovesti rusku vojsku pred gotov čin (Barabanov i sur., 2010). Brza intervencija koja ne bi trajala dulje od nekoliko dana onemogućila bi Rusiju da intervenira u svrhu zaustavljanja nasilja jer ne bi imala konkretnu podlogu. Pozicioniranje gruzijske vojske na ključnim pravcima bi s obzirom na geografiju Gruzije onemogućilo tranzit većih ruskih vojnih formacija čime bi Gruzija mogla učinkovito braniti osvojeno i računati na podršku međunarodne zajednice. SAD, NATO i EU tada bi mogli odigrati značajnu ulogu u razrješenju sukoba, dok bi ruski utjecaj bio minimaliziran.

Ruski plan bio je motoriziranim snagama u blizini granice uz zračnu podršku zadržati gruzijske napade dok kroz 48 sati veće ruske vojne formacije ne budu mogle ući u Abhaziju i Južnu Osetiju. U slučaju potrebe, zračnodesantne i specijalne snage podržale bi regularnu vojsku i milicije (Barabanov i sur., 2010).

Usporedivši gruzijske i ruske planove, očigledno je da se Gruzija kockala. Gruzijski planovi temeljili su se na pretpostavci da mogu izvesti iznenadnu i munjevitu akciju prije nego Rusija stigne reagirati. Međutim, Rusija je bila spremna sa snagama uvježbanima na raznim manevrima i vojnim vježbama, te su se snage s lakoćom ubacile u borbu.

Eskalacija nasilja započinje ponajviše u srpnju 2008. kada dolazi do razmjene vatre gruzijskih snaga i južnoosetijskih milicija. Prvoga kolovoza improvizirana eksplozivna

naprava ujutro diže u zrak policijsko vozilo gruzijske vojske pored ceste između Gruzije i Južne Osetije. Navečer se Gruzija osvećuje naredbom da snajperisti ministarstva unutarnjih poslova otvore paljbu na pogranične postaje. U noći je došlo do žešće razmjene vatre koja je obuhvaćala laganu artiljeriju (Barabanov i sur., 2010).

Šestog kolovoza, gruzijska vlada stavlja oružane snage u stanje pripravnosti, brigadama je naređen pokret prema Južnoj Osetiji, a vojska poblize granici postavlja zapovjedne postaje. Gruzijski dronovi prešli su granicu, vlasti Južne Osetije zapovijedaju evakuaciju civilnog stanovništva (Barabanov i sur., 2010).

Ruske snage stavljene su u stanje pripravnosti, uključujući mirovnjake i regularnu vojsku iza granice. Gruzijska vlada službeno je naredila primirje, dok je potihom potaknula mobilizaciju i naredila pozicioniranje udarnih brigada i teškog naoružanja na granicu. U noći nakon teškog topničkog udara, gruzijske snage su napale, dok su ruske u roku od jedan sat dobile naredbu za pokret (Barabanov i sur., 2010).

Monaghan (2008) opisuje ruske ciljeve iz različitih perspektiva, Rusija želi pokazati kako se gruzijska vlast ne može nositi s Južnom Osetijom i ne može pronaći adekvatno rješenje. U široj perspektivi, to također smanjuje vjerojatnost da će Gruzija ući u NATO.

Moskva želi pokazati da nije samo igrač koji ima meku moć, ekonomiju i energetiku na raspolaganju, već i snažnu vojnu silu kojom može djelovati. Rusija više nije samo regionalni igrač, već globalni koji može poraziti državu koja ima podršku Zapada. Šalje se poruka Azerbajdžanu i srednjoazijskim zemljama da se pretjerane nacionalne aspiracije, suprotne interesima Moskve, neće tolerirati (Monaghan, 2008).

Nadalje, intervencijom se poručuje zemljama u ruskom susjedstvu da Rusija neće blagonaklono gledati na približavanje zemalja Zapadu i njihovo odvajanje iz ruske „interesne sfere“. To je posebice usmjereno prema Ukrajini (Monaghan, 2008).

Sukobom Moskva pokazuje i da naftovodi poput Baku-Tbilisi-Ceyhana i Baku-Tbilisi-Erzuruma su sigurnosno ugroženi od potencijalnih nestabilnosti i ne predstavljaju održivo rješenje za dugoročnu opskrbu energijom Europe. Rusija se postavlja kao jedini pouzdani partner za tranzit energenata (Monaghan, 2008). Navedeno govori da je Rusija promatrala

širi kontekst, da je intervencija u Gruziji dio šire strateške komunikacije čiji je cilj utjecati na regionalni i globalni kontekst čime se Rusija pokazuje kao obnovljena sila, dok se Zapad upozorava o „crvenim linijama“.

Rusija je pažljivo sastavila ratne ciljeve da budu u sklopu njezinih mogućnosti. Intervencija se usmjerila na poražavanje gruzijskih snaga i dokinuje gruzijskih aspiracija prema Južnoj Osetiji i Abhaziji. Rusija je pripremila teren za neovisnost i pripojenje regija (Cohen, Hamilton, 2011).

Sprječavanje da Gruzija uđe u NATO bio je središnji cilj. Intervencija je pokazala da NATO, unatoč podršci, ne daje odgovarajuću zaštitu partnerima i potencijalnim članicama koje su surađivale, ali nisu imale konačnu korist od organizacije. Poruka Ukrajini bila je jasna (Cohen, Hamilton, 2011). Gleda li se NATO kao proširenu ruku američke hegemonističke politike, ulazak Gruzije i Ukrajine u NATO značio bi stvaranje isturenih uporišta tik do ruske granice.

Napadom Rusija ponovno potiče stvaranje interesnih sfera, u **šah** stavlja Azerbajdžan i onemogućuje SAD u izgradnji adekvatne vojne i obavještajne infrastrukture koja bi se mogla koristiti na Bliskom istoku, prema Iranu i dalje u Aziji (Cohen, Hamilton, 2011). Osiguravanjem regionalne dominacije, Moskva pokazuje svoju obnovljenu snagu i šalje poruku SAD-u da svoje susjedstvo smatra ekskluzivnom zonom utjecaja. Tu zonu Medvedev je opisao kao zonu „privilegiranih interesa“ (Stent, 2019).

Rat je trajao nekoliko dana i završio je posredništvom EU-a, predvođenim Francuskom, s Moskvom i Gruzijom (Cohen, Hamilton, 2011; Stent, 2019). Ruska pobjeda na terenu bila je neminovna, gruzijske snage bile su desetkovane, a put prema Tbilisiju otvoren. Putin je gledao širu sliku i napravio ustupak EU-u da potvrdi svoje izjave o ruskom zalaganju za multivektorsku diplomaciju i multipolarni poredak.

Taktički su gruzijske snage bili sofisticiranije, kvalitetnije i fleksibilnije, no strateški i operativno nespремne za sveobuhvatni sukob s ruskom vojskom. Ruska vojska je na nižim razinama pokazala nekoordiniranost, nedostatak suvremene obuke, sredstava za komunikaciju i krutost. Međutim, osim ruske brojnosti, pobjedu je zajamčila sinkronizacija uslijed niza vojnih vježbi i manevara koji su uključene snage pripremili za ratne operacije. One su izvedene upravo prema modelu niza vojnih vježbi zbog čega su

točno znali kada i kamo krenuti, te generirati snagu i vatrenu moć tamo gdje je potrebno. Gruzijaska taktična sofisticiranost nije mogla nadmašiti rusku stratešku i operativnu dominaciju (Barabanov i sur., 2010; Cohen, Hamilton, 2011).

2.5. strateške posljedice

Rusija je postigla spomenute ciljeve. Spriječila je ulazak Gruzije u NATO, rješavanje spora oko Južne Osetije i Abhazije. Započela je proširenje vojne infrastrukture u spomenutim regijama, dok je krajem kolovoza priznala njihovu neovisnost (German, 2012). Gruzija time gubi šansu da vrati u nacionalni teritorij autonomne pokrajine i dobiva značajni uteg za bilo kakve pregovore o euroatlantskim integracijama. Rusija se značajno pozicionirala na južnom Kavkazu što je uz tadašnju gospodarsku krizu značilo da SAD gubi utjecaj i mogućnost integriranja prostora pod svojim utjecajem (Rumer, Sokolsky, Stronski, 2017).

Rusija je uz vojne baze postavila dvije motorizirane brigade koje su spremne u roku od 24 sata intervenirati u Abhaziji i Južnoj Osetiji. Putin je 2009. izjavio da će se uložiti više od 16 milijuna rublji do kraja 2010. za razvoj vojne infrastrukture u pograničnim područjima. Dogovori s vlastima separatističkih regija potpisani su 2010. (German, 2012). Ruske snage trajno su se pozicionirale u regiji u većim količinama što je bio jasan signal Gruziji i Zapadu da se neće tolerirati izbijanje novog rata u Gruziji.

Ruska vojska je također pojačala svoje mogućnosti dovođenjem novije vojne opreme poput tenkova T-90A, protuzračnog sustava S-300PS (German, 2012). Novi sustavi jamčili su mogućnost ruske vojske da bude spremna za brze i sveobuhvatne ratne operacije što smanjuje bilo kakvu mogućnost Gruzije da oružanim putem vrati autonomne regije.

Prema sporazumu iz travnja 2009., ruski FSB u tandemu s pograničnim stražama autonomnih pokrajina surađuje u motrenju granice s Gruzijom (German, 2012). Rusija se pobrinula da može budno motriti što će se dalje događati i da bude spremna adekvatno predvidjeti potencijalno izbijanje novih trzavica i kriza.

Članak u Komsomolokaya Pravdi pita: „Zašto je odluka o otvaranju baza u Rumunjskoj i Bugarskoj potpuno legitimna, dok nije moguće da Rusija učini nešto slično?“ (German, 2012). Moskva je time izrazila negodovanje prema američkoj politici i onome što percipira kao licemjerje Zapada.

Trajne vojne baze u Abhaziji i Južnoj Osetiji znači da Rusija ima konkretnu vojnu prisutnost za projekciju moći i da konsolidira svoj utjecaj. Štoviše, izgradnja i razvoj pomorske baze kod Očamire u Abhaziji, na obalama Crnog mora, daje ruskoj Crnomorskoj floti veću operativnu mobilnost i mogućnost raspršenja pomorskih snaga čime nisu sve izložene na jednom mjestu u postojećim bazama (German, 2012). Ruske pomorske snage proširile su svoje područje djelovanja na Crnom moru što čini veći sigurnosni izazov za NATO.

Navedena razmatranja i izvori potvrđuju da se u slučaju Gruzije Rusija vodila smjernicama neorealizma kao teorije i pristupa u međunarodnim odnosima. Usmjerenom pažnjom na odnose moći, regionalnu i globalnu strukturu, intervencija u Gruziji spriječila je eurointegracije na prostoru južnog Kavkaza, širenje utjecaja SAD-a je zaustavljeno i američka se pozornost usmjerila na druge regije. NATO je prikazan kao akter koji ne može pružiti konkretan sigurnosni kišobran, Rusija je učvrstila svoj položaj na Kavkazu i poslala poruku partnerima i suparnicima da će i silom braniti interese koje za sebe smatra presudnima čime će najveću pozornost dati odnosima i distribuciji moći, strukturi međunarodnog sustava i funkcijama aktera koji se u anarhičnom sustavu moraju sami brinuti za sebe. Tako je Rusija vidjela širenje NATO-a i eurointegracija kao produženu ruku Zapada koji time ugrožava rusku sigurnost i stabilnost zbog čega je bio potreban konkretan i agresivan odgovor u ovom slučaju intervencijom.

4. KRIM

4.1. Povijest poluotoka Krima

Rusija je 2014. šokirala svijet iznenadnom akcijom na obalama Crnog mora. Uslijed pada Janukovičeva režima u Ukrajini i jasnih naznaka da se Ukrajina od strateške neodlučnosti okreće prema euroatlantskim integracijama, Rusija pomoću svojih specijalnih snaga i proruskih pokreta na Krimu imobilizira snage ukrajinske vojske, osigurava preduvjete za provođenje referenduma nakon kojeg se Krim odvaja od Ukrajine i direktno pripaja Ruskoj Federaciji. Pothvat je bio jasan povratak politici moći u istočnoj Europi, ruske želje za uspostavljanjem sfera utjecaja i širenjem osnovice za geopolitičku projekciju moći, te izazivanje učinka na regionalnu i globalnu distribuciju moći i odnosa snaga između aktera. Potezom je dovedena u pitanje mogućnost širenja NATO-a i EU-a na Ukrajinu, te je Rusija dovela u pitanje međunarodni poredak utemeljen nakon Drugoga svjetskog rata aneksijom čime je teritorijalno širenje ponovno vraćeno u međunarodni diskurs. Krimski slučaj u kontekstu pristupa kojim je aneksija izvedena i međunarodnoga konteksta izaziva veliki interes čime je nužno obratiti pažnju na čimbenike koji su doveli do ruske odluke te opisati značaj Krima za Rusiju i strateške kalkulacije ruskog režima. Geopolitički aspekti i geografski položaj ne smije se izostaviti, dok je iz neorealističke perspektive koja je tema ovoga rada Krim dio šire strateške igre kojom Rusija želi naglasiti svoju globalnu ulogu i novu snagu koju je tada imala na raspolaganju u odnosu na SAD, EU i NATO.

Katchanovski (2015) opisuje krimski poluotok kao etnički heterogeno i dinamično područje kroz povijest koji su naseljavali razni narodi i etničke skupine. Zbog toga nije bio moguć razvoj jedinstvenog i nedvojbenog identiteta koji bi se konsolidirao.

Antički narodi poput Grka, Kimerana i Skitijaca prvi su naselili Krim osnivajući svoje kolonije. Goti, Huni, Kijevski Rusi, genovski mletački trgovci i Mongoli kontrolirali su poluotok u različitim razdobljima povijesti (Katchanovski, 2015).

Nakon odlaska Mongola uspostavlja se Krimski kanat s kojeg započinju napadi krimskih Tatara na ukrajinske, ruske i poljske posjede (Mizrokhi, 2009; Katchanovski, 2015). Kanat je bio satelit Osmanskog imperija koji je služio kao odskočna daska za ispipavanje terena u svrhu novih vojnih pohoda kojima bi se carstvo širilo. Pljačkaški pohodi

provođeni su ne samo radi materijalne dobiti, već i radi ispipavanja terena za veće pohode ako bi nužni uvjeti bili postignuti.

Rusko Carstvo pod vodstvom Katarine Velike osvaja poluotok Krim 1783. (Katchanovski, 2015; Salushev, 2014). Slabljenje Osmanskog i jačanje Ruskog Carstva dovodi do preraspodjele mogućnosti i strateških aspiracija. Dok Osmanlije prelaze u zaštitu vlastita teritorija, u Rusiji jačaju ambicije za širenjem prema toplim morima i stjecanje strateške prednosti u odnosu na ostale sile.

Uskoro Krim postaje više od odskočne daske za Rusiju, u njihovim očima on postaje nedvojbeni dio ruskog identiteta. Salushev (2014) navodi da je upravo na poluotoku Bizant predao Rusiji odgovornost da bude „Treći Rim“, kada je bizantski car krstio princa Vladimira Kijevske Rusije čime je Rusija postala kršćanska država.

Nakon osvajanja od carističke vlasti, Crnomorska flota čini Krim svojim temeljnim uporištem. Poraz u Krimskom ratu onemogućio je pojedine ruske ambicije u regiji, no poluotok je ostao pod Carstvom, a značaj Krima za Rusiju uvelike se povećao. Tolstoj se borio u ratu i pisao je o svojim iskustvima, Anton Čehov je živio na Krimu i pisao svoje radove i predstave na poluotoku nazvavši ga izvorom inspiracije. pisci i umjetnici poput Ivana Bunina, Maksima Gorkog, Aleksandra Kuprina i drugih veličaju Krim kao ruski teritorij (Salushev, 2014).

Štoviše, sovjetska obrana Sevastopolja protiv intenzivne opsade pod vodstvom njemačke vojske u Drugom svjetskom ratu ulazi u rusku svijest kao simbol ruske žilavosti i snage pred stranim interesima (Salushev, 2014). Navedeno govori da za Rusiju i posebice ruske režime Krim ima posebno mjesto, ne samo zbog geopolitičkog značaja i strateškog položaja, već je simbol višestoljetne kulture i identiteta koji odolijeva stranim utjecajima kroz stoljeća.

Poluotok ostaje u sastavu carstva sve do Boljševičke revolucije i raspada nakon kojeg u kratko vrijeme mijenja više režima i zainteresiranih strana. Kada je Ukrajina izvojevala kratku neovisnost uslijed meteža prouzrokovanog građanskim ratom u Rusiji, Krim postaje dio Ukrajine. Kontrola prelazi u ruke Bijelih, a poslije i boljševičkih snaga koje

1921. osnivaju Autonomnu Sovjetsku Socijalističku Republiku Krim kao krimsku tatarsku autonomiju u sklopu novonastale države (Katchanovski, 2015).

SSSR je pod Staljinom provodio brutalnu i represivnu politiku koja se odrazila i na Krim. Poluotok je uz manje posljedice izbjegao Holodomor, no politički teror je uzeo danak nad krimskim Tatarima i ostatkom stanovništva koje bilo suočeno s nizom političkih progona i likvidacija. Do kraja 1944. u Srednju Aziju su deportirani gotovi svi krimski Tatari i ostale etničke manjine, a autonomija je službeno dokinuta. Da bi se nadomjestilo stanovništvo, režim ciljanim migracijama dovodi Ruse i Ukrajince (Katchanovski, 2015). Nasilnim progonima cilj je bio izbrisati homogenost koju je režim vidio kao potencijalnu opasnost i osigurati homogenizaciju lojalnim stanovništvom.

Međutim, to nije bio kraj političkih previranja za Krim. Godine 1954. ovlasti i kontrola nad Krimom prelaze u ruke Ukrajinske Sovjetske Socijalističke Republike odlukom Nikite Hruščova. To je bila odluka koju Hruščov nikad nije obrazložio, ni objasnio razloge u službenim sovjetskim zapisima (Katchanovski, 2015).

Postoje dvije prevladavajuće teorije zašto je Krim predan Ukrajini. Prva dolazi od Sergeja Hruščova, sina pokojnog predsjednika koji govori da je cilj bio predati Krim da se olakša administrativna uprava u svrhu ekonomskog razvoja. Pojedini ruski povjesničari smatraju da je prijenos jurisdikcije nad Krimom bio politička trgovina čiji je cilj bio podilaženje Ukrajinskoj komunističkoj partiji koja je bila druga najjača politička snaga u SSSR-u (Katchanovski, 2015). U prilog drugoj teoriji idu činjenice da naspram Staljina, Hruščov nije imao autoritet i legitimitet pokojnog karizmatičnog vođe čime je bio prisiljen na razne pogodbe, kompromise i političke borbe kojima je konsolidirao vlast. Potrebno je naglasiti da tada nikome nije bila na umu vjerojatnost da bi se Sovjetski Savez mogao raspasti čime je odluka smatrana sporednim i relativno nevažnim događajem.

Ono što je tada bilo nevažno dobiva neočekivani značaj s Gorbačovljevom liberalizacijom SSSR-a. Promjene su potaknule preslagivanje u političkim elitama, porast političke nestabilnosti i separatističkih tendencija. U siječnju 1991. 93 % glasača izražava želju da Krim opet bude autonomna republika u sklopu SSSR-a. U prosincu 1991. 54 % glasača na Krimu podupire neovisnost Ukrajine, dok je na razini Ukrajine prosjek bio oko 91 %. Proruski separatistički pokreti u ranim 90-ima dobili su vjetar u leđa. Ruski blok –

politički pokret koji je želio secesiju i pripajanje Rusiji – dobio je 67 % glasova u parlamentarnim izborima 1994. Njihov kandidat Juri Meškov dobio je 73 % glasova u zadnjem krugu predsjedničkih izbora na Krimu 1994. (Mizrokhi, 2009; Katchanovski, 2015). Navedeni podaci govore kako je bilo jasno da Ukrajinci diljem zemlje podržavaju nastanak i razvoj neovisne ukrajinske države koja će imati svoje mjesto na međunarodnoj karti, dok je na Krimu situacija bila drukčija, etnički rusko stanovništvo i dio ukrajinskog bili su skloni približavanju Rusiji te su gajili negodovanje prema Ukrajini kao matičnoj državi. Međutim, bilo bi pogrešno reći da su stanovnici Krima imali namjeru tražiti priliku za odvajanjem od Ukrajine. Separatistički pokreti do ranih 2000-ih izgubili su zamah i interes je izbljedio (Mizrokhi, 2009).

Raspoloženje populacije bilo je pod utjecajem širih gibanja u Ukrajini i na europskoj razini. Kada je na vlast nakon Narančaste revolucije došao Juško, atmosfera se ponovno naginje prema separatizmu. Juško je slovio kao prozapadni igrač koji je više puta asertivno naglasio da želi izbaciti rusku crnomorsku flotu iz Sevastopolja. Napori usmjereni euroatlantskim integracijama antagonizirale su dobar dio stanovništva na Krimu. Dolazak Janukoviča sklonog Rusiji opet je primirio separatističke tendencije (Salushev, 2014; Katchanovski, 2015). To je ujedno značilo da Rusija u skladu s prilikama u Ukrajini daje veću podršku proruskim pokretima i organizacijama u trenucima kada je smatrala da je njezin utjecaj u Ukrajini ugrožen.

4.2. Strateški značaj

Lewis (2019) govori da je u raznim razdobljima rusko strateško promišljanje oblikovano prema naumu širenja na Kaspijski bazen, Azovsko i Crno more. To su bile strateške rute za caristički i sovjetski režim, suvremenu Rusiju. To je koridor koji otvara prostor prema Sredozemlju, Balkanu i Bliskom istoku. Tako bi se stvorio kanal za projekciju moći i stvaranju strateške dubine kojom bi se štitio ruski teritorij. Uspješnom konsolidacijom vojne infrastrukture i političkog utjecaja, Rusija bi bila u poziciji geopolitički ovladati spomenutim prostorima ili ostvariti do jan utjecaj da ima riječ u svim procesima i trendovima koji se događaju. To bi ujedno bilo i u skladu s principa multivektorske diplomacije i proklamiranog multipolarizma na koji se ruski režim poziva.

Raspad SSSR-a u tom je kontekstu bio težak geopolitički udarac za Rusiju. Novonastali vakuum izazvao je metež na Kavkazu i otvorio prostor za nove igrače s ambicijom i sredstvima da ostvare svoje interese što je Rusija percipirala kao puzajuće posezanje za njezinim prostorom koji joj pripada. Uz to se ne smiju zaboraviti energenti i transportne rute koje uključuju Srednju Aziju, Kaspijski bazen i Kavkaz.

Neovisna Ukrajina dovela je u pitanje položaj ruske flote u Sevastopolju, ruski brodovi su se povukli iz Istočnog Sredozemlja. To se mijenja obnovom i modernizacijom ruskih pomorskih snaga, jačanjem ruskoga gospodarstva između 2000. i 2014. čime ruske ambicije ponovno dobivaju vjetar u leđa.

Davne 1772. Petar Veliki osniva Kaspijsku eskadru ruskih pomorskih snaga za rat protiv Perzijskog Carstva. Sporazumom iz Gulistana 1813. Rusija dobiva ekskluzivna prava za pomorskom dominacijom u Kaspijskom bazenu (Lewis, 2019). U prošlih dvjesto godina, to su bile ograničene snage za lokalno djelovanje i održavanje statusa quo. Modernizacija ruske mornarice daje novu ulogu i strateški značaj kaspijskoj eskadri.

Značaj kaspijske eskadre uvidio se ujesen 2015. kada su ruske korvete lansirale krstareće projekte Kalibr, na ciljeve u Siriji (Lewis, 2019). To je značilo da inače lokalne snage mogu podupirati rusku geopolitičku projekciju moći i politiku u širem području koje obuhvaća većinu Bliskog istoka.

Kaspijsko jezero je u geopolitičkom kontekstu bilo proturječno. S jedne strane Rusija je dominantna, no s druge, strateški značaj nije mogla pretočiti u šire razmjere. To se mijenja novom tehnologijom i infrastrukturnim projektima poput kanala ga-Don koji omogućuje prijenos robe i vojnih plovila od Kaspijskog jezera do Azovskog mora čime se izbjegavaju izazovi kopnenih ruta (Lewis, 2019).

Azovsko more bilo je ključno za tranzit kroz Kerčki tjesnac prema Crnom moru i Sredozemlju (Lewis, 2019). Kontrolirati Kerčki tjesnac znači izolirati Rusiju na uzak prostor obala Azovskog mora na sjeveru čime i Krim ostaje odsječen te stavlja Rusiju u nepo- jan strateški položaj. Rusija je također uvidjela da kontrolom regije može projicirati širu moć, upozoriti Zapad i pritisnuti Ukrajinu.

Strateški značaj Krima njegova je gravitacijska točka za kontrolu Kerčkog tjesnaca, Azovskog mora. Kontrola nad Krimom Rusiji daje 1200 km obalne zone u Azovskom moru i jača obrambeni koridor Crnomorske flote. Za Rusiju je flota u Sevastopolju jamac stabilnosti i odvratanja. Modernizacijski programi omogućuju Crnomorskoj floti da iz lokalne i defenzivne formacije može prijeći u ofenzivnu. Dalekometno naoružanje, protuzračni i protubrodski sustavi, radari uz vojnu infrastrukturu na kopnu i zračnu podršku omogućuju Rusiji prednost u Crnom moru (Lewis, 2019). Za Rusiju bi bila strateška noćna mora da se u Sevastopolju pojave NATO snage s preciznim i suvremenim naoružanjem koje bi ugrozilo ruski južni vojni okrug, vojnu, civilnu infrastrukturu i tranzitne rute od Srednje Azije do Krima i Donja. Za Moskvu je to strateški neprihvatljivo. Iako s druge strane, NATO nije provodio asertivnu politiku, niti je militarizirao nove članice čime nije bilo konkretne kinetičke sigurnosne prijetnje za Moskvu, već je bila kombinacija percepcije i ruskih nacionalnih interesa. Širenje NATO-a značilo je da Moskva ne može izgraditi ekskluzivnu zonu utjecaja, niti može projicirati moć u svrhu ambicije izgradnje dominantnog ili vodećeg ruskog položaja u pojedinim regijama što bi joj omogućilo veći utjecaj u globalnim pitanjima.

4.3. Odnosi moći - Ukrajina između Zapada i Rusije

Razumijevanje aneksije Krima zahtijeva sagledavanje šire slike koja je iznad strateškog značenja poluotoka za ruske strahove i ambicije. Aneksija je bila dio šireg procesa koji Rusija percipira kao šahovsku igru između nje i Zapada po pitanju odnosa moći i prevlasti u istočnoj Europi. Ta prevlast će, po ruskom poimanju, odlučiti hoće li Rusija imati definitivan utjecaj u svojem susjedstvu, stvoriti preduvjete za obnovu stare snage, ili će uslijed širenja euroatlantskih integracija postati marginalan regionalni igrač na periferiji prostora koji će biti pod američkom kontrolom.

Rusija nije vidjela širenje NATO-a i EU-a kao proces koji će rezultirati stabilizacijom i konsolidacijom mira i sigurnosti u Europi, već dio šire strateške igre kojom SAD želi zagospodariti Euroazijom i spriječiti Rusiju da postane ravnopravan globalni igrač.

U tom kontekstu, Ukrajina nije bila samo država, strateška gravitacijska točka, već simbol i egzistencijalno pitanje oko kojeg nema pregovora s ruskim režimom. Odnosi s Ukrajinom su nakon hladnog rata postali ključan dio ruskih napora i strateških

razmatranja, iako Rusija u početku nije usmjerila značajniji trud prema uspostavi prijateljskih i partnerskih odnosa s Ukrajinom koji bi eventualno otvorili put njezinu ponovnom približavanju Moskvi. To je bio rezultat nedostatka jasnog vanjskopolitičkog koncepta i značajno suženih mogućnosti i resursa za djelovanje uslijed raspada sovjetskog imperija.

Ukrajina i Rusija mirno su se razišle početkom 90-ih. Tada ruskim dužnosnicima nisu bila na umu strateška razmatranja, već su bili zaokupljeni međusobnim rivalstvima i borbama za moć. Jeljcinu je bio prioritet preuzeti i konsolidirati vlast (Stent, 2019). Tek u idućim godinama obraća pažnju na šire posljedice odluka na koje nije obratio veću pažnju.

Promjena stava nakon konsolidacije vlasti postaje očita Jeljcinovim dekretom iz rujna 1995. koji govori o Zajednici neovisnih država i Rusima koji u sklopu nje žive govoreći da je „ova regija prvo ruska zona utjecaja“ (Stent, 2019). Iz navedene izjave može se iščitati više stavova i ciljeva: Rusija smatra da ima pravo na ekskluzivan utjecaj i dominaciju nad zemljama ZND-a, te zemlje ne smiju biti pod utjecajem drugih država, blokova ili organizacija, rusko stanovništvo i neriješena pitanja koristit će se kao oruđe pritiska da se ciljane države navedu ili prisile prema odlukama koje će biti po jne za Moskvu. U srži, sve obuhvaćene države bi se na ovaj ili onaj način trebale vratiti u moskovsku orbitu.

Kako se Rusija tek oporavljala od posljedica raspada imperija, nije imala velike mogućnosti, niti se osjećala dovoljno snažno za asertivan pristup. U početku su se vladajući krugovi odlučili na suptilniji pristup koji je obuhvaćao financijsku pomoć, jačanje međusobne trgovine, uspostavu političkih, obavještajnih i društvenih mreža kojima bi Kijev postao ovisan o Moskvi (Stent, 2019). To bi stvorilo željene preduvjete da se Ukrajinu izolira od Zapada i usmjeri prema Moskvi.

Rusiji je na ruku išla nestabilnost Ukrajine, korupcija, kriminal, oligarsi koji su na prvo mjesto stavljali vlastite interese, dok nisu uložili vrijeme i trud u izgradnju adekvatnih institucija i konsolidacije društva (Stent, 2019). Ukrajina je bila u potražnji za vlastitim identitetom podvojena između prošlosti, sadašnjosti i nesigurne budućnosti. To ju je činilo izrazito ranjivom, podložnom stranim utjecajima, ali i nepredvidivom.

Nestabilni odnos između Ukrajine i Rusije je trebao biti riješen medijacijom Clintona kada je u siječnju 1994. potpisan Budimpeštanski memorandum. Prema njemu se Ukrajina odrekla nuklearnog naoružanja, pristala je poštovati postojeće ugovore s Rusijom u zamjenu za sigurnosna jamstva da Rusija neće poduzimati agresivne poteze, niti ugrožavati suverenitet Ukrajine. SAD i Velika Britanija kao potpisnice obvezale su se pružiti jasnu i nedvojbenu podršku ako bi Rusija prekršila sporazum (Stent, 2019). Ugovor je trebao svim uključenim stranama jamčiti prihvatljiv kompromis i u biti Ukrajina bi dosljednom primjenom postala svojevrsna tampon zona.

Situacija je naizgled bila obećavajuća, pogotovo u prvom razdoblju dolaska Putina na vlast. Putin se slagao s ukrajinskim predsjednikom Kučmom koji je bio oprezan i tražio ravnotežu. Kučma je također bio svjestan ukrajinskih unutarnjih problema zbog kojih nije bio u položaju da riskira pritisak koji bi mogao biti koban za Ukrajinu (Stent, 2019).

Putin nije gubio vrijeme, naglasio je prijateljstvo i partnerstvo s Ukrajinom, no nije propustio napomenuti dug i obveze koje Ukrajina ima prema Rusiji posebice u odnosu oko tranzita plina. Kada su posjetili Krim, podržao je ukrajinski suverenitet nad Krimom (Stent, 2019). Stvorio se dojam da će se izgraditi pragmatični i prijateljski odnosi između Rusije i Ukrajine.

Već na izborima 2004. bila je jasna podijeljenost Ukrajine između proruske i prozapadne struje, te da je zemlja postala arena za nadmetanje Rusije i SAD-a. Kučma je za nasljednika izabrao Viktora Janukoviča, proruskog pretendenta koji se natjecao s Viktorom Jušenkom iz prozapadne struje. Izbori u Ukrajini bili su drukčiji nego u Rusiji (Stent, 2019).

Putin je 2004. prije izbora na sastanku s Condolezzom Rice predstavio Janukoviča čime je poručio Zapadu da je on njegov kandidat za čelo Ukrajine i da će Rusija izabrati novog čelnika. Proruski krugovi započeli su negativnu političku kampanju usmjerenu prema demonizaciji prozapadnih predstavnika. Moskva je također nudila razne ustupke da pokaže ukrajinskom narodu da mu je u interesu prijateljstvo s Rusijom (Stent, 2019). Međutim, procjene su bile krive. Ukrajina nije bila Rusija, i ono što je djelovalo na domaćem terenu, nije uspjelo u Kijevu.

Amerikanci nisu otvoreno podržali nijednu stranu, no razne američke i europske nevladine udruge uz privatne donacije i fondove podržale su političku edukaciju i demokratizaciju ukrajinskog društva. Indirektan američki pristup naišao je na plodno tlo stječući simpatije u ukrajinskom društvu umornom od korupcije, političke prisile i nesigurne budućnosti. Rusiji su ostale samo optužbe da je sve dio šireg američkog plana za dominaciju (Stent, 2019). Rezultati izbora su naizgled išli u prilog Janukoviču, no regulacije su pronašle nepravilnosti u izbornom procesu i montaže koje su implicirale da je glasanje bilo namješteno.

Započeli su prosvjedi tisuća Ukrajinaca na Maidanu, nakon kojih su uz poljsko i litavsko posredništvo, izbori ponovljeni i pobjedu je odnio Jušenko. Slijed događaja nazvan je Narančastom revolucijom (Stent, 2019). Za Rusiju i Putina osobno, to je bilo poniženje i poraz. Rusija je uložila značajna sredstva, napore, a Putin i vlastiti autoritet i vjerodostojnost da osigura dolazak proruskog kandidata na vlast. Stoga je prozapadna vlast u Kijevu bila pljuska za Moskvu i nagovještaj moguće prijetnje koja je rasla u očima ruskog režima. Ako je režim pao u Kijevu, to je značilo da je ranjiva i vlast u Minsku i Moskvi.

Navedeni strahovi iskristalizirali su se u Putinovim izjavama i izjavama **kremlinskih** komentatora. Putin je u intervjuu s Oliverom Stonom izjavio: „Vidimo širenje zapadne političke moći i utjecaja na teritorij koji smatramo osjetljivim i bitnim za nas da osiguramo našu globalnu sigurnost“ (Stent, 2019). Sergej Markov, kremlinski politički komentator izjavio je da je „CIA platila svakom prosvjedniku na Majdanu 10 dolara dnevno“ (Stent, 2019). Obje izjave idu u prilog činjenici da je Rusija shvatila ulogu SAD-a i Zapada kao opasnu za sebe s ciljem potkopavanja ruskog režima i ruskog položaja u globalnom kontekstu.

U idućim godinama, Putin je bio na ratnoj nozi s Jušekom i Julijom Timošenko. Nova ukrajinska vlada osudila je sovjetsku politiku za vrijeme SSSR-a, holodomor kao genocid nad ukrajinskim narodom. Intenzivirana je suradnja s EU-om i NATO-om s ciljem stvaranja preduvjeta za ukrajinsko priključenje. U retorici je doveden u pitanje i status ruske crnomorske flote u Sevastopolju (Stent, 2019). Jušenko je intenzivirao komunikaciju s NATO-om, Ukrajina je već bila u Partnerstvu za mir i pojedinim programima i inicijativama koje su vodile prema članstvu. To je izazvalo niz ruskih

reakcija, poznate su riječi Sergeja Lavrova 2006. da bi ulazak Gruzije i Ukrajine u NATO bio „ogroman geopolitički pomak“ (Wolff, 2015). Na summitu u Bukureštu 2008. NATO je nagovijestio jasnu namjeru da Ukrajina i Gruzija postanu nove članice (Wolff, 2015). Izgledalo je da Ukrajina trajno ide prema Zapadu. Iako je potrebno naglasiti da je NATO bio oprezan, pružio je retoričku podršku, no nije povukao konkretne poteze koji bi vodili Ukrajinu na put članstva u Savezu. Sam NATO bio je podijeljen oko Ukrajine, njezina članstva i novih strateških razmatranja koja bi nastala, posebice uslijed asertivnog stava Moskve.

Rusija nije odustala od svojih ciljeva i iskoristila je energetiku kao oružje. Gazprom je nametnuo skupu cijenu Ukrajini za uvoz i tranzit plina, kada je Ukrajina odbila Ruske ultimatumе, Rusija je privremeno zaustavila protok plina, što je ograničilo manevarski prostor Kijevu, ali nije utjecalo na zacrtani smjer ukrajinske vlade (Stent, 2019). Politički i ekonomski pritisak nije bio do jana, antagonizam je rastao, a Rusija nije mijenjala svoj pristup u svrhu stjecanja utjecaja na ukrajinski narod i ključne krugove ukrajinskog društva.

Rusiji je u prilog išlo nezadovoljstvo Ukrajinaca vladom koja se pokazala korumpiranom i neučinkovitom. Jušenko je uspostavljao partnerske odnose na Zapadu, ali nije rješavao probleme na domaćem terenu. Nezadovoljstvo je kulminiralo dolaskom Janukoviča na vlast u siječnju 2010. Janukovič je izjavio da će dati prednost popravljaju odnosa s Moskvom, dok je američka Obamina administracija usmjerila pozornost na Aziju (Stent, 2019). Izgledalo je da je Rusija ponovno dobila priliku da Ukrajinu veže uz sebe i odvoji je od Zapada.

Janukovič je minimalizirao kritiku povijesnog odnosa Rusije i sovjetskog režima prema Ukrajini, umirio je snage na desnici, no nije bio labav sugovornik. U želji da dobije pristup europskom tržištu, zalagao se za potpisivanje Sporazuma o pridruživanju i sveobuhvatnoj slobodnoj trgovini s EU-om (Stent, 2019). Znao je da će otvaranjem europskog tržišta osigurati podršku oligarha na domaćem terenu i povećati vlastitu vjerodostojnost pred stanovništvom. Međutim, nije obratio pažnju na nove geopolitičke okolnosti i stajališta Kremlja.

Moskva je naizgled bila ravnodušna na Janukovičeve poteze, no što se sporazum više približavao, to su moskovske kritike bile veće, a ruski stav tvrdi (Stent, 2019). Rusija se pribojavala sporazuma koji bi mogao povećati zapadni utjecaj koji bi prema ruskoj percepciji neminovno utjecao na raspoloženje u Rusiji. Pozitivni učinak eurointegracija diskreditirao bi rusku politiku i ekonomski ustroj, ekonomska međuovisnost s Ukrajinom bi bila ugrožena, a šansa da će se Ukrajina jednog dana priključiti Euroazijskoj ekonomskoj uniji i integrirati s Rusijom, u najmanju ruku u ekonomskom smislu, bila bi izgubljena. U ruskim očima to je značilo da unatoč tome što je u Kijevu simpatizer Moskve, Rusija može izgubiti utjecaj i ambicije kojima teži.

Putin se odlučio na kombinaciju velikodušnih obećanja i ekonomskog pritiska. Zaustavio je trgovinu s Ukrajinom, a s druge strane obećao izdašna financijska sredstva za ukrajinske dugove i obveze prema Moskvi. Janukovič je tik prije potpisivanja sporazuma s EU-om u jesen 2013. odlučio zaustaviti pregovore i prihvatiti Putinove uvjete (Boesen, Larsen, 2014; Stent, 2019). Izgledalo je da će Rusija konačno uhvatiti Ukrajinu u čvrstom zagrljaju. No, uskoro je započeo slijed događaja koji je će dovesti do novog sukoba i ruske aneksije Krima.

4.4. Ruska strateška perspektiva

Shvaćanje ruskih poteza prema Krimu i Ukrajini 2014. koji su rezultirati aneksijom traže još jedan segment analize, a to je ruska strateška perspektiva. Na rusku perspektivu utjecalo je više čimbenika: anarhija u međunarodnim odnosima, načelo samopomoći, struktura i distribucija moći, osjećaj prijetnje, želja za strateškom dubinom uz ambicije u bivšem sovjetskom prostoru. Sve skupa utjecalo je na rusko shvaćanje novog razvoja događaja potaknutog geopolitičkim promjenama, iskustvima iz rata u Gruziji 2008. te novih mogućnosti zbog modernizacije ruskih oružanih snaga, sigurnosnog aparata, gospodarskog razvoja i međunarodne pozicije.

Rusija je vidjela širenje EU-a i NATO-a u najmanju ruku kao konkurente koji se bore za utjecaj, a u najgorem slučaju prijetnju za ruske interese i vladajući režim. NATO nisu vidjeli kao organizaciju koja jamči stabilnost i održivost mira, već kao produženu ruku američke politike koja je usmjerila oči prema Rusiji i njezinim bogatstvima. EU je vidjela

kao blok s kojim može pragmatično poslovati i surađivati u pojedinim poljima, ali ako se previše približi, može postati prijatna.

Ruska percepcija uvjetovana je nizom povijesnih iskustava. Geografska ranjivost zemlje uz veličinu i bogatstva koje posjeduje učinilo ju je izrazito ranjivom na vanjske osvajače od nomadskih plemena i Mongola do Napoleona i Hitlera (Eitelhuber, 2009). Stoljeća takvog razmišljanja su kod Rusa stvorila percepciju o tome da je svaki oblik vojne prisutnosti ili kontrole teritorija i strateških lokacija od ne samo država, već i drugih aktera oblik prijatne za opstojnost i nacionalne interese Rusije.

Akademski krugovi u Rusiji ponajviše definiraju suverenitet države kao mogućnost da „ciljeve i metode doma i izvana stvaraju na računici nacionalnih interesa, radije nego od strane vanjskog pritiska da prihvati norme ponašanja“ (Eitelhuber, 2009). Prema toj percepciji, zapadne norme i vrijednosti isto mogu biti prijatna, oblik invazije koji može dokinuti ruski način života i suverenitet.

Prisutan je kontinuitet u konceptualnim dokumentima o ruskoj vanjskoj politici koji su redovito od 2000. pa nadalje opisivali unipolarnost i američku dominaciju kao veliku prijatnu za ruske interese (Eitelhuber, 2009).

Upravo se u takvoj perspektivi primjećuju elementi neorealističke misli u ruskoj vanjskoj politici. Ona polazi od pretpostavke da u međunarodnom sustavu nema važećih pravila i normi koje bi održavale konstruktivno i dobronamjerno ponašanje. Norme i vrijednosti koje promovira Zapad vidi kao dimni zastor za hegemoniju i globalnu dominaciju. Međunarodne institucije nemaju do jnu težinu, niti mogućnosti da osiguraju objektivnu pravdu i pod utjecajem su sila koje su ih osnovale i država koje imaju moć i koriste ih za ostvarenje vlastitih nacionalnih interesa. Zbog toga je svaka država osuđena na sebe, svoje kapacitete i resurse da ostvari svoje ciljeve. Savezi i partnerstva su mogućí, no potrebno ih je uzeti sa zrnom soli. Međunarodna struktura nastaje interakcijom država unutar nje i tako države stvaraju strukturu, a struktura okvir i obrasce ponašanja. U tom kontekstu ključna je relativna distribucija moći aktera, a moć je fluidna i dinamična, mijenja svoju poziciju i oblik. Zato širenje NATO-a i EU-a, promjena stava i raspoloženja država u ruskom susjedstvu, Rusija i ruski režim percipiraju kao prijatnu i ugrozu za nacionalne interese i vlastitu opstojnost. To je odraz straha, ali i ambicija, težnje da Rusija bude

globalna sila koja će upravo svojom snagom, veličinom i prestižem utjecati na strukturu sustava.

Vrativši se na problematiku Ukrajine sredinom 2010-ih, prvotno obrađena intervencija u Gruziji imala je veliku ulogu. Ona je pokazala da Rusija može složajem sredstava, asertivnošću i intervencijom spriječiti širenje utjecaja i moći drugih država, organizacija i blokova. Intervencijom je spriječila širenje NATO-a i američkog utjecaja na Kavkazu, održala je po jnu situaciju za projekciju svojih interesa.

Slučaj Ukrajine i Krima kontekstualno je drukčiji, no prošla iskustva uz opisanu percepciju izrazito su utjecali na odabir pojedinih metoda i pristupa na koje se Rusija odlučila da zaustavi ono što je vidjela kao novi poremećaj u odnosu snaga pred svojim granicama i sigurnosnu ugrozu za vlastiti integritet.

Klotz (2017) navodi niz izvora i izjava koje impliciraju da se Rusija osjećala ugroženom. Citira Putinove (2007; 2014) opise djelovanja Zapada kao novi „containment“ i: „Oni nas stalno žele stjerati u kut“ (Klotz, 2017).

Putin je zaoštrio izjave o Ukrajini i Krimu, posebice 2014. prije negoli je došlo do eskalacije. Klotz (2017) izdvaja izjave iz pojedinih govora poput „Mi smo protiv vojnog saveza koji se udomaćuje u našem dvorištu i na našem povijesnom teritoriju“ (Putin, 2014). Nadalje ruski lider se osvrnuo i na Krim govoreći da: „NATO-ova mornarica bila bi točno u gradu ruske vojne slave i to ne bi stvorilo iluzornu, već savršeno stvarnu prijetnju za čitavu južnu Rusiju“ (Putin, 2014).

Proučavajući koncept ruske vanjske politike iz 2013., može se primijetiti promjena ruske retorike koja uzima u obzir globalne promjene, nove trendove, geopolitičke pomake i jačanje ruskih mogućnosti. U tekstu se navodi da SAD provodi hegemonističku politiku utemeljenu na želji za globalnom dominacijom. NATO je instrument širenja američke moći i jedan je od elemenata ugroze ruskih nacionalnih interesa. Tekst se osvrće na Ukrajinu navodeći da je ona izložena „hibridnom ratu“ koji je dosegnuo „doktrinarne razmjere“ (Koncept, 2013). Posebna pažnja ponovno se posvećuje ruskom bližem susjedstvu, zemljama koje su bile dio SSSR-a pokraj ruske granice i opisuje ih se kao zonu ekskluzivnog ruskog interesa. Navodi se i da je Rusija do jno ojačala da više ne bude

akter koji ne utječe na pojedine trendove i koji im se prilagođava, Rusija postaje akter koji može oblikovati svojim djelovanjem regionalne i globalne procese (Koncept, 2013). Izhak (2016) potvrđuje ruske namjere iznesene u tekstu strateškoga koncepta koje su fokusirane na globalnu ulogu i oblikovanje multipolarnog poretka. U takvom poretku Rusija bi bila u idealnoj prilici da ostvari svoje nacionalne interese i igra globalnu ulogu kao neizostavan čimbenik.

To govori o novoj ruskoj samouvjerenosti i percepciji o snazi kojom se može odvažiti na asertivne poteze u susjedstvu i šire. Promatrajući razvoj događaja iz opisane perspektive, situacija s Ukrajinom bila je na rubu eskalacije.

4.5. Intervencija i aneksija Krima

Nezadovoljstvo s Janukovičem eruptilo je u javne prosvjede na Maidanu usmjerene protiv korupcije, oligarhije i pretjeranog vezanja uz Rusiju. Nadalje, prosvjednici su tražili nastavak suradnje s EU i potpisivanje Sporazuma o pridruživanju (Salushev, 2014; Hicks i sur., 2017; Kofman i sur., 2017). Građani su osim nezadovoljstva bili u strahu za ekonomsku perspektivu zemlje koja nije pružala mogućnosti ravnomyernog razvoja, elite su pažljivo ocjenjivale svoju situaciju i sukladno vjetrovima koji su puhali podržavale stranu.

Zapadne zemlje otvoreno su podržale prosvjednike na Maidanu i njihove zahtjeve. Dužnosnici iz Poljske i baltičkih zemalja držali su govore na Maidanu i potaknuli prosvjednike da nastave borbu za promjene. Čelnica diplomacije EU-a Catherine Ashton sastala se s predstavnicima ukrajinske opozicije, dok je američki senator John McCain, oštri zagovornik tvrde politike prema Rusiji, kritizirao Janukoviča i njegove odluke. Apelirao je da Obama pošalje i vojnu pomoć Ukrajini (Salushev, 2014).

Vrhunac je bio dolazak Victorie Nuland i američkog ambasadora u Ukrajini Geoffreya Pyatta koji su donijeli kruh i kolače prosvjednicima. Svojom otvorenom podrškom dali su vjetar u leđa političkoj opoziciji, signal ukrajinskoj oligarhiji i pritom su značajno razbjesnili Rusiju (Salushev, 2014; Stent, 2019). Putin je podršku ukrajinskoj opoziciji vidio kao svojevrsni napad na Rusiju – danas Kijev, sutra Moskva.

U Ukrajini je situacija bila sve napetija, a čašu je prelila pucnjava na prosvjednike 20. veljače 2014. Opozicija i vlada idući su dan potpisale sporazum prema kojem Janukovič

pristaje na sve zahtjeve prosvjednika uključujući održavanje izbora u prosincu iste godine. Uz poslanika predsjednika Putina, Vladimira Lukina bili su prisutni predstavnici EU-a, poljski, njemački i francuski ministar vanjskih poslova (Salushev, 2014; Hicks i sur., 2017). Naizgled je posredništvom postignut dogovor koji je trebao deeskalirati krizu u zemlji.

Idući dan opozicija je prekršila sporazum, svrgnula Janukoviča i postavila tranzicijsku vladu koju su podržale SAD i EU. Rusija je to vidjela kao direktan udar na svoje interese (Salushev, 2014; Hicks i sur., 2017).

Već 22. veljače jedinice ruskih specijalaca i padobranaca postavljene su blizu Kerčkog tjesnaca. U Sevastopolju je 24. veljače ruski građanin postavljen za gradonačelnika, a u isto vrijeme ruska mornarička pješadija zauzima gradski trg. Dvjesto vojnika ruskih specijalnih snaga iskrcalo se 25. veljače pokraj Sevastopolja. Idući dan Putin zapovijeda vojne vježbe Zapadnoga vojnog okruga koje su obuhvatile 150 tisuća vojnika (Kofman i sur., 2017; Hicks i sur., 2017). To je značilo da je Rusija imala pripremljene scenarije za izbijanje krize u Ukrajini i intervenciju. Vojne vježbe služile su kao odvratanje i dimni zastor. Odvratanje da se upozori ukrajinsku vladu o mogućnosti izbijanja oružanog sukoba i da se omogući prijenos dodatnih specijalnih snaga u blizinu Krima.

Specijalne snage koje su se predstavljale kao samoorganizirane lokalne postrojbe 27. veljače zauzimaju Krimski parlament, a u međuvremenu se dodatne ruske snage iskrcavaju na poluotok. Vojnici bez oznaka zauzimaju ključnu zračnu bazu Belbek. Simferopolj je zauzet 28. veljače i veća plovila za iskrcavanje dovode dodatna pojačanja, dok ruska mornarica blokira ukrajinska plovila u lukama (Kofman i sur., 2017). Ruske snage bile su ograničene na manje brigade i jedinice specijalnih snaga, no koristeći nejasno stanje, psihološku prednost i nedostatak koordiniranosti i povezanosti ukrajinskih snaga s vladom i zapovjedništvom, blokira i pasivizira ukrajinske vojne formacije u njihovim bazama na poluotoku.

Od 6. ožujka nadalje, ruske snage dovode regularnu vojsku i teško naoružanje na poluotok, dok snage u Rusiji vrše oružane demonstracije i manevre u blizini istočne Ukrajine. Odlučeno je da će se referendum održati 16. ožujka, a zaključiti 18. Prema referendumu, prvi je upit bio o odvajanju Krima od Ukrajine, dok je drugi bio usmjeren na

pridruženje Ruskoj Federaciji. Poluotok je pripojen, ukrajinske oružane snage predale su se bez izbijanja borbi (Kofman i sur., 2017; Hicks i sur., 2017).

Idući mjesec počinju nemiri potaknuti od Rusije diljem Ukrajine, od Harkiva do Odesse, čiji je cilj bio oduzeti Ukrajini ključni teritorij i gospodarski najbogatije dijelove zemlje čime bi se otežala funkcionalnost države i na duže staze onemogućila u naporima da se pridruži euroatlantskim integracijama. Nemiri i separatističke tendencije ishlapili su svugdje osim u istočnoj Ukrajini gdje počinje rat u Donbasu (Hicks i sur., 2017).

Ruske vojne napore podržala je sveobuhvatna operacija informacijskog ratovanja usmjerena prema ruskoj domaćoj javnosti, Ukrajinacima i stanovnicima Krima. Intenzitet je bio slabiji prije izbijanja maidanskih prosvjeda, nakon njih se uvelike povećava. *RIA Novosti* i *Voice of Russia* pripojeni su *Russia Todayu* (Kofman i sur., 2017). Rusija je monopolizirala sredstva izvještavanja i komunikaciju radi zamračenja stvarnih događaja, skretanja pažnje i opravdanja učinjenih poteza.

Većina stanovnika Krima i istočne Ukrajine ponajviše je pratila ruske kanale i programe, Moskva se pobrinula da prije pokretanja operacije na Krimu, ukrajinski i alternativni mediji budu izvan mreže stvarajući informacijsku blokadu (Kofman i sur., 2017). Prorusko raspoloženje iskorišteno je za olakšanje informacijske kampanje i filtracije opozicijskih tonova koji bi mogli osporiti legitimaciju ruskih poteza.

Ruska strateška komunikacija bila je usmjerena na tri teme: status Krima, ukrajinsku vladu i ulogu Zapada (Kofman i sur., 2017).

Javni narativ opisivao je Krim kao povijesni teritorij Rusije, dok je Hruščov svojom odlukom pogriješio. Rusi i ruski govornici na Krimu bili su ugroženi od ukrajinskih ultranacionalista koji su preuzeli vlast i njihovih formacija. Rusija nije bila uključena u vojne aktivnosti na Krimu, već je sve rezultat spontanog djelovanja domaćeg stanovništva. Referendum je bio ja naroda, dok ukrajinski vojnici nisu pružili otpor i podržali su ruske napore (Kofman i sur., 2017).

Ukrajinska vlada opisivala se kao:

- Maidanski pokret koji vode ultranacionalisti što su srušili legitimno izabranu vladu.
- Proeuropsko stanovništvo Ukrajine je sklono neonacizmu i ekstremizmu.

– Nova ukrajinska vlada djeluje u ime interesa SAD-a i drugih stranih sila (Kofman i sur., 2017).

Uloga zapadnih zemalja obilježena je sljedećim riječima:

- Zapadne zemlje, posebice SAD, glavni su krivci za razvoj događaja u Ukrajini.
- Temeljni američki cilj je proširiti NATO i obuzdati Rusiju.
- SAD pritišće EU i ostale saveznike da sankcioniraju Rusiju i ponovno pokrenu politiku obuzdavanja Rusije.
- Ruska politika nije drukčija u odnosu na zapadni intervencionizam koji obuhvaća mijenjanje granica i nastanak novih subjekata poput Kosova (Kofman i sur., 2017).

Kampanja je legitimirala događaje kao spontan odraz je stanovnika Krima, ruske poteze opravdane u svrhu zaštite ruskih građana i govornika te prava na samoodređenje. Ukrajinska vlada demonizirana je kao ekstremistička i ultradesničarska u režiji vanjskih igrača koji žele pozapadnjačiti Ukrajinu i pretvoriti je u istureno uporište protiv Rusije. SAD je opisan kao glavni negativac koji je uključio svoje saveznike i naumio proširiti NATO na Ukrajinu čime bi se Rusiju stjeralo u kut. Kampanjom se želio stvoriti osjećaj opasnosti i sumnjičavosti prema Zapadu, antagonizam prema ukrajinskoj vladi i homogenizirati rusku javnost i prorusko stanovništvo na Krimu i u Ukrajini, te ih instrumentalizirati za buduće poteze.

U odnosu na intervenciju u Gruziji, osjetna je razlika u djelovanju ruskog vojnog i sigurnosnog aparata u funkciji vanjskopolitičke strategije i geopolitičkih ciljeva.

Ruske snage djelovale su u skladu s doktrinom koja u svojoj srži nije nova, s teorijskim temeljima u sovjetskim izvorištima, posebno u kontekstu dezinformacija i prevare kao dijela ratovanja. Međutim, Rusija je uvela niz promjena kojima sovjetske teorijske postavke prilagođava suvremenom ratovanju i novim sredstvima koja su dostupna. Ona ih koristi tako da balansira na tankoj liniji između rata i mira čime postiže ciljeve, pritom kontrolirajući razinu eskalacije da sukob i manje akcije ne prijeđu u otvoreni rat i kontrolirajući intenzitet čime se onemogućuje veća pozornost međunarodne zajednice prije nego što je prekasno. Veliku ulogu odigrala je i modernizacija na temelju iskustava rusko-gruzijskog rata 2008. (Bruusgard, 2014).

Razmatranje ruskog pristupa vidljiva je u drukčijoj interpretaciji strategije i velike strategije. U zapadnim krugovima vojna je strategija most između sredstava na raspolaganju i ciljeva koji se žele postići. Velika strategija obuhvaća sva sredstava i kapacitete na raspolaganju kojima država na duge staze može poboljšati i ojačati svoj položaj. Rusija ima slično, ali drukčije tumačenje. Vojna strategija predstavlja aktivnost čiji je vrhunac spriječiti izbijanje rata i pripremiti vojno-sigurnosne strukture unutar države da mogu zaustaviti agresore te isplanirati operacije u ratnim okolnostima i izvan ratnih okolnosti. Pritom Rusi ne definiraju jasno veliku strategiju, već je opisuju kao američki fenomen. Rusija nije imala koherentan koncept dugoročne globalne strategije, već je njezin pristup ponajviše bio reaktivan, skloniji korištenju prilika i okolnosti, nego promatranju širih trendova i konteksta.

Jedna od inovativnih elemenata ruske strategije u slučaju Krima bila je uporaba specijalnih snaga i ubačenih pojedinaca bez objave rata. Oni su zauzimali ključne lokacije i razoružavali ukrajinske snage – vodili rat bez rata. Takvim pristupom Rusija je zavarala Ukrajince te nisu bili posve svjesni što se događa, dok je u međunarodnom kontekstu ostavljen manevarski prostor da Rusija nije direktno umiješana. Pojedine ideje preuzete su iz zapadnih iskustava koje je Rusija prije žestoko kritizirala, a sada objeručke prigrllila (Bruusgaard, 2014).

Oružane snage korištene su postupno, od specijalnih snaga koje su djelovale neslužbeno i pritajeno do priznavanja njihove prisutnosti i pojačavanja teškim naoružanjem i regularnom vojskom (Bruusgaard, 2014; Bebler, 2015). Ruske oružane snage ovladale su razumijevanjem i kontroliranjem eskalacijske spirale što je omogućilo fleksibilnost i da budu korak ispred protivnika. To je suprotno od ranije sovjetske doktrine ratovanja koja se u taktičkim uvjetima oslanja na brojnost i vatrenu moć što uključuje nemar za civilne žrtve i kolateralnu štetu.

Članak o budućnosti ratovanja iz ruske perspektive, napisan 2013., navodi osam faza ratovanja u novim uvjetima. Prve četiri usmjerene su na subverziju i asimetrične metode, oslanjajući se na obavještajne aktivnosti i odabrane specijalne snage čime se napada protivnikovu ju i organizaciju da ga se liši motivacije i razumijevanja operativne okoline (Bruusgaard, 2014). To se može povezati s krimskom operacijom jer su korištene odabrane snage da se prvo oblikuju potrebni uvjeti, onesposobi protivnik, a tada se dovedu

značajnije vojne snage za odvratanje potencijalne eskalacije, one koje su spremne za intenzivnu borbu.

Međutim, potrebno je naglasiti da eskalacijsku kontrolu spominju i sovjetski hladnoratovski priručnici (Bruusgaard, 2014). Ponovno je razlika u načinu uporabe i prilagodbi suvremenim uvjetima.

Asimetrično ratovanje iskorišteno je u informacijskim operacijama čiji je cilj bio utjecati na domaću javnost, međunarodnu zajednicu i Ukrajince. Psihološke operacije i dezinformacijske kampanje bile su usmjerene na psihu Ukrajinaca (Bruusgaard, 2014). Cilj više nije bio izazvati fizičko uništenje protivnika uzastopnim ratnim operacijama, već ga psihički poraziti, lišiti ga motivacije i kognitivnih sposobnosti da procijeni situaciju i donese adekvatne odluke kojima bi mogao poraziti rusku strategiju i spriječiti uspješno izvođenje odabranih pothvata. Rusija je time pokazala napredak u izvođenju raznih pothvata od uporabe vojne sile do psiholoških operacija u uvjetima u kojima su rat i mir zamagljeni da se postignu politički ciljevi i geopolitička projekcija moći. Nedostatak takvog pristupa je da je često na tankoj granici između rata i mira čime lako može eskalirati u otvoreni sukob.

Navedeni instrumenti i metode idu u prilog neorealističkoj perspektivi ruske vanjske politike. Oružane snage i sigurnosni sustav upotrebljavaju se protiv protivnika i konkurenata ne s ciljem da ih se fizički uništi, već da ih se onemogući u postizanju njihovih interesa i ostvarivanja moći i utjecaja na štetu Rusije. U slučaju Krima, oružane snage upotrebljene su da se Ukrajina okrnji i onemogući njezino pristupanje NATO-u i EU-u. Stvarajući sporove i zamrznute krize zauzimanjem teritorija i napetosti uz slabu mogućnost razrješenja, Rusija je spriječila potrebnu stabilizaciju nužnu za integraciju Ukrajine u euroatlantskom prostoru. Pri tome je osigurala prevlast u Crnom moru, odskočnu dasku za projekciju geopolitičke i vojne moći prema Bliskom istoku i Sredozemlju, te spriječila da NATO proširi svoj teritorij na područje koje Rusi smatraju svojom ekskluzivnom zonom. Tako je ravnoteža i distribucija moći u regiji ostala po jna za Rusiju, dok joj struktura jasno omogućuje da nastavi projicirati svoje interese i moć iz adekvatnog zaleđa i udobne pozicije. S druge strane, šire posljedice opisanih aktivnosti nisu bile po jne za Rusiju, koliko je postigla s jedne strane, toliko je na drugoj izgubila o čemu će biti riječ u zadnjem segmentu slučaja.

4.6. Ishod i posljedice aneksije Krima

Aneksija Krima iznjedrila je pozitivne i negativne rezultate za Rusiju. Ruski položaj na Crnom moru bio je izložen. Promet i tranzit ne samo trgovačkih plovila, već i vojnih ovisio je o prolasku kroz Kerčki tjesnac pod kontrolom Ukrajine s Krima. Flota u Sevastopolju ovisila je o dobroj ji Ukrajine koja je mogla otkazati postojeće sporazume. Flota je bila usidrena na teritoriju druge države, a jedini izlazi bili su u uskim grlima koje su potencijalni protivnici mogli ugroziti ili kontrolirati.

Pripajanje Krima bila je prekretnica za ruski položaj na Crnom moru. Rusija je zagospodarila ne samo poluotokom, već Kerčkim tjesnacom i Azovskim morem, stvorila je svojevrsnu stratešku dubinu i osigurala zaleđe floti usidrenoj u Crnom moru. Štoviše, prestale su vrijediti zabrane za modernizaciju usidrene flote koje su vrijedile dok je Krim bio dio Ukrajine (Lewis, 2019).

Zauzimanjem Krima, Rusija je proširila opseg kontrolirane obale na Crnom moru s 421 km na 1200 km. Također je iskoristila trenutak za opsežnu modernizaciju i proširenje Crnomorske flote. Proširenje je uključivalo nove podmornice i modernizirane ratne brodove. Proširena je vojna infrastruktura novim radarskim sustavima i protuzračnim i protubrodskim dalekometnim navođenim naoružanjem (Lewis, 2019).

Lewis (2019) navodi riječi ruskog ministra obrane Šojgua koji militarizaciju Krima opisuje sljedećim riječima: „Stvorena jedinstvena raznovrsna vojna jedinica na poluotoku konstantno se pojačava. Njezini suvremeni visokotehnološki oružani sustavi ne ostavljaju nijednu šansu potencijalnom neprijatelju da prvi napadne ruski teritorij“ (Lewis, 2019).

Analitičar Michael Peterson ustvrdio je da bi američke i NATO-ove pomorske snage bile suočene s iznimno teškim izazovom da se moraju suočiti s ruskim snagama na Crnom moru (Lewis, 2019).

Rusija je došla korak bliže pretvaranju Crnog mora u zatvoreni, kontrolirani prostor pod svojom prismotrom onako kako je to postigla s Kaspijskim jezerom i Azovskim morem. To je značilo da je Rusija na jugu ostvarila veliki korak prema formiranju i konsolidaciji

strateške dubine kojoj povijesno teži. Nadalje, time je ujedno stvorila priliku da ima odskočnu dasku za daljnje vojne pohode i geopolitičke planove prema istočnom Sredozemlju i prema Bliskom istoku. Navedeni potez mijenja odnose snaga i ravnotežu moći jer predstavlja značajniji izazov za SAD i NATO koji moraju računati s ruskim utjecajem i jačim kapacitetima koji utječu na strateške kalkulacije SAD-a i zapada u Srednjoj Aziji, Bliskom istoku i Sredozemlju.

Rusija je direktno osporila uspostavljeni poredak u Europi i naglasila da je spremna za sukob oko teritorija, regija, država koje smatra ključnima za svoje nacionalne interese. Suradnju i umjerenost zamijenila je asertivnost s čvršćom retorikom i uporabom punog spektra sredstava od oružanih snaga, sigurnosnog aparata, informacijskog ratovanja i nuklearne ucjene (Hicks i sur., 2017; Cosgrove, 2020).

Rusija je također procijenila da će reakcija zemalja EU-a biti mlaka i da neće djelovati kao kolektiv. Zemlje u EU-u imale su različite interese i različite razine suradnje i ekonomskih odnosa s Rusijom. Zemlje poput Švedske i Ujedinjenog Kraljevstva bile su sklonije žešćim odgovorima na asertivno rusko ponašanje, dok su zemlje poput Italije, Grčke, Mađarske bile suzdržanije (Sjursen, Rosen, 2021). Europske zemlje bile su pragmatične, predane Uniji, ali su prvotno gledale vlastite nacionalne interese. Rusija je igrala na tu kartu.

Međutim, način na koji je Rusija izazvala međunarodni poredak uz dugoročni kumulativan učinak interakcije i institucionalnog djelovanja unutar Unije stvara ozračje u kojem se donosi kolektivna odluka da se aneksija Krima nedvojbeno osudi i da se poduzmu mjere, u ovom slučaju sankcije (Sjursen, Rosen, 2021). Europske zemlje pokazale su da će u slučaju pogoršanja sigurnosne situacije u Europi radije odabrati homogenizaciju i ujedinjenje iza euroatlantske zajednice. Članice nisu bile sklone napuštanju benefita koje im daje članstvo u Uniji radi pogodnosti odnosa s asertivnom Rusijom.

Sankcije su također nanijele štetu ruskom gospodarstvu koje u tom trenutku nije bilo spremno na sankcijski val (Sjursen, Rosen, 2021).

SAD je odlučio pojačati vojnu prisutnost u Europi posebice u kontekstu organiziranih bojnih skupina, zračnih i pomorskih snaga, dalekometnog i preciznog naoružanja,

logističke infrastrukture u svrhu jačanja kapaciteta za odvratanje i suprotstavljanje potencijalnoj ruskoj agresiji (Cosgrove, 2020).

Obrada slučaja pokazuje da se Rusija vodila neorealističkom perspektivom međunarodnih odnosa. Oduzimanjem Krima Ukrajini, značajno je usporila njezin proces približavanja EU-u i NATO-u. Ukrajina je imala prozapadnu vladu, no njezin put prema integraciji na Zapad nije bio formaliziran, niti je dobio konkretna obećanja i datume, štoviše napetosti s Rusijom i teritorijalni sporovi stvaraju kontradiktornost u kontekstu uvjeta koje zemlja mora ispuniti za članstvo u obje organizacije. Strateške prednosti nastale stvaranjem teritorijalne dubine, otvaranjem novih prostora za projekciju moći, Rusija je distribuciju moći okrenula u svoju korist i u spomenutoj regiji prilagodila strukturu vlastitim interesima. Ona je svjesno prekršila međunarodne norme relativizirajući ih prioritonom nacionalnih interesa i optužbom drugih za licemjerje. S druge strane, ona je prvi put nakon hladnog rata jasno homogenizirala zapadne zemlje oko suprotstavljanja reviziji posthladnoratovskog poretka. SAD koji se fokusirao na Aziju, sada je ponovno morao usmjeriti pažnju na Europu i američki jastrebovi su dobili značajan vjetar u leđa za provođenje agresivnije politike prema Rusiji u Europi i drugim dijelovima svijeta. Rusija je također narušila povjerenje i razinu partnerstva koju je imala s pojedinim europskim zemljama što će dugoročno imati učinak na ekonomske i političke odnose. To je pokazalo da se ruski pokušaj jačanja multipolarizma u svrhu mijenjanja međunarodne strukture da postane po njija za Rusiju, lako može pretvoriti u novi *containment* koji će crpiti ruske kapacitete i ugroziti njezine ambicije.

5. INTERVENCIJA U SIRIJI

5.1. Rusija i Bliski istok

U jesen 2015. Rusija je pokrenula do tada najambiciozniji vojni i diplomatski pohod od vremena hladnog rata. Pothvat je bio usmjeren prema Siriji suočenoj s kompleksnim građanskim ratom zbog unutarnjih previranja i širih posljedica Arapskog proljeća.

U vrijeme kada su porasla regionalna rivalstva i strateško natjecanje između Irana, Saudijske Arabije, zaljevskih monarhija, Turske, Egipta, Izraela. Regionalna dinamika počela se mijenjati, posebice uslijed novonastalog vakuuma izazvanog SAD-ovim povlačenjem i okretanjem pažnje prema drugim regijama, dok je zamah na Bliskom istoku posustajao.

Promatrači i stručnjaci predviđali su mogućnost ruskog angažmana u Siriji, no da će se pretvoriti u reprizu intervencije u Afganistanu. Ruska strategija i instrumenti nisu bili novi, no njihova primjena omogućila je izvedbu ograničene intervencije koja je postigla zacrtane ciljeve, iskoristivši pritom po jne regionalne i međunarodne okolnosti. Veliku ulogu u ruskim strateškim kalkulacijama i odlukama vezanim za rat u Siriji mogu se promatrati iz neorealističke perspektive koja daje niz opsežnih i detaljnih potencijalnih odgovara o ruskoj intervenciji kojom je Moskva potvrdila povratak na globalnu scenu kao akter koji može utjecati na tijek zbivanja, regionalnu i globalnu dinamiku te oblikovati stratešku okolinu.

Za početak je potreban osvrt na odnose Rusije i Sirije kroz prošlost, te ruske interese i namjere prema Bliskom istoku kao relevantnoj regiji za strateško promišljanje Moskve.

U vrijeme carističke Rusije, Rusi i Osmanlije bili su u strateškom neprijateljstvu, obje sile htjele su ovladati Crnim i Azovskim more, Kavkazom, kontrolirati tjesnace i jugoistok Europe kao jedan od najkraćih ruta prema Sredozemnoj obali (Stent, 2019).

Već u 16. stoljeću započinju sukobi i ratovi između dva carstva. Kada je Petar Veliki „otvorio prozor“ Rusiji prema svijetu, njezina perspektiva se proširila, ali i ambicije

(Borschevskaya, 2022). Carska Rusija širila se prema istoku i prema zapadu, Sibir i Baltik bili su među prvim regijama nad kojima je Carstvo naumilo zagospodariti.

Rusija je rasla po veličini, ali je još uvijek bila samo kontinentalna sila. Tada još nije posjedovala ratnu mornaricu, ni luke odgovarajućeg umena koje bi podržavale značajniju trgovinu ili omogućile izgradnju površinskih plovila.

Petar Veliki zaključio je da ruski put prema veličini i globalnom utjecaju zahtijeva izgradnju snažne mornarice koja bi se mogla natjecati za ovladavanje trgovačkim rutama i čvorištima te bi mogla konkurirati drugim europskim silama. Proučavao je brodogradnju i osnovao Rusku pomorsku školu te je bacio oko na Sredozemlje (Borschevskaya, 2022). Rusija je naumila uzeti svoj udio u ključnim pomorskim tokovima te ovladavanjem zatvorenim morima širiti svoj utjecaj. Odabir Sredozemlja bio je po jan jer nije zahtijevao ovladavanje širokim prostranstvima, već pojasevima i čvorištima koja su relativno blizu kopnu. Time bi ruska pomorska ekspanzija bila potpora kopnenoj projekciji moći.

Mnogi autori kao jedan od ciljeva ruske vanjske politike vide u izlazu na topla mora i oblikovanjem strateških čvorišta kojima će Moskva projicirati vlastitu moć (Borschevskaya, 2022; Hau, 2016; Popescu, Secrieru, 2018; Inicki, 2015).

Drugi govore da Rusija nije imala opsežan i koherentan geopolitički plan, već je element pomorskog širenja odraz impulsne reakcije u svrhu ostvarenja dojma simboličke prirode (Green, 1993). Rusija je u svojem djelovanju definitivno htjela ostaviti trag na toplim morima, no nije imala dugoročan plan i perspektivu kako bi to ostvarila i kako bi to služilo ruskim dugoročnim interesima.

Međutim, oskudni su ruski izvori koji daju konkretne argumente i obrise činjenica koje bi išle u prilog da je Rusija imala geopolitički plan vezan za otvorena mora (Green, 1993).

Potvrda njihova stajališta vidljiva je u Durnovljevu memorandumu (1914): „Rusiji ne treba ni Koreja ni Port Arthur. Izlaz na otvoreno more nesumnjivo je koristan, ali more samo, poslije svega, nije tržište, već cesta za po jniju dostavu robe na potrošačka tržišta.“ U nastavku memorandumu, caristički ministar Durnovo naglasio je da Rusija nije u ekonomskom položaju da iskoristi eventualni razvoj pomorske infrastrukture za

značajniju tržišnu ili geopolitičku dobit. Ruski proizvodi ne bi uspješno konkurirali na globalnoj razini, dok ne postoji adekvatan višak koji bi opravdao ulaganje u opsežniju pomorsku trgovinu (Durnovo, 1914).

Green (1993) navodi da ruski koncept poznaje ovladavanje geopolitičkim čvorištima kao relevantan element nacionalne strategije, no naglašava razliku između interesa, ciljeva, mogućnosti i simbolike. Rusiji dugoročno ne bi koristile morske luke ako preko ruskog teritorija ili teritorija njihovih saveznika i partnera ne bi imale direktnu i dobro izgrađenu kopnenu vezu prema Rusiji.

Sergejev (2018) navodi tekst iz *Times of London napisan 29. siječnja 1873.* koji govori: „Budući da su najvažnije prometnice zapadne trgovine Sredozemlje, Atlantik i Indijski ocean te budući da ona (Rusija) raspolaže vrlo slabim mogućnostima dosezanja bilo kojih od njih, veliki problem ruskog državištva i dalje će se, kao što je bio slučaj u posljednjih dvije stotine godina, svoditi na pitanje kako si ona može ugrabiti južno priobalje“ (Sergejev, 2018). Uspješnim postizanjem tih ciljeva, Rusija bi mogla doći u poziciju da kopnenu snagu počne pretvarati u pomorsku, čime bi svoju stratešku okolinu dovela u pogodniji položaj.

Britanski lord Salisbury je u 19. stoljeću u dopisu Robertu Morieru, britanskom veleposlaniku u Rusiji, napisao „svaka bi utjecajna osoba, vojna ili civilna, u skladu s prilikom, kod njega (cara) mogla postići onu odluku koju ta osoba želi, dok je istodobno uzajamni učinak koji te odluke imaju jedna na drugu gotovo uvijek bio prepušten slučaju“ (Sergejev, 2018). Iz navedenog se može iščitati paradoks ruske vanjske politike koja je imala obrise geopolitičkih ideja, ali nije imala jasan i nedvojbenu koncept operacionalizacije i konačne svrhe. Ona je bila odraz različitih okolnosti i uzajamnog djelovanja aktera na domaćoj i vanjskoj sceni uz sveprisutne ambicije o neizostavnoj globalnoj ulozi.

Carističko širenje prema jugu nedvojbenu je bilo uvjetovano i osjećajem prijetnje Osmanskog Carstva (Borschevskaya, 2022). Širenje nije bilo samo odraz ispipavanja granica, oblikovanje okoline i susjedstva, već neutralizacija regionalnog rivala.

U tim je ratovima Rusija prvi put došla na Bliski istok i privremeno se pozicionirala na Levantu. U ratu sredinom 1770-ih, Rusija je zaposjela Hios u Egejskom moru i iskoristila ga kao odskočnu dasku za zauzimanje Bejruta i prodor u osmansku Siriju. Ruske ekspedicijske snage su i u idućim godinama nastavile pohode na obalama istočnog Sredozemlja (Borschevskaya, 2022). Caristički režim nedvojbeno je prepoznao interes i mogući potencijal izgradnje uporišta u regiji.

Ruske pobjede protiv Napoleonove Francuske i daljnje širenje nauštrb Osmanlija Rusiju je pretvaralo u sve jaču silu. To se mijenja teškim porazom u Krimskom ratu čime su ruske mogućnosti zatomljene. Poraz u Prvom svjetskom ratu i previranja zbog građanskog rata te konsolidacije komunističkog režima dovode do privremenog zatišja (Borschevskaya, 2022). Ruske ambicije bile su utišane, no nisu iščezle. I sam Lenjin je za tzv. „Istok“ i „Treći svijet“ izjavio, „Istok će nam pomoći da osvojimo Zapad“ (Borschevskaya, 2022). Sovjetski režim imao je svoje planove za Bliski istok.

Sovjetski Savez imao je drukčiju ideologiju, no nije se odmaknuo od geopolitičkih postavki Carstva. Širenje utjecaja prema jugu, ispipavanje terena i prodor prema obali bio je dio sovjetskih napora. Režim je nastojao koristiti islam u svoju korist pomaganjem vjernicima koji nisu Sovjeti da kroz sovjetski teritorij pohađaju religijska hodočašća (Borschevskaya, 2022). Instrumentaliziranje religije i identiteta bio je jedan od elemenata sovjetske strategije prema drugim regijama u svrhu oslabljivanja konkurencije.

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata, Sovjetski Savez i Britanija zauzimaju Iran radi naftnih izvora i tranzitnih ruta. Nakon rata tu dolazi do prvih hladnoratovskih kriza kada se Staljin odbija povući i podržava separatističke pokrete u Iranskom Azerbajdžanu i Kurdistanu. Zbog američkog pritiska se povlači (Borschevskaya, 2022).

Staljin prvotno daje podršku državi Izrael, povlači je kada vidi da je Izrael skloniji Zapadu. Za Staljina su postojale dvije vrste zemalja na Bliskom istoku: komunističke i one koje to nisu (Borschevskaya, 2022). Njegov pristup poništio je mogućnost stvaranja pragmatičnih odnosa i partnerstava jer je temeljni preduvjet bio svrstavanje u sovjetsku orbitu što je obuhvaćalo prilagodbu ili promjenu režima.

Nakon Staljinove smrti dolazi Hruščov koji širi globalni doseg SSSR-a. Naglašavajući podjelu zemalja na tri bloka, koristi se sovjetskim položajem da na štetu SAD-a i Zapada širi sovjetski utjecaj. Brežnjev i Kosigin daju veću pažnju Bliskom istoku. Brežnjev podupire osnivanje simboličke 5. eskadre, pomorske formacije koja je bila podrška sovjetskim političkim i diplomatskim naporima (Borschevskaya, 2022). Sovjetske pomorske snage nisu mogle ovladati Sredozemljem, ali su mogle izazvati NATO i pojačati sovjetski prestiž u očima zemalja Bliskog istoka.

Sovjetska mornarica nije bila u prilici da izravno ugrozi američke i NATO-ove snage, no proširenjem površinske mornarice, izgradnjom snažne podmorničke flote i razvoj dalekometnog naoružanja i projektila počinje zabrinjavati SAD koji je prisiljen pojačati kapacitete da spriječi poremećaje u odnosu snaga (Borschevskaya, 2022).

SSSR se redovito služio subverzijom i obavještajnim aktivnostima, podupiranjem terorističkih organizacija i raznih frakcija s ciljem potkopavanja američkog utjecaja. Sirija, da iskoristi situaciju, odlučuje se svrstati u sovjetski blok i vuče poteze pokazujući Moskvi da je pouzdan saveznik (Borschevskaya, 2022). SSSR je tijekom cijelog razdoblja poznao jedino satelitski odnos, saveznici i partneri nisu bili ravnopravni sugovornici s kojima je trebalo koordinirati poteze i usklađivati interese na obostrano zadojstvo. Oni su bili poput šahovskih figura na ploči, objekti koji moraju biti ovisni i podložni ji Moskve, naklonost i podrška SSSR-a ovisila je o tome koliko su zemlje bile spremne prihvaćati i provoditi zamisli sovjetskog režima. Takav pristup se nastavio sve do raspada SSSR-a.

4.2. Rusija na Bliskom istoku od 1992. do 2015.

Moskva je bliskoistočnu regiju geografski podijelila na dvije skupine. Prva je usmjerena na Iran i Tursku, druga na arapske zemlje i Izrael (Rodkiewicz, 2017; Borschevskaya, 2022). Ruska geografska raspodjela vođena je geopolitičkim čimbenicima.

Turska i Iran izabrane su kao veliki regionalni igrači koji imaju utjecaj na strukturu moći i regionalnu raspodjelu kapaciteta. Obje zemlje poput Rusije imaju imperijalnu

prošlost, mogućnosti da sudjeluju u strateškom natjecateljstvu. Nadalje, zbog poveznica s muslimanskim življem, mogu utjecati na muslimansko stanovništvo u regiji i Rusiji (Rodkiewicz, 2017; Borschevskaya, 2022). Zato je Rusija veću važnost pridavala intenzivnijim odnosima s Iranom i Turskom.

Druga zona obuhvaća arapske zemlje koje imaju svoje ambicije, ali i ograničene strateške mogućnosti u kontekstu geografskog položaja, stanovništva, mogućnosti projekcije vojne, ekonomske ili političke moći. Ovdje Moskva vidi ponajviše ekonomski interes, učinak religije i kulturološke faktore (Rodkiewicz, 2017). Moskva je pridavala manju pažnju navedenim zemljama.

Ekonomski interes bio je očigledan u projektima poput plinovoda Plavi tok koji je povezivao Rusiju i Tursku preko Crnog mora, te nuklearno postrojenje Bushehr s Iranom. S arapskim zemljama nije bilo sličnih projekata (Rodkiewicz, 2017). Ozbiljniji infrastrukturni i energetske projekti bili su potvrda značaja koje su spomenute zemlje imale u ruskim planovima.

Ruska vanjska politika prema Bliskom istoku promijenila je kurs dolaskom Gorbačova na vlast. To je obuhvaćalo zahlađenje s Irakom i uspostavljanje boljih odnosa s Izraelom (Borschevskaya, 2022). Veliki utjecaj odigralo je slabljenje SSSR-a i promjena strateških prioriteta. Budući da je Gorbačov bio skloniji pomirljivijoj politici, nije se usmjerio na područja gdje bi konkurirali američkom utjecaju.

Kada je Jeljcin preuzeo vlast, usmjerio se ponajviše na prostor bivših sovjetskih republika, Europu, SAD, Kinu. To se počelo mijenjati protjekom njegova mandata. Moskva je igrala na kartu PKK-a u svrhu pritiska Turske u zamjenu za turski prestanak podrške Čečenima (Borschevskaya, 2022). Ruski pristup bio je usmjeren na zaštitu juga Rusije zbog negativnih gibanja na Kavkazu.

Jeljcin je prodavao oružje Iranu, Iran je pružio podršku u Čečeniji i Tadžikistanu Moskvi čime su odnosi narušeni i u cijelosti krenuli uzlaznom putanjom (Borschevskaya, 2022).

Moskva je razvijala višedimenzionalne odnose s Izraelom, neutralne s arapskim zemljama i smanjila je kontakt s Palestincima. Dvije su se frakcije borile oko ruske vanjske politike prema Bliskom istoku. Kozirev je bio prozapadno orijentiran, dok je Primakov bio protuzapadnjački nastrojen orijentalist (Rodkiewicz, 2017; Borschevskaya, 2022). To je opstruiralo razvoj aktivne vanjske politike te je ona bila ponajviše reaktivna.

Moskva je smanjila intenzitet suradnje sa Sirijom, no još uvijek joj je prodavala oružje i pomagala u dopremi vojne opreme iz Sjeverne Koreje. Pri tome pojedina izvješća navode da je pomagala sirijskom režimu u razvoju kemijskog oružja (Borschevskaya, 2022).

Pobjeda tvrdolinijaša u ruskim vladajućim krugovima značila je da se Rusija okreće prema konfrontacijskom pristupu. Primakov je postavljen za ministra vanjskih poslova, dok je Putin napredovao u sigurnosnom aparatu. Novi ministar vanjskih poslova sporio se sa SAD-om u nizu regionalnih izazova i globalnih pitanja, posebice naglašavajući Bliski istok (Borschevskaya, 2022).

Primakovljeve riječi potvrđuju kontekst: „Milijuni muslimana žive u Rusiji; naspram zapadnih zemalja, oni nisu imigranti, već dio autohtonog stanovništva. Možda nema druge zemlje s kršćanskom većinom i muslimanskom manjinom koja može služiti kao primjer miroljubivog suživota poput Rusije, dijeleći i prihvaćajući međusobne kulture i stvarajući posebnu vrstu zajednice. Uz to, Rusija ima jedinstven položaj kao most između Europe i Azije“ (Borschevskaya, 2022). Rusija se postavila kao zemlja jedinstvenog odnosa s muslimanskom populacijom koja može biti faktor stabilnosti između različitih civilizacija.

Pod utjecajem Primakova i drugih tvrdolinijaša, Jeljcin postaje asertivniji prema SAD-u u ključnim pitanjima na Bliskom istoku – od Libije do Iraka. Nakon neuspjelih pokušaja pronalaska zajedničkog jezika, ruski ministar obrane Igor Sergejev 1998. izjavljuje da je uloga SAD-a „rigidna i beskompromisna“ (Borschevskaya, 2022). Ruska politika vratila se na konfrontacijsku retoriku sa SAD-om u regiji.

Poboljšanje gospodarske klime u Rusiji omogućuje veća sredstva i značajniji fokus prema vanjskoj politici. Ta pažnja usmjerena je i na Bliski istok. Rusija je odlučila

steći utjecaj u regiji sklapanjem pragmatičnih odnosa s svim akterima s kojima je moguće i uspostava poslovnih odnosa. Poslovni odnosi služit će kao podrška političkim ciljevima (Rodkiewicz, 2017; Borschevskaya, 2022).

Ruski koncept vanjske politike iz 2000. (koncept, 2000) govori da Rusija unipolarni poredak – dominaciju SAD-a vidi kao dugoročnu prijetnju. Za Bliski istok govori: „Rusija će raditi na stabilizaciji situacije na Bliskom istoku, uključujući Perzijski zaljev i Sjevernu Afriku, uzimajući u obzir učinak koji situacija u regiji ima na ostatak svijeta. Na temelju statusa sponzora mirovnog procesa, Rusija namjerava aktivno sudjelovati u normalizaciji postkrizne situacije u regiji. Ruski prioritet u ovom kontekstu je povratiti i ojačati njezine položaje, pogotovo ekonomske, u ovoj regiji svijeta, tako bogatoj i bitnoj za naše interese“ (Koncept, 2000). Koncept ima slično shvaćanje Bliskog istoka poput SAD-a gdje vidi sve od Sjeverne Afrike do Perzijskog zaljeva kao cjelovitu regiju. Ta konotacija ima ponajviše geopolitička obilježja. Prema tekstu, Rusija namjerava obnoviti utjecaj u regiji, posebice diplomatskim i ekonomskim instrumentima da ojača svoj utjecaj. Referirajući se eufemizmima prema ulozi SAD-a i situaciji u regiji koja može imati globalne posljedice, Rusija je naglasila da planira utjecati na konstrukciju regionalne strukture kako bi osigurala provođenje svojih interesa i zaštitila se u onim vidovima u kojima bi se osjećala ugroženo. To je značilo da se Rusija nedvojbeno vraća na Bliski istok kao ključan igrač koji je razvio konsenzus o pristupu prema interakciji u regiji.

Ruska vanjska politika usmjerila se izgradnji antihegemonskog konsenzusa, mreže odnosa sa zemljama koje će podržati Moskvu u sprječavanju širenja američkog utjecaja i koje će zastupati načela multipolarizma (Roskiewicz, 2017; Borschevskaya, 2022). Takav multipolarizam bio bi u službi interesa Moskve i služio bi za oblikovanje regionalne strukture koja bi odgovarala Rusiji na štetu SAD-a.

Na Bliskom istoku, Rusija je naumila iskoristiti pojedine trzavice SAD-a s jedne strane, Turske, Saudijske Arabije, Egipta i Izraela s druge (Roskiewicz, 2017). Uspoređujući pristup za vrijeme komunizma s Putinovim, novi ruski režim usmjerio se na pragmatični pristup (Borschevskaya, 2022). Moskva je nudila suradnju od vojnog, do tehnološkog i ekonomskog područja, pritom nije uvjetovala suradnju vrijednosnim sustavom i normama. Naum je bio predstaviti Rusiju kao aktera s drukčijom vizijom

globalnog poretka, čime se htjela predstaviti kao „lakši“ sugovornik. To je ujedno značilo da zemlje u interakciji s Moskvom imaju više prostora u komunikaciji s Washingtonom koji bi tada morao biti spreman na ustupke da spriječi širenje ruskog utjecaja i gubitak po jne strateške i pregovaračke pozicije.

Rusija je počela obnavljati odnose sa zemljama s kojima je bivši SSSR imao srdačne odnose poput Libije, Alžira i Sirije. Fokusirala se prvo na ekonomsku osnovicu, otkazivanje duga Siriji u okviru od 73 % ukupnog duga prema Rusiji između 2005. i 2008. otvorilo je prostor za nove ekonomske inicijative i oblike suradnje. Alžir je postao čvorište za izvoz ruskog oružja na Bliski istok i Sjevernu Afriku (Roskiewicz, 2017).

U Siriji je renovirana i modernizirana baza i luka u Tartusu gdje je do 2009. postavljen suhi dok za rusku ratnu mornaricu. Povijesna suradnja koja je obuhvaćala vojnu i kulturološku razmjenu, sirijski časnički kadar koji je stjecao naobrazbu u Rusiji, rusko vojno osoblje koje se trajno selilo u Siriju bio je odraz konkretne prisutnosti i bliskih odnosa (Roskiewicz, 2017; Borschevskaya, 2022). To je značilo da za Moskvu Sirija ima ključnu ulogu kao uporište za politiku na Bliskom istoku.

Rusija je u javnom diskursu i strateškoj komunikaciji redovito naglašavala da nema kolonijalne ambicije ni nasljeđe. Postavila se kao kontrast američkoj politici koju je opisivala kao hegemonističku (Roskiewicz, 2017). Međutim, ruska politika je nastupala odmjereno i postupno, pazila je da ne uroni preduboko u dinamiku bilateralnih odnosa i spornih pitanja između zemalja u regiji što bi je prisililo na odabir strana i angažman koji bi crpio ograničene resurse koje ima na raspolaganju. Od 2011. do 2015. ruska pažnja se ponajviše usmjerava na Siriju u kojoj je započeo građanski rat. Arapsko proljeće prijetilo je potpunom rekonstrukcijom regionalne sigurnosne i identitetske dinamike što je Moskva vidjela kao izravnu prijetnju za Rusiju (Roskiewicz, 2017).

Rusija se usmjerila na poteze koji su bili usmjereni na sprječavanje izravne zapadne intervencije vođene SAD-om u Siriji i sužavanje opcija koje su SAD-u bile na raspolaganju da utječe na daljnji slijed zbivanja u regiji (Roskiewicz, 2017). Sirija postaje ključna geopolitička arena čiji značaj traži posebno razmatranje.

5.3. Odnosi Rusije i Sirije od hladnog rata do Arapskog proljeća

Sovjetski Savez priznao je suverenitet Sirije dok je još bila pod francuskom kolonijalnom upravom u ljeto 1944. Francuske snage zemlju napuštaju za dvije godine, iza sebe ostavljaju zemlju koja je bila blisko vezana uz francusku upravu, no nije bila pripremljena da sama uspostavi stabilnost i preduvjete za razvoj (Lund, 2019). To je izazvalo val nezadovoljstva i otvorilo prostor za SSSR, pogotovo uzimajući u obzir kontekst početka prvih arapsko-izraelskih sukoba uslijed nastanka države Izrael.

Kada je Zapad odbio poslati vojnu opremu Siriji u svrhu borbe protiv Izraela, Sirija je uzela naserizam kao uzor te odlučila s tadašnjim sovjetskim satelitom Čehoslovačkom sklopiti ugovor o uvozu oružja (Lund, 2019). To je bilo prvotno ispipavanje terena, jer sama Čehoslovačka nije mogla potpisati ugovor bez odobrenja Moskve. Uskoro je središnjica SSSR-a preuzela na sebe komunikaciju i izgradnju odnosa sa Sirijom.

SSSR je gradio odnose na dvije baze: izgradnja oružane sile i sigurnosnog aparata pod utjecajem Moskve koji će simpatizirati Sovjete i komunističku ideologiju. Vojna suradnja urodila je plodom, komunizam nije naišao na po jno tlo, niti je Staljin obraćao značajniju pažnju na čimbenike koji su utjecali na kretanje komunističke partije u Siriji (Lund, 2019).

Radikalna arapska nacionalistička grupa Baath (BAAS) osnovana u Damasku stekla je prednost nad komunističkom partijom. Politički je bila neprijateljski nastrojena prema marksizmu, no dijelila je negativno stajalište o Izraelu i konzervativnim elitama u Siriji čime je Moskva bila zadovoljna (Lund, 2019).

Sredinom 1950-ih, međustranačke i arapske čistke neutraliziraju utjecaj časnika koji su naginjali političkoj desnici, u čistkama su BAAS i komunisti igrali najveću ulogu. Sirijski zahtjev za stacioniranjem sovjetskih zračnih snaga u zemlji je odbijen. Sirija je sa SSSR-om planirala potpisati opsežan ekonomski sporazum koji je pobudio uzbunu u NATO-u i Turskoj što je gotovo dovelo do otvorenog sukoba (Lund, 2019).

Komunistička partija je zbog suradnje sa Sovjetima stekla uporišta i BAAS-ovci usmjeravaju zemlju prema uniji s Egiptom da panarabizam i unutarsirijski nacionalizam suprotstave komunizmu. To je oslabilo komuniste, no početkom 60-ih je izazvalo otpor konzervativaca i krugova koji su bili protiv Namera, te su izazvali puč koji dokida Ujedinjenu Arapsku Republiku čime Sirija ponovno postaje neovisna (Lund, 2019). Neovisnost je omogućila BAAS-u prostor da preuzme vlast i obračuna se s ostatkom Namerovih pristaša.

Mlađi kadar stranke poprimio je marksističke ideje dominirajući političkom scenom sve do 1966. kada alaviti, šijitska manjinska sekta iz zapadne Sirije, preuzima vlast. Moskva nije igrala ulogu u puču, no nakon njega započinje vrijeme intenzivne suradnje sa Sirijom. Vojna i ekonomska podrška su se povećale, 1968. sovjetski inženjeri grade hidroelektričnu branu na Eufratu (Lund, 2019). Sovjeti su se nadali da će se marksističke ideje ukorijeniti u sirijskim elitama i široj populaciji.

Sirijska vanjska politika je za Moskvu bila problematična. Tvrda linija vodi Siriju u Šestodnevni rat u kojem samo diplomatska intervencija SSSR-a sprječava daljnji napredak izraelskih snaga prema srcu Sirije. Unatoč tome, raste razina sovjetske pomoći Siriji (Allison, 2013; Lund, 2019). Porast pomoći povezan je s promjenom odnosa moći između aktera koja je išla u korist Izraelu na račun arapskih zemalja čime je također porastao utjecaj SAD-a i Zapada. Čuvanje Sirije kao uporišta dobilo je veće značenje.

Siriju 1970. pučem preuzima Hafez Al-Assad koji vlada čvrstom rukom složenim lojalnog vojnog kadra i sigurnosnog aparata. Assad je bio skeptičan prema SSSR-u, ali je s druge strane bio pragmatičan. Proveo je jedanaest mjeseci u SSSR-u 1958. kao vojni pilot, no nije poprimio sovjetske ideje. Zalagao se za uravnoteženi politički pristup ravnoteže između dva bloka gdje Sirija treba gledati vlastite nacionalne interese. Suradnju s Moskvom vidio je u toj perspektivi bez ideološke baze (Lund, 2019). Assad je bio svjestan da prihvaćanje ideologije i moskovskih uputa značilo bi pretvaranje Sirije u puki satelit.

Assad je na prvu izazvao skepticizam i u SSSR-u i u SAD-u. Sovjeti su smatrali da će ga teško moći kontrolirati, SAD je smatrao da će Assad biti problematičan bez obzira

na intenzitet suradnje s Moskvom. Assad je nakon preuzimanja vlasti počeo graditi bliske odnose s Moskvom. Sovjetska mornarica 1971. dobiva bazu u Latakiji, a Sirija još sovjetskog oružja. Komunistima je dopušteno sudjelovanje u političkim životu, ali su im mogućnosti ograničene (Afridi, Jibrán, 2018; Lund, 2019). Sirija je podržavala Moskvu i prikazivala se kao blizak i odan saveznik, međutim provodila je svoju politiku, dok je značajnije ustupke Moskvi uvjetovala recipročnom sovjetskom gestom.

Sirija je u sukobima poput Jomkipurskog rata i odmjeravanjima s Izraelom u Libanonu u 1970-ima i 1980-ima pretrpjela teške gubitke. Međutim, Moskva ih je brzo kompenzirala. Krediti su bili izrazito velikodušni i sovjetski režim je bio fleksibilan po pitanju uvjeta plaćanja prema Siriji (Allison, 2013; Lund, 2019). Postojao je veliki sovjetski strah da će se Sirija ako izostane sovjetska potpora, okrenuti SAD-u.

Egipatski primjer i Sadatovo izbacivanje sovjetskog osoblja i pregovori s Izraelom zabrinuli su sovjetsko vodstvo. Assad je to vješto koristio držeći otvorenu vezu prema Washingtonu što je kulminiralo Nixonovim posjetom 1974. u Damasku (Lund, 2019). Iako, Assad je ostao vjeran Moskvi.

Trzavica između Sirije i SSSR-a bila je 1976. kada Assad uz tiho odobrenje SAD-a i Izraela napada palestinske i libanonske milicije bliske Moskvi. SSSR je retorički bio blag, no sovjetska vojna pomoć prestala je dolaziti, u Tartus sovjetski brodovi više nisu imali pristup. To se promijenilo krajem 1970-ih kada izraelske ambicije i jači SAD-ov utjecaj dovode Siriju i SSSR ponovno u blisku suradnju (Ilnciski, 2015; Lund, 2019).

Unutarnje ekonomske poteškoće i politička nestabilnost uz jačanje Izraela i zahlađenje s Egiptom navodi Siriju da bude sklonija provođenju moskovske je. Sirija je podržala sovjetsku intervenciju u Afganistanu i potpisala Sporazum o prijateljstvu i suradnji (Lund, 2019; Borschevskaya, 2022). To je značilo uspostavu više razine suradnje na obostranu korist u skladu s nepo njim okolnostima.

Sirija je bila bliska s Moskvom po pitanju vojne i obavještajne suradnje, no komunicirala je sa SAD-om i bila sklona povremeno napadati Palestinsku

oslobodilačku organizaciju i pojedine prosovjetske pojedine frakcije (Lund, 2019). Sirijska vlada vješto je balansirala između opasnosti, izazova i prilika, koristeći manevarski prostor za vlastite probitke i radeći kompromise kada su bili nužni. Takvim pristupom osiguran je vrhunac suradnje, stabilnost Assadova režima naspram vanjskih prijatelja i siguran doček kraja hladnog rata.

Gorbačovljevo zatopljenje sa Zapadom izazvalo je bojazan kod Assada da će SSSR okrenuti leđa Siriji u korist boljih odnosa sa SAD-om. Sirija je dobila dodatnu vojnu opremu u kvaliteti i količini.

Međutim, vojna oprema prestaje stizati, Gorbačov okreće leđa saveznicima i fokusira se na poboljšanje odnosa sa Zapadom. Assad u međuvremenu također radi na odnosima sa SAD-om i Izraelom priključivši se mirovnom procesu, smanjenju podrške Palestincima. U zamjenu dobiva podršku po pitanju pregovora o završetku sukoba u Libanonu. Assad također daje prešutnu podršku SAD-u u kontekstu Prvog zaljevskog rata i dobiva financijska sredstva od zaljevskih monarhija (Lund, 2019). Promjena sovjetskog raspoloženja izravno je utjecala na sirijske kalkulacije i pragmatizam je prevladao omogućivši Siriji da relativno bezbolno izdrži promjene globalnih preslagivanja.

Međutim, Sirija se našla u teškoj situaciji kada se Rusija odlučuje okrenuti sebi i fokusirati na ekonomske odnose na Bliskom istoku. Vojna suradnja se nastavila, no Sirija više nije dobivala financijska sredstva uz po jne uvjete. Nedostatak ruskog utjecaja u regiji i jačanje zapadnog uz Izrael značilo je da Sirija mora biti sklonija kompromisima (Lund, 2019).

Sirija je 1994. priznala 11 bilijuna dolara duga Rusiji, no tražila je oprost zbog nemogućnosti otplate, te je bila u nezavidnoj situaciji koja je kočila njezin razvoj i mogućnosti u vanjskoj politici. Krajem 90-ih i postupnim povratkom Rusije na Bliski istok, kontakti se obnavljaju (Lund, 2019). Promjena ruske percepcije prema regiji izravno je utjecala na angažman, a i na odnose s partnerima.

Ruska vlast nije oprostila Assadu pragmatizam što se vidjelo u izostanku dolaska predsjednika i ministra vanjskih poslova kada je Hafez Al-Assad umro (Lund, 2019).

Ruska vlast time je unaprijed željela poručiti i novoj sirijskoj vladi da politiku koja je udaljena od pogleda Moskve neće gledati blagonaklono.

Bašar Al-Assad i Vladimir Putin na vlast su došli gotovo istovremeno. Obojica su se načelno zalagala za pragmatične i partnerske odnose sa Zapadom, predstavljali su se kao političari iznad konvencionalnih poimanja ideologije i reformatori (Borschevskaya, 2022).

Bašar je preuzeo Siriju u trenutku kada je prevladavala ekonomska nestabilnost, dok je u vanjskoj politici Sirija bila osuđena na prilagođavanje s uskim manevarskim prostorom. Započeo je provedbu pojedinih političkih i upravnih reformi uz liberalizaciju tržišta u nadi da će pospešiti prihode od izvoza nafte i otvaranje novih radnih mjesta (Allison, 2013; Lund, 2019).

Dok je Hafez bio arapski tradicionalist koji nije govorio ni jedan drugi jezik osim arapskog, Bašar je bio visoko obrazovan, oftamolog koji je radio i oženio se u Ujedinjenom Kraljevstvu, poznat po izvrsnom znanju engleskog jezika i divljenju Margaret Thatcher (Lund, 2019).

Proveo je prve godine mandata gradeći odnose s europskim zemljama i prozapadnim igračima na Bliskom istoku, Iranom, dok je s Moskvom bilo zahlađenje. Sirija je ostala u sukobu s Izraelom čime nije napustila tradicionalne postulate svoje vanjske politike (Lund, 2019).

Podržao je 2000. palestinsku intifadu, osudio je 2003. američku intervenciju u Iraku čime je zaoštrio odnose sa Zapadom što mu se obilo o glavu. Washington je iduće godine nametnuo sankcije i pritisnuo Siriju da se povuče iz Libanona, Francuska i Saudijska Arabija su se pridružile SAD-u što primorava Assada na povlačenje (Lund, 2019). To su bili teški dani za sirijski režim čija je snaga bila uvelike uzdrmana.

To se mijenja povijesnim posjetom Bašara Al-Assada Moskvi u siječnju 2005. Siriji je oprošteno tri četvrtine duga i omogućen je uvoz oružja na strogo pragmatičnoj ekonomskoj računici (Lund, 2019). Veća pažnja i mogućnosti Moskve u regiji uz Assadovu izolaciju Zapada omogućilo je ponovno zatopljenje odnosa.

Assad se 2006. vraća u Moskvu nakon čega Sirija nabavlja napredno protuzračno i pomorsko dalekometno naoružanje. Assad ponovno odlazi u Moskvu 2008. i daje nedvojbenu podršku ruskom napadu na Gruziju. Reforme ruske vojske potaknule su obnovu intenzivnijih vojnih aktivnosti u Tartusu (Lund, 2019).

Medvedev je 2010. posjetio Damask što je bio prvi posjet takve razine od strane ruskih lidera u Siriju. To je bila potvrda suradnje i značaja koji Sirija ima za Rusiju. Iako, to nije bilo formalno savezništvo. Sirija svojim kapacitetima nije mogla puno ponuditi Moskvi, no njezin položaj je igrao značajnu ulogu u široj strategiji (Lund, 2019). Ta uloga će posebice porasti početkom Arapskog proljeća i izbijanjem građanskog rata u Siriji čiji regionalni i globalni kontekst će potaknuti Moskvu na još jednu intervenciju.

5.4. Ruska intervencija

Lančana reakcija Arapskog proljeća uhvatila je i Siriju. Protuvladine demonstracije započele su na jugu zemlje 2011. Sigurnosni aparat je brutalnim i asertivnim metodama pristupio obračunavanju s opozicijom i demonstrantima što je potaknulo šire nemire diljem zemlje (Lund, 2019).

Nemiri su eskalirali u oružane sukobe, prvo u najvećim gradovima, a uskoro su se proširili na unutrašnjost zemlje. Financijska podrška zaljevskih monarhija i Turske osiguralo je sirijskoj opoziciji adekvatnu oružanu silu koja je vladinim snagama oduzela kontrolu nad većinom zemlje, dok su najveći gradovi bili pod opsadom (Lund, 2019). Opozicija je bila u boljoj poziciji u odnosu na vladine snage koje su bile rastegnute diljem zemlje pod konstantnim vojnim i političkim pritiskom. Izvori financiranja izvana omogućili su Assadovoj oporbi da ima stalan dotok svježe snage za borbe diljem zemlje.

Razmatranje ruske intervencije u Siriji traži osvrt na ključne ruske interese i strukturalne razloge koji su potaknuli odluku da se izvede intervencija.

Ruska suradnja sa Sirijom nastavila se nakon 2010., no uvelike se intenzivirala početkom građanskog rata u Siriji. Rusija se za početak usmjerila na pružanje dodatnih

pošiljki raznog oružja i vojne savjetnike. Diplomacija je bila usmjerena na sprječavanje moguće intervencije SAD-a (Roskiewicz, 2017). Promatranje ruske reakcije svjedoči o tome da je povećana razina angažmana izravna posljedica izbijanja građanskog rata u Siriji koji je Rusija vidjela kao opasnost za svoje nacionalne interese.

Postoje razne perspektive o motivima, ciljevima i interesima koje su naveli Rusiju da se odluči na provođenje intervencije. Aneksija Krima i rat u Donbasu usmjerili su pažnju na rusku vanjsku politiku u Europi. Intervencija u Siriji skreće pažnju na Bliski istok što djeluje u dva smjera: Rusija usmjerava pažnju na drugu regiju što Ukrajinu stavlja u drugi plan, drugo, ruski uspjesi u Siriji mogu se iskoristiti kao adut u pregovorima sa Zapadom o budućem statusu Ukrajine i sigurnosnog ustroja istočne Europe. Treće, Rusija se predstavlja kao velika sila koja može izvesti sama intervenciju izvan svojeg susjedstva i tom intervencijom može oblikovati stratešku i geopolitičku okolinu (Blank, 2019). U prilog navedenim argumentima ide činjenica da je rat u Donbasu uz mirovni proces u Minsku iz medijske perspektive pao u drugi plan s obzirom na razvoj događaja u Siriji, Rusija se jasno postavljala kao globalni igrač čija riječ igra bitnu ulogu u oblikovanju regionalne i globalne perspektive, te su ruski dužnosnici redovito vukli paralele sa zapadnim intervencijama. Međutim, spomenuti razlozi mogu se tumačiti kao dio šire slike, ne njezin ključ.

Rusija je iskoristila priliku da testira i prezentira novo oružje poput korištenja Kalibr projektila od fregata kaspijske flotile. Time je dala do znanja da posjeduje kvalitetno oružje za izvoz i kapacitete dalekometnih udara (Blank, 2019). To je bilo usmjereno SAD-u i NATO-u radi odvraćanja. Turska koja ima ambicije prema Siriji također suptilno upozorena, okružena s više strana ruskim snagama i u strateški nepo jnom položaju. U isto vrijeme Rusija je testirala stanje oružanih snaga, obuku, spremnost i taktiku kojom su se služili različiti rodovi oružanih snaga pri izvršenju zadanih ciljeva.

U Siriju je dostavljena velika količina naprednog protuzračnog i protubrodskog naoružanja koje je uključivalo sustave S-400, projektile Iskander, opremu za elektronsko ratovanje i sustave ometanja (Blank, 2019; Borschevskaya, 2022). Time je Rusija zagospodarila zračnim prostorom iznad Sirije i povećala postojeći obrambeni pojas od Arktika do Bliskog istoka. U slučaju Sirije on nije bio gust i opsežan kao na

sjeveru, no bio je do jno adekvatan da služi kao upozorenje SAD-u, Turskoj, Izraelu da se bilo kakav oblik vojne intervencije usmjerene izravno protiv Assada neće tolerirati.

Rusija je bila izrazito zabrinuta zbog opasnosti od islamskog fundamentalizma. Smatrala je da pad Assada i sirijskog režima znači uspostavu sunitske vlade od opozicije i radikalnih elemenata koji će širiti fundamentalističku ideologiju prema Kavkazu i Srednjoj Aziji (Bishara, 2015; Blank, 2019; Martini i sur., 2013; Afridi, Jibrán, 2018). To bi ujedno rezultiralo slamanjem koncepta o šijitskom polumjesecu, zoni utjecaja šijitskog kruga na liniji Iran-Irak-Libanon, i Sirij kao svojevrsnoj barijeri koja štiti ruske interese od vanjskog utjecaja. Rusija je koristila šijitske struje i navedene države kao polugu svojeg utjecaja čime one imaju ključno mjesto u ruskim strateškim promišljanjima. Assad je u ovom slučaju i figura, nije cilj i interes intervencije bio spasiti samo Assada kao sirijskog čelnika, već režim koji je bio dugoročan strateški partner Moskve.

Sirijska opozicija više je puta tvrdila da ne može jamčiti za sigurnost ruskih snaga i infrastrukture u Latakiji (Roskiewicz, 2017). To se tumačilo kao jasan znak odabira sirijske opozicije da će se ako stekne vlast posve okrenuti Zapadu.

Iznutra je Rusija razmatrala i druge potencijalne opasnosti. Od 144 milijuna stanovnika Rusije, 23 milijuna su muslimani. Njihov broj raste zbog demografske stagnacije u ostatku države. Režim je bio zabrinut da ta populacija može biti podložna radikalizaciji, posebice zbog iskustva s Čečenima u 90-ima (Bishara, 2015; Blank, 2019).

Činjenica je da je nastanak i širenje ISIL-a (Islamske Države) koja je zauzela velike dijelove Sirije uz ogranak Al-Kaide, Al-Nusra, dovelo sirijske i proiranske snage u tešku poziciju. Posebice sigurnosnu opasnost koju bi predstavljao terorizam i asimetrične metode kojima bi se spomenuti akteri i srodne frakcije mogle poslužiti na štetu Moskve i Teherana (Blank, 2019; Borschevskaya, 2022). Za Moskvu su to sve bili potencijalni destabilizacijski faktori koji bi mogli ugroziti suverenitet i stabilnost Rusije.

Putin je događaje gledao i iz perspektive kontrasta između demokracija i autokracija. Val re ucija koji je započeo Arapskim proljećem, ako bi bio uspješan, mogao bi se

proširiti sjevernije, preko Kavkaza sve do Moskve. To bi na kraju čak moglo dovesti do pada ruskog režima (Martini i sur., 2013). Navedena razmatranja shvaćali su kao potencijalne elemente koji bi promjenom regionalne strukture mogli izravno utjecati na Rusiju. Rusija je također uzela u obzir mogućnost da preko izbjegličke krize pritisne Europu, mogućnost koja se otvara vojnom intervencijom i odabirom intenziteta (Hau, 2016).

Energetska i ekonomska dimenzija intervencije predstavlja i inicijativa za Katarski plinovod. Katar 2009. predlaže izgradnju plinovoda od Katara do Saudijske Arabije, Jordana, Turske, Sirije. Plinovod bi vodio prema europskoj energetskej mreži čime bi se diversificiralo europsko energetske tržište i rušile cijene ruskog plina što bi udarilo na rusko gospodarstvo (Afridi, Jibrán, 2018).

Assad je odbio ponudu i opredijelio se za iranski plinovod koji bi preko Iraka, Sirije i Sredozemlja prenosio plin do Europe. Afridi i Jibrán (2018) navode tezu koju je promicao i Robert Kennedy mlađi da je financiranje opozicijskih skupina Katara, Saudijske Arabije i SAD-a započelo nakon nejkosti sirijskog režima da pristane na izgradnju plinovoda.

S druge strane, iranski plinovod omogućio bi Rusiji značajniji utjecaj nad Europom koja bi bila lišena potencijalnih izvora za diversifikaciju energetske trgovine, a po pitanju cijene i umena ovisila bi o ji Moskve. Ona bi to mogla iskoristiti za politički pritisak na nizu regionalnih i globalnih pitanja čime bi potencijalno mogla narušiti formiranje konsenzusa zapadnih zemalja oko ključnih pitanja i omesti proces donošenja odluka u slučaju izbijanja kriza i sukoba.

Ključan element ruske strategije i interesa u Siriji bila je luka Tartus i infrastruktura u Latakiji –j edina pomorska baza za opskrbu i održavanje ruske ratne mornarice izvan ruskih obalnih voda (Afridi, Jibrán, 2018; Ilnicki, 2015; Jones, 2020).

U hladnom ratu, SSSR se služio pojedinim lukama partnerskih zemalja poput Etiopije, Egipta, Vijetnama za operativnu mobilnost sovjetske ratne mornarice. Značaj Tartusa je porastao, posebice u kontekstu Ruske pomorske doktrine za 2020. koja navodi da ruska mornarica treba imati trajnu infrastrukturu za podršku na raspolaganju (Afridi,

Jibran, 2018). Navedeno tumačenje govori o ruskim namjerama za uspostavom trajne vojne prisutnosti na Bliskom istoku.

Tartus znači da Rusija osim Krima ima uporište izvan Crnog mora što omogućuje odvratanje SAD-ovih i NATO-ovih snaga u Sredozemlju i na širem području Levanta. Međutim, kada se uspoređi razmještaj sovjetskih snaga u hladnom ratu i ruskih snaga u kontekstu intervencije u Siriji primjećuje se velika razlika. Sovjetska sredozemna flota imala je oko osamdeset brodova na raspolaganju uključujući trideset površinskih ratnih brodova i pet nuklearnih podmornica. U vrijeme operacija u Siriji nije bilo u području operacija više od desetak manjih plovila (Ilnicki, 2015). To je značilo da ruske snage u regiji ne bi mogle izravno ugroziti NATO-ove snage, no da ih definitivno mogu izazvati, te koristiti postavljenu infrastrukturu i opremu za odvratanje. Ruske snage mogle su računati na domet dalekometnog preciznog naoružanja iz Kaspijskog jezera i Crnog mora, te zračni štit uspostavljen od niza protuzračnih i protubrodskih pozicija koje su predstavljale poruku za SAD i Izrael.

U arapskim očima to je bio odraz neovisnosti Moskve kao regionalnog i globalnog aktera (Blank, 2019). Tako s jedne strane može uspostaviti šijitski blok kao branik naspram ekstremizma, s druge strane to može biti uvod u novi „koncept sila“ koji ide ruku pod ruku s ruskim konceptom uspostave dogovorenih interesnih sfera. Tako se otvara prostor i za nova ekonomska i vojna partnerstva u kontekstu trgovine i strateških projekata od kojih bi Moskva profitirala i stjecala utjecaj.

Na simboličnoj razini, širenje vojne prisutnosti značilo je da Rusija nije ograničena samo na svoje granice i susjedstvo, već planira uspostaviti trajnu prisutnost koja naglašava globalni doseg ruske projekcije moći. Vrativši se na ranije opisane ciljeve ruske bliskoistočne politike, Moskva je signalizirala da se bez nje ne može kroititi regionalna arhitektura i struktura te da Moskva može imati utjecaj na smjer i tijek odnosa između država u regiji i vanjskih aktera. Tako bi Washington bio prisiljen sjesti za stol s Moskvom kao ravnopravnim sugovornikom. Konsolidacija utjecaja otvorila bi prostor Rusiji za šire ambicije. Navedeno stajalište potvrđuje izjava ruskog ministra vanjskih poslova Lavrova da „Amerikanci shvaćaju da ne mogu učiniti ništa bez Rusije. Ne mogu više sami rješavati ozbiljne probleme“ (Blank, 2019).

Promatrajući razvoj događaja u Siriji, Rusija je početkom prvih unutrašnjih trzavica u Damask 2011. poslala delegaciju koja je trebala pomoći u pronalasku rješenja kojim bi se izbjeglo izbijanje sukoba, zadiranje izvana i pad Assadova režima (Lund, 2019; Borschevskaya, 2022).

U listopadu 2011. Moskva je s Pekingom stavila veto na nacrt rezolucije UN-a koja je bila usmjerena na istragu i političko-ekonomski pritisak Assadove vlade u kontekstu kršenja ljudskih prava. Rusija je naglasila da je to interno pitanje Sirije koje se treba razriješiti unutar zemlje bez vanjskog utjecaja. Vitalij Čurkin, tadašnji ruski trajni predstavnik u UN-u, često je osuđivao bilo kakvo spominjanje potencijalnih intervencija i sankcija, pritom se referirao na NATO-ovu intervenciju u Libiji (Borschevskaya, 2022). Time je Rusija dala do znanja da neće tolerirati bilo kakve poteze zapadnih sila koji bi mogli voditi prema destabilizaciji i rušenju sirijskog režima, no da će ostaviti otvoren prostor za pregovore i nagodbu u kojima bi Moskva bila ravnopravan sugovornik (Michnik, 2020). To je bila i jasna artikulacija ruske perspektive o multipolarnom međunarodnom poretku unutar kojeg je državni suverenitet iznad prava pojedinaca, institucija i univerzalnih vrijednosti koje promiče SAD i Zapad. Time je ciljano direktno na SAD i spomenutu rusku bojazan od širenja demokracija kao instrumenta američkog utjecaja koji je opasan za stabilnost Rusije.

Kako su nemiri i demonstracije u Siriji postali pravi građanski rat, tako je diplomatska aktivnost Rusije rasla. Pojedini europski čelnici, posebice u Francuskoj, 2012. traže od Assada da odstupe i pri tome impliciraju provođenje vojne intervencije. Međutim, Obamina administracija koja je smanjivala prisutnost na Bliskom istoku nije tada pokazala da je zainteresirana i spremna za provođenje intervencije (Borschevskaya, 2022). Europske države nisu bile spremne na intervenciju bez američkog blagoslova i angažmana. Za Moskvu je to bio signal neodlučnosti i nedostatka jedinstva na Zapadu te vakuuma koji stvara smanjivanje američkog angažmana.

Rusija je nastavila blokirati bilo kakve inicijative koje su težile stvaranju konsenzusa u međunarodnoj zajednici da Assad mora otići (Trenin, 2013). Čurkin je govorio „kada krenete, teško je stati“, uskoro će Vijeće sigurnosti govoriti „koji kralj mora dati ostavku, ili koji premijer mora odstupiti“ (Borschevskaya, 2022).

Churkin je u privatnim razgovorima davao naznake da se s Rusijom može pregovarati oko statusa Sirije i regionalne arhitekture. Iako su zapadni dužnosnici izrazili skepticizam s obzirom na to da riječi diplomata nisu isto kao i riječi prenesene izravno od vrha ruskog režima. Moskvi je uravnotežen pristup prvotno baziran na diplomaciji pomogao da ostvari percepciju kao sugovornika s kojim se potencijalno može pregovarati o sirijskom pitanju. Rusija se također pobrinula da veto u Vijeću sigurnosti bude popraćen kineskom podrškom (Borschevskaya, 2022). Time se stvarao dojam multipolarizma.

U proljeće 2012. Vijeće sigurnosti dalo je podršku tzv. Kofi Annanovom mirovnom planu – Geneva I za Siriju. Rusija je izrazila bojazan da će plan otvoriti prostor za radikalne elemente i teroriste koji će ojačati naspram Assadovih snaga. Na kraju je ideja propala jer su je obje strane kršile, a vanjski akteri nisu poduzeli mjere da plan zaživi (Borschevskaya, 2022).

Novi plan predviđao je prijelaznu vladu koja će uspostaviti primirje i omogućiti da svi dijelovi sirijskog društva sudjeluju u pronalasku rješenja. Iran je također predstavio svoj plan koji je trebao omogućiti stjecanje većeg utjecaja u Siriji. U izvedbu bi bile uključene sve zainteresirane strane SAD, Rusija, EU, Turska, zaljevske monarhije, Saudijska Arabija, Ujedinjeno Kraljevstvo, Irak (Borschevskaya, 2022). Tako bi se ostvario konsenzus, no interesi su bili previše različiti, a za aktere uloženi previsoki da bi bili spremni na kompromisna rješenja.

Rat u Siriji eskalira u prosincu 2012. kada se pojavljuju u javnosti prve informacije o uporabi kemijskog oružja. Iduće godine nove optužbe pristižu, a s njima i prepirke između SAD-a i Zapada s jedne strane i Rusije s druge. Rusija je tvrdila da Assad nije koristio kemijsko oružje, već da su to optužbe usmjerene davanju povoda za vojnu intervenciju (Borschevskaya, 2022).

Do eskalacije koja je razvoj događaja gurnula na rub intervencije došlo je 21. kolovoza 2013. Kemijski napad u Guti, predgrađu Damaska gdje je bila velika koncentracija snaga sirijske oporbe izazvao je velike civilne žrtve. Assad je dopustio prolaz UN-ovim inspektorima, no oni su napadnuti i nisu uspjeli doći do lokacija gdje su napadi izvedeni. Američki, britanski i francuski stručnjaci zaključili su da je

najveća vjerojatnost da su sirijske vladine snage odgovorne za napad (Borschevskaya, 2022). Izgledalo je da je vojna intervencija gotovo neizbježna.

SAD je pozicionirao pomorske i zračne snage u istočnom Sredozemlju, u isto vrijeme Rusija je razmjestila svoje pomorske snage ususret američkima. Obama je oklijevao, imao je otvorenu priliku za izvedbu intervencije, no naglašavao je da atmosfera domaće javnosti ne ide u prilog još jednom američkom oružanom angažmanu na Bliskom istoku (Borschevskaya, 2022).

Alexander Blink iz američkog ministarstva vanjskih poslova povodom debate o sirijskoj situaciji izjavio je „nismo imali koherentan i uvjerljiv narativ“ (Borschevskaya, 2022). Taj pristup iz jedne perspektive ulazi u srž američke neodlučnosti u slučaju Sirije (Kozhanov, 2018). SAD je kao temelj za svoj angažman uvijek gradio podlogu za koju je potreban jasan koncept i vizija. U slučaju Sirije nije bio jedinstven koncept, a ideje su se mijenjale od rušenja Assada do borbe protiv terorizma i proliferacije oružja za masovno uništenje. Napoljetku, Obama je sumnjao u uspješan ishod intervencije, bojeći se još jednog angažmana u kojem bi SAD „zaglibio“.

Nastao je neobičan paradoks u kontekstu bliskoistočnih odnosa moći i strategije. SAD koji je imao viziju za Bliski istok, nije imao jasnu strategiju i narativ po pitanju Sirije. Rusija, koja je bila pragmatična i najčešće nije imala postavljene i artikulirane jasne ciljeve i interese posebno na Bliskom istoku, u slučaju Sirije imala je jasna načela i naume. Očuvati sirijski režim, svoju prisutnost, sudjelovati u pregovorima o pronalasku rješenja kao ravnopravan akter. Rusija je time uvidjela i priliku, američku slabost i pasivnost koju bi mogla iskoristiti.

Dok se raspravljalo o intervenciji, a američka neodlučnost je bila očita, Rusi su iskoristili priliku da diplomacijom utječu na smjer zbivanja. Moskva je pristala na rezoluciju Vijeća sigurnosti 2118 usmjerenog na kemijsko oružje koje je tražilo od Assada da se suzdrži od uporabe ili proizvodnje kemijskog oružja, u suprotnom će se suočiti sa snažnom reakcijom, intervencijom međunarodne zajednice (Borschevskaya, 2022).

Moskva je iskoristila priliku da zatraži međunarodne pregovore o Siriji, pritom naglašavajući da oporba koči pokretanje mirovnih pregovora. John Kerry na konferenciji u Londonu, u rujnu 2013., govori da ako kemijsko oružje bude pod međunarodnom prismotrom, SAD neće udariti (Borschevskaya, 2022). Rusija je to iskoristila da zatraži od Assada da preda sirijsko kemijsko oružje čime bi SAD izgubio povod za vojnu intervenciju (Lynch, 2018; Borschevskaya, 2022).

Assad je pristao, a Kerry i Lavrov postigli su dogovor koji je spriječio mogućnost američke intervencije. Pod monitoringom, dobar dio kemijskog oružja u posjedu sirijske vlade je uklonjen. Pat pozicija i suprotni stavovi se nastavljaju, Rusija je pružala podršku Assadu, dok SAD nije bio spreman podržati asertivnu retoriku konkretnim potezima (Borschevskaya, 2022). Moskva je to znakovito shvatila kao nedostatak jedinstva na Zapadu i je SAD-a da se umiješa izravno u još jedan sukob. To je značilo da u slučaju potrebe postoji manevarski prostor za izravnije rusko miješanje u građanski rat ako se Assad nađe u nepo jnoj situaciji.

Rat je ušao u kritičnu fazu 2015. godine. Nastanak i širenje Islamske Države Iraka i Levanta (ISIL) 2014. dovelo je do narušavanja sigurnosnog stanja i destabilizacije Iraka i Sirije. Naoružan zarobljenim zapadnim oružjem, financijskim sredstvima i trgovinom od nafte, ISIL se prometnuo u oružanu silu koja je osvojila značajan teritorij u Siriji i u kombinaciji sa sirijskom oporbom i Al-Nusrom pritisnuo vladine snage gotovo do točke sloma (Amidror, 2016; Hansen, 2016; Rodkiewicz, 2017; Kozhanov, 2018; Blank, 2019; Borschevskaya, 2022). Porast jačine svih protuassadovskih snaga uz slabljenje režima dovodi do zabrinutosti i u Moskvi i u Teheranu.

Teški sirijski gubici direktno su povezani s dolaskom iranskog generala Qassema Soleimanija u Moskvu koji je prema svjedočanstvima u srpnju 2015. „stavio kartu Sirije na stol. Rusi su bili izrazito zabrinuti, i osjećali su da su stvari u strmoj silaznoj putanji i da postoje stvarne opasnosti po sirijski režim. Iranci su ih uvjerali da još uvijek postoji mogućnost da se povrati inicijativa“ (Borschevskaya, 2022). Kako je Rusiji bio jedan od zajedničkih interesa održati štit šijitskog polumjeseca tako je bio i Iranu u interesu. Iran tako sprječava opasnost radikalizacije i gubitka utjecaja na štetu iranskoga regionalnog položaja.

Rusija koristi vrijeme da smanji intenzitet sukoba u Ukrajini i rat u Donbasu se zamrzava sporazumom Minsk II (Blank, 2019). Time je Rusija minimalizirala angažman na istoku Europe i otvorila prostor da uloži energiju i resurse na druge regije. Navedeno također govori o ograničenim ruskim mogućnostima jer su sredstva na raspolaganju bila dostatna za podupiranje napora unutar jedne intervencije.

U rujnu 2015. ruske oružane snage izvode vojnu vježbu Tsentr 2015. koja simulira vojnu intervenciju izvan bližeg susjedstva. To je bila priprema za intervenciju u Siriji. U međuvremenu je broj ruskih savjetnika i vojne opreme u Siriji postupno rastao (Jones, 2020; Borschevskaya, 2022).

Assad je službeno pozvao Rusiju da intervenira, a Putin 28. rujna 2015. drži govor pred Općom skupštinom Ujedinjenih naroda. Požalio se na američki hegemonizam, širenje NATO-a i predložio je formiranje koalicije za borbu protiv terorizma i rješavanje situacije u Siriji (Borschevskaya, 2022). Rusija je time pripremala teren za izvođenje novog pothvata, komunikacija je bila usmjerena izgradnji narativa za legitimaciju nadolazećih odluka. Pozivom na izgradnju koalicije i usmjeravanjem krivnje na SAD, Putin je također htio otvoriti prostor za druge aktere koji bi pružili podršku ruskim inicijativama i prijedlozima.

Moskva Washingtonu 30. rujna javlja sat vremena prije prvih zračnih udara da će intervencija započeti (Blank, 2019; Jones, 2020; Borschevskaya, 2022). Na prvu, nije bilo sasvim jasno je li to uvod u širi angažman poput Drugog zaljevskog rata 2003., ili je u pitanju ograničena intervencija. Međutim, bilo je jasno da je to prva ruska intervencija izvan susjedstva nakon hladnog rata.

Analitičari i promatrači na Zapadu imali su informacije i procjene da će Rusija biti spremna poduzeti poteze poput intervencije da sačuva režim i uporište u Siriji. No, pretpostavljali su da će Rusija „zaglibiti“ u Siriji isto kao što je SSSR u Afganistanu (Borschevskaya, 2022). U tom scenariju ljudska, materijalna i psihološka cijena bila bi visoka što bi iscrpljivalo i ponizilo Rusiju te diskreditiralo njezinu retoriku o multipolarizmu i alternativnom međunarodnom poretku.

Moskva je stavila naglasak na brzinu, iznenađenje i inicijativu koju će uspostaviti odlučnim i preciznim djelovanjem. Ruske zračne, pomorske i specijalne snage izvodit će precizne udare i pružiti podršku Assadovim vladinim snagama, Hezbolahu i proiranskim elementima koji će na tlu izvoditi borbene operacije (Jones, 2020; Borschevskaya, 2022). Takvim oblikom interveniranja smanjuje troškove i minimalizira gubitke kojima bi ruska vojska mogla biti izložena.

Dolaskom ruskih snaga postavljena je mreža za protuzračnu, brotubrodsku obranu uz elektronske sustave. Time je Rusija dala do znanja SAD-u i drugim državama u regiji da neće tolerirati njihovu intervenciju protiv Assada (Borschevskaya, 2022). Moskva je time pokazala brzinu i organiziranost. Došla je u mogućnost da oblikuje operativnu okolinu za izvođenje operacija po vlastitom tempu.

Prvi ruski udari bili su usmjereni na područja gdje se nalazio najveći broj opozicijskih snaga poput Homsa, Alepa i Damaska. Uporišta pod kontrolom ISIL-a poput Palmire bila su udaljenija i nije ih bilo početnim planovima (Borshevskaya, 2022). Način izvođenja udara uz pozicioniranje sredstava za odvrćanje služilo je da se signalizira SAD-u i njihovim saveznicima i partnerima da je Rusija spremna ući u otvoreni rat radi Sirije. Nastup Moskve i narativ omogućio je da posve iskoristi situaciju da spriječi asertivne reakcije SAD-a na rusku intervenciju i onemogući značajnija ometanja koja bi mogla ugroziti tijek vojnih operacija i diplomatskih inicijativa.

Rusija je koristila usavršene taktike uporabe različitih rodova oružanih snaga, suvremene vojne opreme uz precizno i navođeno naoružanje u tandemu sa savezničkim snagama na tlu. Time se slala poruka o jačini i spremnosti ruske vojske koja se predstavljala kao reformirana i modernizirana (Pronk, 2020; Borschevskaya, 2022).

Precizno naoružanje nanosilo je teške gubitke opoziciji, no opseg korištenja zračnih snaga dovodi do kolateralnih žrtava, stradanja civila i nevojne infrastrukture uključujući bolnice (Borschevskaya, 2022). Napadi su urodili plodom, postupno su otvarali prostor da Assadove snage dobiju predah i počnu vraćati izgubljeni teritorij.

Rotacija i oprezna uporaba ruskih snaga vidljiva je u tome što je broj snaga u Siriji bio između 4 do 6 tisuća, dok je sveukupno 63 tisuće ljudi rotirano (Borschevskaya, 2022). Time je Rusija radila na obuci i sinkronizaciji djelovanja oružanih snaga, specijalnih odjela i obavještajnih struktura (Clark, 2021).

Vojna intervencija može se podijeliti u tri faze: napadi usmjereni na davanje predaha Assadu u zapadnim predjelima Sirije (rujan 2015. – ožujak 2016)., operacija usmjerena na Alep (proljeće 2016. – proljeće 2017). i borba protiv ISIL-a u središnjoj i istočnoj Siriji (proljeće 2017. – proljeće 2018).. Tada se Rusija usmjerila na Idlib i sjeverozapad Sirije (Jones, 2020). Odabir područja i intenzitet napada govore da je Rusiji prvotni vojni cilj bio spriječiti pad Assada slabljenjem opozicijskih snaga, pružiti podršku u vraćanju kontrole nad najvažnijim urbanim sredinama nakon čega će se usmjeriti na unutrašnjost zemlje i diplomatske inicijative. Vlada bi konsolidirala oslobođeni teritorij, preostale opozicijske skupine bile bi marginalizirane, a s teroristima bi se obračunali kombinacijom ruske podrške i kopnenog djelovanja vladinih snaga, Hezbolaha i proiranskih milicija i Republikanske garde.

Angažman Moskve iznjedrio je rezultate, Assadov režim je spašen, u iduće dvije godine snage sirijskog režima uz podršku preuzimaju potpunu kontrolu nad Damaskom i okolicom, Homsom, Palmirom i Alepom čime su najveća urbana središta vraćena pod vladinu kontrolu i prometno je povezan sjever i jug zemlje. Oporbene snage su oslabljene, a islamističke i terorističke frakcije poput ISIL-a i Al-Nusre potisnute su u unutrašnjost. Moskva je kombinirala vojna sredstva s diplomatskim nastupom (Blank, 2019; Jones, 2020; Borschevskaya, 2022).

Ruska diplomacija je početkom intervencije uložila napore da izjednači sirijske oporbene snage s teroristima i radikalnim strujama što je usput koristila kao opravdanje za zračne udare. Paralelno su počeli pregovori u Beču koji su uključivali Rusiju, SAD, Saudijsku Arabiju, Tursku i Iran (Borschevskaya, 2022).

Rusija je sastavila svoj prijedlog od šest točaka za primirje u Siriji koje je bilo formulirano tako da Assad može ostati na vlasti. Pregovori između uključenih snaga iznjedrili su Rezoluciju 2254 Vijeća sigurnosti UN-a prema kojoj bi se uspostavilo primirje i Sirija bi imala rok od šest mjeseci da osnuje prijelaznu vladu i osamnaest

mjeseci za novi ustav i demokratske izbore (Borschevskaya, 2022). U oči upada činjenica da se Assad ne spominje, niti se direktno traži njegova ostavka. To je značilo da su ruski napori na vojnom i diplomatskom polju urodili plodom. Sastav rezolucije nije razjasnio status oporbe i svih uključenih frakcija u borbe što je značilo da je ostavljen veliki prostor za subjektivnu interpretaciju, drugim riječima Moskva je imala slobodne ruke.

Rusija je pojačala svoj dojam pregovarajući s pojedinim dijelovima sirijske oporbe koji su naginjali Assadu, poput Randa Kassisa koji je vodio Pokret za pluralističko društvo, pri tome je otvoreno podržavao vanjsku politiku ruske vlade i bio je jedan od suosnivača Centra za političke i vanjske poslove (Borschevskaya, 2022). Time je Rusija informacijskom kampanjom stvarala dojam da je otvorena za dijalog i pregovore sa svima, da je sirijska oporba u srži marginalna skupina, a ponajveći broj antiassadovskih formacija su teroristi prema kojima je dopuštena uporaba sile.

John Kerry je više puta osuđivao ruske poteze i Assadovu politiku govoreći da je Assad „izgubio mogućnost i kredibilitet vođenja zemlje“ (Borschevskaya, 2022). Njegove riječi nisu bile potkrijepljene djelima što je dalo vjetar u leđa daljnjim ruskim planovima. Inicijativa je bila čvrsto na strani Moskve.

Rusija je iskoristila priliku da potakne paralelan mirovni tzv. astanske pregovore. Treća runda pregovora u Ženevi 2016. nije urodila plodom i Rusija je redovito uspjela svaljivati krivnju na sirijsku oporbu opisujući je kao onu koja ne želi pregovarati i koja je sklona suradnji s teroristima (Borschevskaya, 2022).

Krajem 2016. astanski proces dobiva zamaha u dogovoru Rusije, Turske i Irana. Prvi pregovori započinju početkom iduće godine. Rusija je vješto iskoristila pregovore da dodatno oslabi sirijsku oporbu i diskreditira ostale mirovne inicijative koje su pale u drugi plan. Sirijski pisac i novinar Hassan Hassan je izjavio „Rusija želi vojno rješenje prerušeno u političko“ (Borschevskaya, 2022). Takvim pristupom Moskva je osigurala kontrolu nad tijekom zbivanja u Siriji i spriječila značajnija gibanja izvana koja bi mogla ugroziti ruske planove.

Pregovori su se vodili i u Sočiju, no ishod je bio isti. Diplomatska pat pozicija se nastavila, u međuvremenu Rusija je iskoristila američku pasivnost i nedostatak je za konkretnim potezima da organizira formiranje deeskalacijskih zona. Zone su trebale omogućiti prekide vatre koji bi otvorili prostor za pregovore, humanitarne akcije i izvlačenje civila (Borschevskaya, 2022). Vladine, proiranske snage, Hezbolah i Rusija iskoristili su deeskalacijske zone da razdvoje i opkole snage sirijske oporbe te da ih postupno poraze.

Rezultat je bio očit kad je u lipnju 2018. Sirijsko demokratsko vijeće izjavilo da je spremno za „bezuvjetne razgovore“ sa sirijskom vladom (Borschevskaya, 2022). Navedena izjava bila je ravna kapitulaciji i svjedočila je o stanju na terenu.

Ministar vanjskih poslova Lavrov pobjedonosno je izjavio 2019. da je „međunarodni terorizam“ poražen u Siriji (Borschevskaya, 2022). Sastav astanske kontaktne skupine koji je ponajviše uključivao Tursku, Iran, Egipat, Jordan, Njemačku, Saudijsku Arabiju, Francusku, Britaniju i SAD govori o vojnom i diplomatskom ishodu ruske vojne intervencije (Borschevskaya, 2022). Rusija je spriječila pad promoskovskog režima, onemogućila intervenciju izvana i spriječila izgradnju konsenzusa između uključenih aktera o budućnosti sirijskog režima i ustroja države.

5.5. Rezultati ruske intervencije

Promatrajući tijek i ishod ruske intervencije u Siriji, nedvojbeno je da je Rusija spasila Assadov režim od pada (Blank, 2019; Wasser, 2019; Borschevskaya, 2022).

Rusija je uspostavila čvrstu kontrolu nad sirijskim zračnim prostorom što utječe na izraelske i američke sigurnosne kalkulacije (Blank, 2019; Borschevskaya, 2022). Postavljanje naprednih S-400 sustava, dalekometnog protubrodskeg naoružanja i korištenje sustava za elektronsko ratovanje dio je šire ruske obrambene mreže koja se proteže od Arktika do Bliskog istoka. Rusija time širi obrambeni luk koji prema percepciji Moskve štiti Rusiju od vanjskih prijetnji i sigurnosnih izazova. Pozicioniranje obrambenog sustava predstavlja izazov za NATO i regionalne igrače koji moraju uzimati u obzir položaje i namjere ruskih snaga pozicioniranih u regiji.

Očuvanje Tartusa, vojne infrastrukture u Latakiji, omogućuje Rusiji da trajno očuva svoje uporište u istočnom Sredozemlju. Štoviše, konsolidacija ruskog položaja na obalama Sirije omogućuje širenje operativnog dometa ruske ratne mornarice prema Libiji i Crvenom moru (Borschevskaya, 2022). Ruske mogućnosti geopolitičke projekcije moći i diplomatskih aktivnosti prema pojedinim područjima i strateškim čvorištima su porasle.

U vojnom smislu, ruska intervencija polučila je veliki uspjeh. Za uključene ruske snage cijena je bila minimalna, gubici su bili mali, a sredstva su se koristila oprezno u skladu s kapacitetima i zalihama ruskih snaga.

Za rusku vojsku intervencija je bila prezentacija moći i mogućnosti ruske vojske, škola za odabrane rodove oružanih snaga od zračnih, pomorskih do specijalnih koji su sudjelovali u nizu ratnih operacija te morali sinkronizirati svoje djelovanje međusobno i sa savezničkim snagama na tlu (Clark, 2021).

Intervenciju je učinkovito koristila u simboličnom smislu da naglasi vlastiti prestiž i doseg. Lansiranje krstarećih projektila na ciljeve u Siriji koje se podudara s Putinovim rođendanom simbol je obnovljene ruske snage na globalnoj razini. Testiranje raznovrsne vojne opreme išlo je u prilog promociji kvalitete i učinkovitosti ruske vojne opreme (Blank, 2019). Putin je time htio pokazati koliko je Rusija ojačala otkad je preuzeo vlast i kako više nije samo akter s marginalnom ulogom, već onaj s kojim treba računati.

Ruska vojska uvježbala je pojedine dijelove vojske i sudionike operacije, ograničivši se na specijalne snage, dijelove zračnih i pomorskih formacija, što znači da segment ruskih oružanih snaga ima dodir sa suvremenim ratnim operacijama. Te operacije su također izvođene protiv protivnika koji nije imao vojnu opremu ni iskustvo da primijeni učinkovite protumjere. Ostatak ruske vojske nastavio se suočavati s tradicionalnim i strukturalnim poteškoćama koje su ostavština carističke i sovjetske vojne misli što koči konceptualnu i praktičnu primjenu novih ideja i inovacija (Clark, 2021). Navedene poteškoće ponajviše su vidljive u fokusu na centralizaciju i autoritet umjesto na inicijativu, osobni razvoj i posredno zapovijedanje koje omogućuje dinamičnost, fleksibilnost i prilagodljivost. Tako je oblikovanje strateške i

operativne okoline ostalo ponajviše u funkciji užega kruga vojnog i političkog vodstva čije odluke tada predodređuju tijek vojnih i diplomatskih aktivnosti u realnom vremenu.

Nadalje, ruska intervencija očuvala je šijitski polumjesec. Iran, Sirija, Libanon i prošijitski krugovi u Iraku nastavili su činiti branik prema sunitskom utjecaju i radikalnijim gibanjima koja bi mogla potaknuti izvoz islamističkog ekstremizma prema Kavkazu i Srednjoj Aziji. Rusija je uspješnim djelovanjem ograničila njihov doseg u Siriji što je omogućilo uspostavu ravnoteže na terenu. U širem kontekstu, pragmatična suradnja urodila je plodom. Rusija je uspješno iskoristila situaciju da se predstavi kao borac protiv terorizma, kao država koja ga suzbija, a ne potiče. Napadi koji nisu radili razliku između sirijske oporbe i terorista otvorili su široki prostor za interpretaciju i izvođenje akcija u korist Assadove vlade i moskovskih interesa.

Projekt katarskog plinovoda koji bi diversificirao europsko energetske tržište u korist zaljevskih monarhija i SAD-a na štetu Irana i Rusije ostao je mrtvo slovo na papiru. Assad na vlasti zadržao je rigidni stav, pri tome je ostao vjeran inicijativama pokrenutima od Moskve i Teherana.

Rusija je prezentirala percepciju da je globalni igrač koji ima kapacitet i motivaciju da kontrira SAD-u i Zapadu na regionalnoj i globalnoj razini. Washington nije mogao djelovati kao u Iraku i Afganistanu, već je u slučaju Sirije SAD sa saveznicima morao uzeti u obzir interese Rusije i njezine poteze. Nadalje, i drugi regionalni igrači poput Izraela i Turske morali su biti oprezni oko poteza koje vuku po pitanju Sirije, pogotovo Turska koja se našla u svojevrsnom okruženju u geopolitičkom i sigurnosnom smislu.

Moskva se predstavila Arapima i svim zemljama u regiji kao alternativa, pragmatični igrač koji sa svima želi odnose na obostranu korist, pri tome ne želi nametati rješenja, svoje vrijednosti i uvjerenja. Time stvara kontrast u odnosu na SAD. Na taj je način Rusija artikulirala svoja stajališta o multipolarnom poretku koji gradi, a on se temelji na suvremenoj inačici „koncepta“ velikih sila koje kroz pregovore uspostavljaju interesne sfere i kroje novi međunarodni poredak svjesne činjenice da nema dominantnog igrača, već da postoji više polova moći.

S druge strane, potrebno je naglasiti da navedeni uspjesi Moskve ne predstavljaju odraz dugoročnog, globalnog strateškog uspjeha, već su ograničeni na Siriju i pojedine aspekte sigurnosnog i geopolitičkog konteksta. Sjetivši se ruskih planova o globalnoj sili koja može oblikovati i utjecati na regionalna i globalna pitanja, ta ambicija je ostala neostvarena. Rusija je svojom intervencijom i ulogom na Bliskom istoku pokazala da je pragmatični pristup u jednom vidu jak, a u drugom marginalan (Wasser, 2019). Rusija je osigurala opstanak Assada, no nije uspjela svojim djelovanjem postići da Assad potpuno vrati kontrolu nad cijelom zemljom, uključujući unutrašnjost. Dijelovi Sirije koji su najbogatiji izvorima energenata ostali su pod kontrolom oporbe i manjeg američkog kontingenta koji ga čuva, čime Sirija ostaje podijeljena zemlja, financijski i ekonomski osakaćena, ovisna o gibanjima izvana. Rusija je uspostavila pragmatične odnose na temelju trenutačnog interesa, što znači da nema dugoročne i dubinske veze sa sugovornicima u regiji koje bi vodile prema uspostavi čvrstih strateških partnerstava i konsenzusa. Trajna nestabilnost u Siriji i pragmatični odnosi u regiji uz ograničene ruske resurse govore da Rusija nije u položaju da oblikuje regionalna i globalna pitanja, dinamiku odnosa i smjer događaja kojima bi u regiji trajno prema svojoj koncepciji konsolidirala utjecaj.

6. ZAKLJUČAK

Međunarodni odnosi kao fenomen i kao polje istraživanja obilježeni su nizom izazova, dvojbi i perspektiva koje pokušavaju objasniti kakav je međunarodni sustav, što ga oblikuje, kako se akteri ponašaju i zašto odabiru pojedina ponašanja. Perspektive pokušavaju proniknuti u srž njihove motivacije, instrumente i poluge kojima se služe, obrasce koji utječu na njihovu percepciju čime se može odgovoriti na fenomene, događaje i procese u međunarodnim odnosima. Različite teorije pokušale su dati odgovore i modele kojima bi se moglo objasniti i predvidjeti ponašanje te pronaći metodologiju koja će omogućiti onima koji stvaraju i donose odluke način na koji će to moći činiti brzo, precizno i učinkovito.

Jedna od tih teorija je neorealizam, suvremena izvedenica realizma i njegova nadogradnja. Dok realizam poistovjećuje ljude i države, navodeći da su sebične, sklone isključivo vlastitim interesima i kako će uvijek željeti jačati vlastitu moć i utjecaj nauštrb drugih, neorealizam govori da to nije plod nesavršene naravi, već strukture međunarodnog sustava, naše okoline koja jednostavno traži od aktera da bude sebičan i da uvijek gleda prvo sebe. Model daje prednost moći, kalkulacijama, mogućnostima aktera, preživljavanju i jačanju naspram suradnje, norma i vrijednosti. Iako, model priznaje da interakcije aktera oblikuju međusobne odnose i samu strukturu što mu daje primjesu konstruktivizma.

Model je uzet kao okosnica metodologije za obradu jednog od ključnih izazova suvremenih međunarodnih odnosa, a to je tumačenje i proučavanje ruske vanjske politike. Ruska vanjska politika je kroz povijest obilježena kontrastima, zagonetkama, često i nerazumijevanjem posebice od zapadnih analitičkih krugova. Specifična je po jedinstvenom povijesnom iskustvu, okolnostima i osobinama koje utječu na njezinu tvorbu. Rusija kao europska i azijska država s jakom vojnom silom, nuklearnim naoružanjem, stanovništvom, veličinom i energentima igra značajnu ulogu u procesima na globalnoj razini što daje velik značaj proučavanju motiva i obrazaca njezina ponašanja, očekivanja i ciljeva.

Ruska politika je kroz povijest bila ofenzivna i defenzivna, obilježena iskustvom rata, velikim strahom za vlastitu sigurnost, prioritiziranjem teritorija i strateške dubine, te personalizacijom lidera i vladajućih režima.

Ona je u isto vrijeme težila obrani ruskog teritorija, ali i njezinu širenju čime su globalne ambicije opisivane kao nužnost osiguravanja dubine i obrambenog pojasa protiv potencijalnih osvajača, pretendenta i konkurenata. Regionalna i globalna struktura, anarhija međunarodnog sustava koji nema središnji autoritet, jasne izvore legitimiteta i provedbe prisile koji bi jamčio da se akteri drže normi i vrijednosti daje prostora za aktere da djeluju u skladu sa svojom jom.

U tom kontekstu, odabir neorealizma kao modela za interpretaciju ruske vanjske politike u slučaju Gruzije, Krima i intervencije u Siriji čini adekvatan pristup za interpretaciju i promišljanje ruske vanjske politike. Istraživačka pitanja i hipoteze bile su usmjerene na uspostavljanje i ispitivanje veze između ruske vanjske politike i neorealizma kao modela te instrumenata kojima se Rusija služi.

Istraživanje je pokazalo da se ruska percepcija, očekivanja, ciljevi, motivacija i ponašanje u odabranim slučajevima mogu objasniti kroz naočale neorealizma. Rusija je u sva tri odabrana slučaja pokazala da smatra da je međunarodni sustav obilježen konstantnom anarhijom i neizvjesnošću, to je sustav gdje je moć važnija od normi, a i interes od vrijednosti. Struktura diktira akterima, državama, organizacijama koje su nerijetko produžetak državne moći da se usmjeravaju na vlastite ciljeve žele li sačuvati suverenitet.

U slučaju Gruzije, raspad sovjetskog poretka na Kavkazu je izazvao kaos koji Rusija u tranziciji nije mogla kontrolirati. Njezino slabljenje, a jačanje utjecaja SAD-a, NATO-a i EU-a značilo je uvod u regionalnu i globalnu rekonstrukciju. Moskva je to shvatila kao prijetnju za sebe i za vlastiti „meki trbuh“. Kavkaz smatra sastavnim dijelom tradicionalne ruske interesne sfere nad kojom ima utjecaj. Obnova ruske moći pod Putinom značila je da Rusija planira iskoristiti svoje kapacitete i mogućnosti da drži u svojoj sferi susjedstvo i područja od interesa. To je bio odraz i globalnih ambicija. Kada je Gruzija počela pokazivati znakove značajnijeg ekonomskog napretka i želju za euroatlantskim integracijama, Rusija je to shvatila kao napad na sebe i reagirala izvedbom kratke vojne intervencije. Intervencija u Gruziji bila je usmjerena na

održavanje regionalnog statusa quo prema konceptu Rusije. Situacije u kojoj SAD, ni EU nemaju konkretan utjecaj koji bi mogao smanjiti utjecaj i percepciju moći koja je bitna Moskvi.

Istom se logikom Rusija vodila u slučaju aneksije Krima. Ukrajinu smatra svojim povijesnim teritorijem s kojim ima dubinske veze, „dvorištem“ nad kojim ima ekskluzivno pravo držati pod svojim utjecajem. Ukrajinu vidi kao odskočnu dasku za vlastitu projekciju moći prema Zapadu, ali u isto vrijeme i branik. Ukrajina je teritorij preko kojeg je išao dobar dio vojnih invazija na Rusiju kroz povijest te u tom smislu u kalkulacijama Moskve predstavlja prostor i državu od vitalnog značaja. Rusija se fokusirala na satelitski odnos, ekonomsku i političku suradnju vidjela je u hijerarhijskom odnosu unutar kojeg je Kijev trebao biti podložan Moskvi, u najboljem slučaju neutralan igrač. Turbulentna zbivanja u Ukrajini, korupcija, gospodarska nestabilnost i val nezadovoljstva koji dovodi do promjene režima narušava odnose s Moskvom, a jača interes Ukrajinaca prema euroatlantskoj perspektivi. Osjećaj straha, ponosa i ambicija navodi Rusiju prema asertivnoj i subverzivnoj politici prema Ukrajini koja kulminira aneksijom Krima. Percepcija da bi Ukrajina mogla ući u Europsku uniju i prelijevati gospodarske i ideološke tekovine Zapada prema Moskvi uz sigurnosnu zabrinutost da će na Krimu biti usidreni američki brodovi pod zastavom NATO-a potiču Rusiju na brzu invaziju poluotoka i pokretanje rata u Donbasu koji imobiliziraju Ukrajinu u njezinim namjerama prema Zapadu te destabiliziraju samu državu.

U sirijskom slučaju vidljivi su isti obrasci, no s jednom ključnom razlikom – Sirija ne predstavlja rusko susjedstvo. Sirija je specifičan slučaj koji karakterizira dualnost ruskoga simultanog ofenzivnog i defenzivnog nastupa. Rusija je vidjela Siriju kao relevantan element strategije na Bliskom istoku, zemlju koja je uporište za projekciju utjecaja na susjedne regije i šire te dio geopolitičkog i sigurnosnog pojasa od Arktika do Perzijskog zaljeva utjelovljenog u konceptu šijitskog polumjeseca. Ruska politika na Bliskom istoku bila je usmjerena na prezentaciju ruske globalne uloge, kao aktera koji može ne samo utjecati, već i oblikovati regionalna i globalna kretanja. Arapsko proljeće i početak građanskog rata u Siriji Rusija je vidjela kao prijetnju i priliku. Prijetnju da će SAD i zapadne zemlje zaokružiti regiju pod svojim utjecajem, širiti tekovine prema ruskim granicama te da potencijalno izbijanje islamskog ekstremizma

može ugroziti rusku stabilnost i opstojnost. Priliku je vidjela u slabljenju američke odlučnosti i konsenzusa na Zapadu čime se Rusija može pokazati kao novi pol globalne moći i promotor multipolarizma u konceptu koji odgovara jačanju moći i prestiža Rusije. Ograničenom intervencijom spriječila je percipirane opasnosti, ali nije postigla konačan cilj mogućnosti oblikovanja regionalnih i globalnih kretanja, pragmatizam je pokazao svoje granice.

Slučajevi su pokazali obrasce ponašanja ruske politike koji su potvrdili neorealističke postavke o važnosti strukture, regionalne i globalne dinamike te distribucije moći i mogućnosti na interese i motivaciju aktera. Rusija je postigla pojedine geopolitičke uspjehe i ostvarila ciljeve o povratku na globalnu scenu, ali ne i globalni doseg. Pritom nije reformirala strukturalne i tradicionalne nedostatke koje koči kreiranje, provedbu i modifikaciju strateške kulture što dovodi do izrazitog samopouzdanja što na kraju dovodi do izbijanja rata u Ukrajini 2022., sloma stare i formiranja nove globalne arhitekture čiji obrisi još uvijek nisu poznati. Navedeno pokazuje doseg i moć teorija, ideja, koncepata i njihove operacionalizacije te kompleksnost međunarodnih odnosa kao polja koje je još Bismarck opisao kao „umijeće mogućeg“.

LITERATURA

Knjige

1. Barabanov, M. S., Lavrov, A. V., Tseluiko, V. A. (2010). *The Tanks of August*. Moskva: Centre for Analysis of Strategies and Technologies.
2. Borschevskaya, A. (2022). *Putin's War in Syria: Russian Foreign Policy and the Price of America's Absence*. London: I. B. Tauris.
3. Haass, R. (2017). *A World in Disarray, American Foreign Policy and the Crisis of the Old Order*. New York: Penguin Press.
4. Sergejev, E. (2018). *Rusko-britanski odnosi u Središnjoj i Istočnoj Aziji: Velika Igra 1856.-1907*. Zagreb: Mate Marketing tehnologija.
5. Steans, J., Pettiford, L., Diez, T., El-Anis, I. (2010). *An Introduction to International Relations Theory, Perspectives and Themes*. England, Harlow: Pearson.
6. Stent, A. (2019). *Putin's World, Russia Against the West with the Rest*. New York, Boston: Twelve.

Internetski izvori

1. Johnson,'s Russia List (2014). *Transcript: 2007 Putin Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy*. Dostupno na: <https://russialist.org/transcript-putin-speech-and-the-following-discussion-at-the-munich-conference-on-security-policy/> (pristupljeno 13.9.2023.)
2. Ministarstvo vanjskih poslova Ruske Federacije (2000). *Koncept vanjske politike Ruske Federacije*. Dostupno na: <https://www.bits.de/EURA/russia052800.pdf>
3. *The Foreign Policy Concept of Russian Federation* (2008). Dostupno na: https://russiaeu.ru/userfiles/file/foreign_policy_concept_english.pdf (pristupljeno 5.7.2023.)
4. *The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Dostupno na: https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586/#sel=18:127:2jr,18:148:r3k (pristupljeno 30.8.2023.)

Članci

1. Afridi, M. K., Jibrán, A. (2018). Russian Response to Syrian Crisis. *Strategic Studies*, 38(2), 56-70. Institute of Strategic Studies Islamabad.
2. Allison, R. (2014). Russian “deniable” intervention in Ukraine: how and why Russia broke the rules. *International Affairs*, 90(6), 1255-1297.
3. Allison, R. (2013). Russia and Syria: explaining alignment with a regime in crisis. *Royal Institute of International Affairs*, 89(4), 795-823. Oxford University Press
4. Amidror, Y. (2016). *Tip of the Iceberg: Russian Use of Power in Syria*. Begin-Sadat Center for Strategic Studies.
5. Blank, S. J. (2019). *A Clinic on Clausewitz: The Russian Military in Contemporary Perspective*. Strategic Studies Institute, US Army War College.
6. Bajor, P. (2017). The Eastern Dimension of the North Atlantic Treaty Organization. *Politeja*, 50/5, *Global and Regional Security Challenges*, 5-22.
7. Bebler, A. (2015). The Russian-Ukrainian Conflict over Crimea. *Teorija In Praksa*. Ljubljana.
8. Bishara, A. (2015). *Russian Intervention in Syria: Geostrategy is Paramount*. Arab Center for Research & Policy Studies.
9. Boesen, H., Larsen, L. (2014). *Great Power Politics and the Ukrainian Crisis, NATO, EU*. Kopenhagen: Danish Institute for Security Studies.
10. Bruusgaard, K.V. (2014). Crimea and Russia’s Strategic Overhaul. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 44(3).
11. Cheterian, V. (2012). The Origins and Trajectory of the Caucasian Conflicts. *Europe-Asia Studies*, 64(9), 1625-1649
12. Clark, M. (2021). *Russia’s Main Lesson from Syria: Improving Command and Control*. Institute for the Study of War.
13. Cohen, A., Hamilton, R. (2011). *The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications*. Strategic Studies Institute.
14. Cosgrove, J. (2020). *The Russian Invasion of the Crimean Peninsula 2014-2015*. A Post Cold War Nuclear Crisis Case Study, John Hopkins University.
15. Eitelhuber, N. (2009). *The Russian Bear: Russian Strategic Culture and What it Implies for the West*. Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes. *Connections*, 9(1), 1-28.

16. German, T. (2012). Securing the South Caucasus: Military Aspects of Russian Policy towards the Region since 2008. *Europe-Asia Studies*, 64(9), 1650-1666.
17. Green, W. C. (1993). The Historic Russian Drive for a Warm Port: Anatomy of a Geopolitical Myth. *Naval War College Review*, 46(2) 80-102. U.S. Naval War College Press.
18. Hansen, F. S. (2016). *The Russian Gambit in Syria*. Danish Institute for International Studies.
19. Hau, A. S. (2016). *A New Russian Strategy: "Why Putin is in Syria"*. United States Army War College.
20. Hicks, K. H., Samp, L. S., Oliker, O., Rathke, J., Mankoff, J., Bell, A., Conley, H. (2017). *Recalibrating U.S. Strategy Toward Russia, A New Time for Choosing*. Center for Strategic and International Studies.
21. Ilnicki, M. (2015). *On Russia's Motives behind its Military Intervention in Syria*. Pultusk Academy of Humanities.
22. Izhak, O. (2016). *The Threats and Challenges of a Multipolar World: A Ukraine Crisis Case Study*. Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes. *Connections*, 15(1), 32-44.
23. Jones, S. G. (2020). *Moscow's War in Syria*. Center for Strategic and International Studies.
24. Katchanovski, I. (2015). *Crimea: People and Territory before and after Annexation*. E-International Relations.
25. Keohane, R. (1986). *Neorealism and its critics*. New York: Columbia University Press.
26. Klimenko, E. (2018). *Protracted Armed Conflicts in the Post-Soviet Space and their Impact on Black Sea Security*. Stockholm International Peace Research Institute.
27. Klotz, M. (2017). *Russia and the Ukrainian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking into Account NATO's and the EU's Enlargement*. Croatian International Relations Review.
28. Kozhanov, N. (2018). *Russian Policy Across the Middle East, Motivations and Methods*. Russia and Eurasia Programme. Chatham House, The Royal Institute of International Affairs.
29. Lewis, D. (2019). *Strategic Culture and Geography: Russia's Southern Seas after Crimea*, George C. Marshall European Center for Security Studies.

30. Lund, A. (2019). *From Cold War to Civil War: 75 Years of Russian-Syrian Relations*. Swedish Institute for International Affairs.
31. Lynch, A. C. (2018). *Russia's foreign policy, Great Decisions*, 23-34. Foreign Policy Association.
32. Martini, J., York, E., Young, W. (2013). *Syria as an Arena of Strategic Competition*. RAND Corporation.
33. Michnik, W. (2020). *Russia's new strategic calculus in the Middle East*, NATO Defense College
34. Mizrokhi, E. (2009). *Russian "separatism" in Crimea and NATO: Ukraine's big hope, Russian's grand gamble*. HEI, Laval University, Quebec city.
35. Monaghan, A. C. (2008). *The Russo-Georgian Conflict*. NATO Defense College. Rome: Research Division.
36. Popescu, N., Secieru, S. (2018). *Conclusion: Russia in the Middle East- from surge to quagmire?*. European Union Institute for Security Studies.
37. Pronk, D. (2020). *Lessons learned in the Levant: Russia's arms in the Syrian conflict*. Clingendael Institute.
38. Rodkiewicz, W. (2017). *Russia's Middle Eastern Policy, Regional Ambitions, Global Objectives*. Varšava: Centre for Eastern Studies.
39. Rumer, E., Sokolsky, R., Stronski, P. (2017). *U.S. Policy Toward the South Caucasus Take Three*. Carnegie Endowment for International Peace.
40. Salushev, S. (2014). Annexation of Crimea: Causes, Analysis and Global Implications. *Global Societies Journal*, 2. UC Santa Barbara.
41. Spetschinsky, L., Bolgova, I. V. (2014). Post-Soviet or Post-Colonial? The relations between Russia and Georgia after 1991. *European Review of International Studies*, 1(3), 110-122.
42. Trenin, D. (2013). Putin's Syrian game plan. *The World Today*, 69(5), 11. Royal Institute of International Affairs.
43. Waltz, K. (1967). International Structure, National Force, and the Balance of World Power. *Journal of International Affairs*, 21(2), 215-231.
44. Walt, S. M. (1985). Alliance Formation and the Balance of World Power. *International Security*, 9(4), 3-43.
45. Waltz, K. (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41.

46. Wasser, B. (2019). *The Limits of Russian Strategy in the Middle East*. RAND Corporation.
47. Wolff, A. T. (2015). The future of NATO enlargement after the Ukraine Crisis. *Chatham House*, 91(5), 1103-1121. Royal Institute of International Affairs.